

Vliv azylových zařízení na muže bez přístřeší: Jak vnímá svou roli uživatel azylového domu?

Bc. Pavel Stuchlík

Diplomová práce
2008

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2007/2008

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavel STUHLÍK**

Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vliv azylových zařízení na muže bez přístřeší: Jak vnímá svou roli uživatel azylového domu?**

Zásady pro vypracování:

- 1) Zpracování teoretické části : vymezení základních pojmů, definic, kazuistik, konkrétních postupů práce s uživateli azylových domů, zpracování metodik atd.
- 2) Zpracování praktické části formou kvalitativního výzkumu dle předepsaných norem – zásady kvalitativního výzkumu, validita, metody získání dat, zpracování dat, atd.
- 3) Zpracování výstupu a závěru, který byl výzkumem zjištěn
- 4) Práce s odbornou literaturou a jinými dostupnými materiály dle předepsaných norem

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Aplikovaná sociální psychologie. Praha : Grada Publishing, 2001.

Hendl, Jan. Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace. Praha : Portál, 2005.

Hendl, Jan. Přehled statistických metod zpracování dat : analýza a metaanalýza dat / Vyd. 1. Praha : Portál, 2004.

Keller, Jan. Dějiny klasické sociologie. Praha : Sociologické nakladatelství, 2005.

Hradecká, Vlastimila, Hradecký, Ilja. Bezdomovství -- extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996.

Matoušek, Oldřich. Slovník sociální práce. 1. vyd. Praha: Portál, 2003.

Matoušek, Oldřich, Kolářková, Jana, Kodýmová, Pavla. Sociální práce v praxi. 1. vyd. Praha: Portál, 2005.

Vágnerová, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004

Vedoucí diplomové práce:

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

3. ledna 2008

Termín odevzdání diplomové práce:

30. května 2008

Ve Zlíně dne 3. ledna 2008

L.S.

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Jarmila Celá
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Diplomová práce je zaměřena na problematiku bezdomovectví, konkrétně na uživatele azylového domu pro muže. Cílem diplomové práce je poskytnout celkový obraz uživatele azylového domu z pohledu sebe sama v kontextu jeho životní historie.

Obsahem teoretické části je problematika bezdomovectví obecně, definice pojmu bezdomovec, osobnost člověka bez domova, příčiny a důsledky bezdomovectví. Kapitola o azylových domech je zaměřena především na výčet a obsah poskytovaných služeb, dále na metody práce v azylových domech.

Empirická část je zaměřena na zjištění, jaký je vliv azylových zařízení na celkové vnímání uživatelů služeb na sebe sama. Cílem výzkumu bylo také zjistit jaké společné či rozdílné charakteristické rysy utvářejí osobnost člověka bez přístřeší. Při výzkumu byla možnost také srovnat rozdílné životní příběhy lidí, kteří se dostali na okraj společnosti.

Klíčová slova: azylový dům, bezdomovectví, bezdomovec, osobnost člověka bez domova, příčiny bezdomovectví, sociální vyloučení, drogová problematika, alkoholismus, kriminalita, služby sociální prevence, individuální plán, resocializace, sociální služby, kvalitativní výzkum.

ABSTRACT

Abstrakt ve světovém jazyce

The thesis is based on problems of homelessness, concretely on users of asylum house for men. The goal of this thesis is to give general image of user asylum house with the view himself in the context of his life history.

The content of the theoretical part concerns the problems of homelessness generally, define the term homeless, describe the personality of a men without home and includes the causes and consequences of homelessness. The chapter about asylum houses is above all enumerating and showing content of provided services as well as working methods which are used in asylum houses.

The empiric part is based on discovering the influence of asylum houses on general perception user's services of themselves. The aim of the research was to find out in common or a different characteristic feature is forming personality of homeless man. At the research there was also possibility to compare different life stories of people, who get on the edge of society.

Keywords: asylum house, homelessness, homeless, personality of homeless man, causes of homelessness, social exclusion, drug problems, alcoholism, criminality, services of social prevention, individual plan, resocialization, social services, qualitative research.

Děkuji panu děkanovi prof. PhDr. Vlastimilu Švecovi, CSc. za odborné vedení mé diplomové práce a za jeho podnětné připomínky při zpracování praktické části.

Také bych rád poděkoval Mgr. Marii Vavrečkové za celkovou podporu při mém studiu, obzvláště v jeho začátcích.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 HISTORIE BEZDOMOVECTVÍ.....	13
1.1 HISTORIE BEZDOMOVECTVÍ.....	13
1.2 OBDOBÍ SOCIALISMU	14
1.3 BEZDOMOVECTVÍ PO ROCE 1989	15
1.4 DEFINICE BEZDOMOVECTVÍ	16
2 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ.....	19
3 FAKTORY VYVOLÁVAJÍCÍ FENOMÉN BEZDOMOVECTVÍ.....	25
3.1 CHARAKTERISTIKY	25
3.2 RIZIKOVÉ FAKTORY	29
3.3 SPOUŠTĚCÍ MECHANISMY	30
3.4 FAKTORY OBJEKTIVNÍ A SUBJEKTIVNÍ.....	30
4 OSOBNOST BEZDOMOVCE.....	32
5 ŠIRŠÍ ASPEKTY ŽIVOTA BEZDOMOVců	35
5.1 ZDRAVÍ FYZICKÉ A DUŠEVNÍ.....	35
5.2 ALKOHOLISMUS V KONTEXTU BEZDOMOVECTVÍ.....	39
5.3 DROGY V KONTEXTU BEZDOMOVECTVÍ.....	41
5.4 KRIMINALITA V KONTEXTU BEZDOMOVECTVÍ	42
6 ORGANIZACE POSKYTUJÍCÍ SLUŽBY BEZDOMOVců.....	44
6.1 ŠTÁTNÍ SPRÁVA A SAMOSPRÁVA.....	44
6.2 NEZISKOVÉ ORGANIZACE A CÍRKVE.....	44
6.3 ARMÁDA SPÁSY.....	45
6.4 NADĚJE	45
6.5 EMAUZY ČR.....	46
6.6 SDRUŽENÍ NOVÝ PROSTOR	46
7 AZYLOVÉ DOMY V ČR.....	47

7.1	DEFINICE A VYMEZENÍ POJMU AZYLOVÉHO DOMU	47
7.2	METODY PRÁCE V AZYLOVÝCH DOMECH.....	49
7.3	STANDARDY KVALITY V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH.....	49
7.4	POSLÁNÍ	50
7.5	CÍLE	50
7.6	PRINCIPY POSKYTOVANÝCH SLUŽEB.....	51
7.7	CÍLOVÁ SKUPINA	51
7.8	KRITÉRIA PRO PŘIJETÍ ZÁJEMCE O SLUŽBU	52
7.9	KONTRAINDIKACE K ODMÍTNUTÍ ZÁJEMCE O SLUŽBU	52
7.10	DOKUMENTACE UŽIVATELE.....	53
7.11	STRUKTURA POSKYTOVANÝCH SLUŽEB	53
7.12	PROCES INDIVIDUÁLNÍHO PLÁNOVÁNÍ SLUŽBY	55
8	SHRNUTÍ TEOTRETICKÉ ČÁSTI.....	58
II	PRAKTICKÁ ČÁST	59
9	VYMEZENÍ METODOLOGIE.....	60
9.1	KVALITATIVNÍ METODOLOGIE	60
9.2	DEFINICE KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU.....	60
9.3	ZÁSADY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	63
9.4	ÚSKALÍ POLOSTANDARDIZOVANÉHO ROZHOVORU	66
9.5	ZÍSKÁNÍ A ZPRACOVÁNÍ DAT	67
9.6	ETICKÁ STRÁNKA VÝZKUMU	70
10	VLASTNÍ VÝZKUM	72
10.1	CÍLE VÝZKUMU	72
10.2	CHARAKTERISTIKA A VÝBĚR RESPONDENTŮ.....	73
10.3	HLAVNÍ METODY SBĚRU DAT.....	76
10.3.1	Polostandardizované rozhovory	76
10.4	METODY ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZA DAT	77
10.4.1	Anamnestické údaje	80
11	JEDNOTLIVÉ INTERPRETACE A VÝSLEDKY VÝZKUMU	83
12	ZÁVĚR.....	87
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	89
	SEZNAM PŘÍLOH.....	91

1.	PRAVIDLA TRANSKRIPCE	92
2.	DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE A PROTOKOLY ROZHovorŮ	92
3.	TRANSKRIPCE VERSUS ANAMNESTICKÁ DATA	115
4.	SEZNAM OTÁZEK K POLOSTANDARDIZOVANÉMU ROZHovorU	141

ÚVOD

Bezdomovectví je závažný sociální problém, který v současné době stále narůstá. Znalosti a převážně úspěšnost řešení tohoto fenoménu jsou v České republice jen na poměrně nízké úrovni. Jedním z důvodů je jistě fakt, že bezdomovectví je poměrně „nový“ problém. Před rokem 1989 bylo bezdomovectví přehlíženo a řešilo se tím, že lidé ohrožení sociální exkluzí, byli přemísťováni do věznic nebo psychiatrických léčeben. Po roce 1989 se počet bezdomovců začal rychle zvyšovat. Příčinou byla jistě také dekriminlizace trestného činu příživnictví, v dalších letech k jeho zvyšování přispívala a dále přispívá zahraniční migrace, propuštění a amnestování vězni, kteří z různého důvodu ztratili byt.

Na fenomén bezdomovectví, který je předmětem této diplomové práce je možno nazírat z mnoha různých úhlů. Cílem této práce je pokusit se popsat a vysvětlit, jak člověk bez domova vnímá sám sebe, co toto vnímání ovlivňuje, jestli má ještě sílu a chuť svou situaci změnit apod.

Vzhledem k tomu, že již třetím rokem pracuji v zařízení, které poskytuje komplex služeb pro lidi domova, rozhodl jsem se tuto diplomovou práci zaměřit na muže bez přístřeší, kteří žijí delší dobu v azylovém domě. Budu se snažit popsat a vysvětlit co člověk, který je v takovém zařízení prožívá, na co myslí, jak vnímá sám sebe v kontextu ostatních uživatelů nebo většinové společnosti.

V posledních letech mě často napadala otázka, jestli azylové domy, respektive dosavadní způsob práce s uživateli služeb v takových zařízení je dostatečným a účinným řešením pro tuto cílovou skupinu. Nebo je to jen dočasným a přechodným řešením tohoto problému? Je dostatečně řešena návaznost na další služby?

V teoretické části této práce je popisováno bezdomovectví v obecné rovině. Dále se zabývám příčinami vzniku bezdomovectví až přes přehled zařízení, které se touto problematikou v České republice zabývá. Podrobněji je popisován způsob práce s uživateli služeb v azylových domech. Důvodem je fakt, že jsem se často setkal s velmi zkresleným pohledem „nezasvěcených“ lidí, kteří se mě často ptali: „Co se vlastně s lidmi bez přístřeší v takových zařízení děje?“.

Empirická část je zaměřena na kvalitativní výzkum, který jsem aplikoval konkrétně v zařízení, ve kterém pracuji.

Cílem bylo zodpovědět na výzkumné otázky, které jsou zaměřeny prožívání a vnímání člověka, který je uživatelem azylového domu. Snažil jsem se pochopit a popsat, jestli azylový dům a metody práce v něm ovlivňují osobnost bezdomovce, jeho vnímání a prožívání sebe sama.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE BEZDOMOVECTVÍ

Chceme-li pochopit fenomén bezdomovectví, musíme znát jeho historický vývoj, příčiny a důsledky v kontextu s historií, zvyky a kulturou konkrétního národa. U nás tento sociálně patologický jev začal být viditelnější podobně jako v ostatních postkomunistických zemích až počátkem 90. let dvacátého století.

Společnost se rozdělila na dva názorové tábory. První (většinový) přijal vysvětlení, že osoby bez přístřeší jsou jedinci, u nichž příčina bezdomovectví tkví v jejich osobních vlastnostech a neochotě pracovat. Podle laické veřejnosti „si tento způsob života zvolili, nebo zapříčinili sami, měli by si tedy i sami pomoci“. Druhá strana (menšina) připouští oprávněnost poskytování pomoci těmto lidem a sdílí názor, že by ji měly zajišťovat především charitativní organizace. Podle průzkumů veřejného mínění většina dotazovaných vnímá bezdomovectví jako jev, který se u nás vyskytl až v 90. letech dvacátého století.

Tato mylná domněnka může být podle našeho názoru v konečném důsledku překážkou pro přijetí lidí žijících v nepříznivých životních situacích za členy společnosti a tím jim hrozí sociální exkluze. Bezdomovectví je přitom „přirozený“ jev vznikající v důsledku nerovnosti sociálních vrstev a nedostatečné socializace této minority společnosti. Nelze jej popírat nebo bagatelizovat. Naopak, chceme-li jej řešit, je žádoucí otevřeně o něm diskutovat jak na odborné, tak i laické úrovni a v neposlední řadě se samotnými nositeli tohoto sociálně-patologického jevu.

1.1 Historie Bezdomovectví

Bezdomovectví výraznou měrou ovlivnila chudoba. Počátky chudínské péče v českých zemích byly propojeny se vznikem domovského práva již od poloviny 16. století. Za vlády Josefa II. byl zaveden Tereziánský zákon, který ukládal každé obci nad 800 obyvatel povinnost zřídit chudobinec, sirotčinec, základní školu a šatlavu.

Bezdomovectví, tak jak ho známe z dnešní doby, začalo na evropském kontinentě vznikat až od II. poloviny 19. století vlivem industrializace. Jedním z jejích důsledků byla i migrace obyvatelstva z venkova do měst. Do té doby zákonná opatření v podobě domovského zákona a chudinských fondů zamezovala občanům stát se zcela bezprizorními, i přestože byli fakticky nemajetní a bez rodinného zázemí. Domovský zákon a chudinské fondy byly soubory právních nařízení a společenských norem, které měly zajistit sociální zázemí občanům místně příslušným k určité obci. Na druhou stranu zavazovaly povinností ekonomicky soběstačné členy společnosti, aby podporovali obec v její veřejně prospěšné činnosti.

Vývoj bezdomovectví po II. světové válce v českých zemích a v takzvaném východním bloku byl ovlivněn komunistickým systémem.

1.2 Období socialismu

Nástupem totalitního režimu v roce 1948 nastalo ideologické popírání veškerých zjevných sociálně patologických jevů. V důsledku budování „socialistické společnosti“ bylo tehdejší mocí rozhodnuto o nové sociální politice. Soubor represivních opatření, která z pohledu pluralitní společnosti popírala základní práva a svobody, skryl veškeré projevy charakterizující jedince podle tehdejšího označení „žijícího životem nedůstojným socialistické společnosti“. Tato opatření direktivně nařizovala všem občanům povinnost zdržovat se v místě trvalého pobytu, kde byli hlášeni v evidenci obyvatel. Výjimkou byl úředně hlášený přechodný pobyt, který musel být po roce obnovován. Politický systém dále zaručoval občanům právo na práci. Toto právo však bylo podmíněné povinností pracovat.

V důsledku těchto opatření mohly státní orgány represivně postihnout občana žijícího „nepřijatelným způsobem života“, který se dopustil trestného činu příživnictví podle § 203 zákona č. 140/1961 Sb.

Zdánlivým úspěchem této strategie bylo minimalizování výskytu zjevného bezdomovectví, avšak v celé řadě důsledků se vytvářelo v latentní podobě. Jak uvádí Horáková: “Státní paternalismus oslabující aktivitu a paralyzující odpovědnost za vlastní osud vyústil u některých jedinců v neschopnost postarat se o sebe sama”.

V 50. letech režim nahradil zrušené charitativní a církevní organizace sítí státních sociálních institucí (ústavy sociální péče, domovy důchodců, domovy pro dlouhodobě nemocné, tělesně postižené osoby, dětské domovy apod.). Možnosti a úroveň péče v těchto zařízeních byly v některých případech nedostačující. Podstatný vliv na tuto situaci mělo nedostatečné financování a rovněž i nedostatek kvalifikovaného personálu. (Horáková, M. (1995): Sociální politika č. 10, K problematice bezdomovectví, s. 6-9.)

1.3 Bezdomovectví po roce 1989

Bezdomovectví se objevilo jako nový fenomén po roce 1989, znamená mnohavrstevný problém a je výrazem extrémní chudoby a sociálního vyloučení ze společnosti. Jedná se o problematiku, která je stále na vzestupu (obzvláště v uplynulých pěti letech).

Totalitním režimem byl na dlouhou dobu doslova ochromen volný pohyb osob – každý, byť zcela formálně, musel někam patřit a někde pracovat. Tento fakt hluboce poznamenal vnímání sociální marginality v české společnosti, která se teprve po roce 1990 začala proměňovat. Jevy dříve skryté se stávaly zjevnými, s otevřením hranic se objevili migranti legální i ilegální, s uvolněním represí se objevili první lidé veřejně marginální (na okraji společnosti) – tuláci, bezdomovci. Právě v této době vznikají první služby pro bezdomovce jako reakce na okamžitou potřebu.

V kontrastu se sociálními problémy, na něž je naše společnost citlivější, bývá bezdomovectví vnímáno jako ryze okrajový jev. Ovšem bezdomovectví je každodenní realitou 21. století, a to nejen v rozvojových zemích. Marginalita se nevyhýbá ani společnostem ekonomicky silným, které samy sebe považují za solidární a ve všech

ohledech vyspělé. (Matoušek O., Koláčková J., Kodymová P. Sociální práce v praxi. Praha: Portál, 2005, s. 318).

1.4 Definice bezdomovectví

Podle nejužší definice je bezdomovectví životní situace lidí, kteří žijí "bez střechy nad hlavou", což je pouze taková sociální situace, kdy jsou osoby bez přístřeší jakéhokoliv typu a jsou tedy považovány za bezdomovce - například lidé spící na ulicích, noví imigranti a oběti živelných pohrom. Označení "bez domova" je širší označení, které zahrnuje i ty, kteří žijí v nouzových a přechodných ubytovnách pro bezdomovce, jako jsou noclehárny, hostely a ubytovny. Zahrnuje i lidi, kteří pobývají v dlouhodobých institucích, jako jsou psychiatrické léčebny jednoduše proto, že jim nezajišťuje odpovídající bydlení. Jinou skupinu v této kategorii tvoří rodiny žijící v hostelích a na jiných místech, které jsou nevhodné pro dlouhodobé ubytování.

Definice pojmu bezdomovectví jsou různé, avšak mívají v podstatě podobný obsah. Bezdomovectví označuje situaci bezprostřední nouze, v níž se ocitá člověk bez trvalého domova. Zde je důležité právě slovo domov. Význam pojmu domov je odlišný od slova přístřeší. Výraz domov je asociován s určitou úrovní jistoty a bezpečí. Přístřeším je označováno místo, kde lze přespat v technickém slova smyslu bez hlubších vazeb a odpovídajících emocí. Dostupné zdroje a schopnosti osob žijících bez domova jim neumožňují, aby tento problém řešili sami vlastními silami. Absence a ztráta domova ohrožuje tyto osoby v mnoha aspektech jejich existence (individuálních i sociálních). Tato definice je záměrně zúžena tak, že se mimo její rámec ocitají tzv. bezdomovci z přesvědčení. Jedná se o ty osoby, které si bezdomovectví zvolili jako svůj životní styl a jsou spokojeni. Takoví lidé existují, ale tvoří početně naprosto zanedbatelnou menšinu. I když nemají domov, zřídka se rozhodnou pro využití sociálních služeb, čerpají z jiných zdrojů, protože je pro ně ze všech skupin bezdomovců nejméně příjemné záviset na institucionalizované podpoře a pomoci (Matoušek O., Koláčková J., Kodymová P. Sociální práce v praxi. Praha: Portál, 2005, s. 316).

„Bezdomovectví je z psychosociálního hlediska komplexní kategorií, nejde zde jen o vymezení vztahu k bydlení, ale o určitý způsob života. Tuto extrémní variantu akceptují lidé, jejichž osobnost je zásadnějším způsobem změněna a oni z toho důvodu nejsou schopni plnit mnohé společenské požadavky; někdy nejde o volbu, ale spíše o sociální pád, který nedokážou ovlivnit („možná ani nechtějí“). Bezdomovectví je výsledkem generalizovaného psychosociálního selhání spojeného se ztrátou většiny běžných rolí a úpadkem společenské prestiže. Tak zásadním způsobem obvykle selhávají lidé s dysfunkční osobností, s nedostatečnými kompetencemi a negativními návyky. Bezdomovectví je více než nedostatkem přístřeší a více než chudobou. Je součástí širšího procesu marginalizace, založeného na neschopnosti bezdomovců participovat na způsobu života, který je standardní pro většinu populace. Bezdomovectví je jen vzácně volbou, častěji je výsledkem procesu postupného sociálního propadu a následné rezignace na lepší alternativu. Bezdomovec může být osobou bez trvalého bydliště nebo je osobou bez přístřeší, která sice oficiálně trvalé bydliště má, ale z nějakého důvodu jej nechce nebo nemůže užívat. Tento člověk obvykle nemá ani zaměstnání a rodinu, resp. jeho vztahy s příbuznými jsou natolik narušené, že zcela ztratily svou funkci. Nemá téměř žádné vazby ke společnosti, zůstává izolován na jejím okraji. Někdy mu tento stav může i vyhovovat“ (Vágnerová, 2004, s. 748).

Každá definice bezdomovectví bude vlastně ve svém obsahu vágní a posunovatelná. Výrok, že bezdomovec je někdo, kdo ztratil, nebo opustil svůj domov, svůj byt, své ubytování, kdo neumí vyřešit komplikované problémy a hledá nebo přijímá pomoc od sociálních pracovníků, města, dobrovolných organizací, je nepřesný a nedostatečný.

Navíc, definice by pracovala pouze s bezdomovci zjevnými a naprosto by opomenula bezdomovce skryté a potenciální. Na jedné straně jsou lidé bez střechy nad hlavou, snad spící na ulici, v parku nebo jiných veřejných místech, nebo v „nabouraných“ bytech, sklepích či výměnících. Na druhé straně jsou lidé, jejichž ubytování je nejisté, možná kvůli neplacení nájemného, či kvůli určení budovy k demolici. A mezi těmito dvěma krajnostmi existují lidé v rozličných životních situacích: ti, kteří mají nouzové ubytování na kratší nebo delší období, lidé, kteří mají sice samostatné bydlení, ale

nedostává se jim základního zdravotního standardu, nedostává se jim cenově dostupných bytů a hlavně není postačující nabídka bytů.

Výčet okolností:

- absence střechy nad hlavou (spaní na ulici či jiných veřejných místech),
- absence domova (život v instituci nebo v dlouhodobém či krátkodobém podnájmu nebo ubytovnách různého typu),
- bydlení nejisté (squat, bydlení bez smlouvy)“(Hradečtí, 1996, s. 35 – 36).

Velmi málo studií zkoumalo pojetí bezdomovectví samotnými bezdomovci. Hutson a Liddiard (1994) zjistili, že mladí lidé si často vykládají bezdomovectví jen jako spaní venku a své přespávání u kamarádů za bezdomovectví nepovažují. Fitzpatrick však zjistila, že mladí lidé jsou všeobecně zahrnováni do širší definice bezdomovectví jako osoby nemající "stálý domov".

2 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ

V naší společnosti lze za hlavní příčiny přispívající k nárůstu počtu osob bez domova považovat neadekvátní politiku zaměstnanosti, nedostatek sociálních bytů a nevyhovující podporu znevýhodněných osob. Podstatná skupina občanů s nízkým příjmem si nemůže dovolit platit standardní nájemné, stávají se z nich neplatiči a posléze lidé bez domova. Poptávka po všech formách sociálního bydlení mnohonásobně převyšuje nabídku, azylová zařízení ji nejsou schopna pokrýt (Hradecká V., Hradecký I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996, s. 33 – 34).

Podobný pohled na příčiny bezdomovectví mají také zahraniční autoři: „Příčiny bezdomovectví jsou v širším slova smyslu nejčastěji děleny na strukturální a individuální. Zatímco přístup zaměřený na individuální příčiny bezdomovectví je zaměřen nejčastěji na osobnostní charakteristiky a chování lidí bez domova, strukturální přístup je zaměřen na zkoumání příčin bezdomovectví v širších sociálních a ekonomických souvislostech, jako jsou trh práce a trh s byty. Dělení příčin bezdomovectví na individuální a strukturální se často stává díky zjednodušení celé problematiky terčem kritiky. Je zřejmé, že strukturální a individuální faktory od sebe nelze striktně oddělovat. Nezaměstnanost může vést k závislosti na alkoholu, stejně jako alkoholismus může vést k nezaměstnanosti. Většina odborníků, která se touto problematikou zabývá, vnímá zaměření na širší strukturální podmínky jako dobrý výchozí bod pro další úvahy o příčinách bezdomovectví. Výzkumníci obecně tíhnou k vysvětlování bezdomovectví jako následku působení strukturálních faktorů (Harvey, 1999). Za hlavní faktory, které přispívají ke vzniku bezdomovectví, jsou považovány nepříznivý vývoj na trhu práce a na trhu s byty, krácení sociálních dávek, rostoucí míra chudoby a změny v oblasti rodinného života. Je zcela zřejmé, že ne každý, kdo čelí výše zmíněným faktorům, se stane bezdomovcem, stejně jako je zřejmé, že bezdomovci se lidé nestávají náhodou. Většina výzkumníků se shoduje v tom, že existují určité osobní problémy a okolnosti, které významným způsobem zvyšují "individuální riziko", že se člověk stane bezdomovcem. Většina výzkumných zpráv bere do úvahy jak strukturální, tak i individuální příčiny, které na bezdomovectví

působí. Názor, že bezdomovectví je svobodně zvoleným životním stylem určité skupiny lidí (bezdomovců), a že významná část bezdomovců jsou bezdomovci na základě svého svobodného rozhodnutí, je všeobecně odmítán. (Single Homelessness, an overview of research in Britain, The Policy Press, Bristol, 2000, s. 32, ISBN: 1-86134-255-1)

Příčiny bezdomovectví jsou různé. Je to například: ztráta zaměstnání či bydlení, nízká úroveň životního minima, nedostatek cenově dostupného bydlení, zadluženost, rozvod či rozpad rodiny, rozchod partnerů žijících spolu "na hromádce", otřesné rodinné podmínky

(týrané či sexuálně zneužívané ženy nebo děti, ženy či děti alkoholiků...), psychické a citové zhroucení, odchod z dětských domovů, kde mladí lidé nemohou po vyučení a dosažení plnoletosti dále zůstat, propuštění z vězení, smrt někoho blízkého, osamělost, nesamostatnost, stáří, dlouhé čekací doby na umístění v domově důchodců, mentální retardace, fyzická či psychická choroba, alkoholismus, drogy, hráčství či jiná závislost, uprchlictví, migrace...

Podle výzkumů je nejčastější příčinou bezdomovectví ztráta zaměstnání (23 %), následuje rozvod (20 %), odchod z rodiny (11 %), výkon trestu (5 %), špatné hospodaření (3 %), výstup z ústavního zařízení (2 %). Jiné příčiny tvoří 29 % a pouze u 7 % bezdomovců jde o dobrovolné rozhodnutí (ovšem mluvíme-li o dobrovolném rozhodnutí, je třeba vzít v úvahu psychický stav a další okolnosti života těch, kteří se k tomuto stylu života takzvaně dobrovolně rozhodli).

25 % českých bezdomovců jsou invalidní důchodci, cca 25 % bezdomovců má zkušenost s dětským domovem, 15 % s psychiatrickou léčebnou a 35 % s vězením. Ženy u nás tvoří 10 - 15 % bezdomovců (v USA a EU je to celých 25%). (Dopady kapitalismu: bezdomovectví, Eduarda Heczková, Britské listy)

Teoreticky lze přístupy ke zdrojům bezdomovectví rozdělit na tři okruhy (SEKOT, 2003):

- sociologický pohled zdůrazňuje především vnější faktor chudoby jako důsledek daných společenských poměrů;
- psychologické hledisko akcentuje vrozené dispozice jako je charakter, temperament, emoce, inteligence, osobnostní rysy;
- liberalistický přístup: moralizujícím pohledem spatřuje hlavní příčiny bezdomovectví v lenosti a nedostatku osobního usilování.

Koukolík a Drtilová (2002) uvádějí, že rozlišovat příčiny bezdomovectví na **sociální a zdravotní** je možné jen někdy. Často se obě skupiny příčin propojují. Cesty k bezdomovectví jsou: Deinstitutionalizace: Odhaduje se, že asi 20 – 30 % bezdomovců v USA a Velké Británii jsou duševně nemocní lidé, kteří byli propuštěni z psychiatrických zařízení, nebo do nich nebyli přijati. Příčinou jsou úsporná opatření a změna postoje k chronicky duševně nemocným lidem. Předpokládalo se, že se o tyto nemocné postarají rodiny nebo obce. Předpoklad se nepotvrdil. V Británii byl mezi deinstitutionalizací a bezdomovectvím v jedné sestavě duševně nemocných bezdomovců zjištěn třicetiměsíční interval, což svědčí pro selhávání rodin a obcí.

Ekonomické vlivy: ve všech zemích je jednou z klíčových příčin bezdomovectví bída, nezaměstnanost a vysoké náklady na bydlení.

Sociální problémy: velký podíl bezdomovců tvrdí, že je nechtějí nebo nemohou ubytovat rodiče nebo další rodinní příslušníci ani přátelé. Cestou do bezdomovectví bývá poměrně často rozvod. Lidí mladší 25 let se na ulici dostávají často z dětských domovů.

Bezdomovectví jako životní program: Prezident Reagan prohlásil, že bezdomovectví se stávají bezdomovci proto, že se k tomu rozhodli. Výzkum tento výrok nepotvrdil. V osmdesátých letech 20. století jen 4 % bezdomovců sdělila, že si dobrovolně zvolili přespávání v ubytovnách pro bezdomovce.

Psychologický pohled na příčiny bezdomovectví zprostředkovává Vágnerová (2004), která hovoří o komplexnosti problematiky – bezdomovci jsou handicapováni somaticky, psychicky i sociálně:

- Původní orientační rodina - bývá dysfunkční nebo vůbec neexistuje. Jako děti zažili tito jedinci ze strany rodičů nezám, podceňování či dokonce násilí a zneužívání. Byli z rodiny odejmuti, vyhnáni nebo sami utíkali a toulali se. Rodina měla špatné bytové a materiální podmínky.
- Sociální zkušenosti – pokud má jedinec odlišné sociální zkušenosti než většina normálních lidí, považujeme to za rizikový faktor (dlouhodobý pobyt ve výkonu trestu, ústavní výchova nebo léčba). Pobyt v institucích snižuje mnohé standardní návyky a strategie chování a podporuje rozvoj nových, které nejsou v běžném prostředí funkční.
- Sociální zázemí – rizikovým faktorem je chybějící sociální zázemí. To chybí v případech, že člověk nezaloží vlastní rodinu, eventuálně se mu z různých důvodů rozpadne, protože není schopen plnit požadavky soužití v rámci této sociální skupiny (nестará se o děti, nepřispívá k udržení chodu domácnosti apod.).
- Oblast kompetencí – kompetence bývají omezené. Příčinou snížení schopností mohou být nedostatky vrozených dispozic i získané problémy. Může jít o mentální retardaci, poruchu osobnosti nebo o devastaci v důsledku dlouholetého abúzu alkoholu a drog, o duševní onemocnění apod. Bezdomovci se často stávají lidé trpící duševní chorobou, kteří po propuštění z léčebny nejsou vždycky schopni adaptovat se přijatelným způsobem na samostatný život. Riziko sociálního selhání zvyšuje sklon k nestandardním způsobům chování, závislost na psychoaktivních látkách a nedodržování léčby.
- Kombinované znevýhodnění - v mnoha případech je dáno nahromaděním většího počtu výše uvedených znevýhodnění. Kombinace různých zátěží nakonec vede

všeobecnému sociálnímu selhání. Podnětem k nastartování selhání bývá nějaká životní situace, kterou jedinec nezvládne. Může to být ztráta zaměstnání, rozpad rodiny, dlouhodobý výkon trestu, neschopnost zvládnout závislost na alkoholu apod. Těmto lidem by bylo možné pomoci, pokud by potřebnou oporu získali v době, která v jejich životě představuje zásadní mezník.

Příčiny bezdomovectví (Ing. Vladimír Turčín, internetové stránky – Problematika bezdomovectví - Sociální politika: Strana zelených)

- Výchova bez rodiny - v dětských domovech

Základem vzniku tohoto stavu je ztráta – domova. Nejhorší je, pokud vznikne u dětí, které z různých důvodů vyrůstají v dětských domovech, i když se jejich personál k nim chová co nejlépe. Pokud jsou někteří z nich adoptováni do náhradních rodin nebo se včas dostanou např. do „dětských vesniček“ mají štěstí. V ČR z celé Evropské unie jsou největší počet odebraných a vychovávaných dětí v ústavech, hlavně ze sociálních důvodů, co v ostatních státech není povoleno.

Všem chovancům ve výchově chybí citové mateřské pouto, které jim ústav nemůže dát. Odcházejí - li z něj po dovršení věku 18 let, mají takové nedostatky, které těžko překonávají. Kromě citového vztahu jim často chybí lepší vzdělání a pracovní zručnost, musí se učit samostatnosti pro další život a poznání praxe života společnosti a zařazení se do ní. Jen jedinci to zvládnou svojí silnou vůlí žít plnohodnotný život, pokud to mají v genech po svých předcích.

Dnes jsou tyto odborné problémy obecně známy a je tu řada organizací, které jim v tom pomáhají. Problémem v jejich věku i poznání života s druhým pohlavím (skutečné lásky) a založení si trvalou plnohodnotnou rodinu. Často bez silné vůle každého sama sebe, je lákavé poznat lehký bezpracný život (který vidí vedle sebe) a pro naplnění svých snů si zvykne používáním drog, alkoholu, sexuálně se prodávat, drobnou krádeží, podvody a podobně.

- Návrat po delší době z nápravných ústavů (bez rodinného zázemí)

Samostatnou skupinu tvoří lidé po propuštění z nápravných ústavů, nemají-li rodinu, nebo přišli za dobu výkonu trestu o byt. Jejich ubytování, pracovní zařazení je úkolem kurátorů, ale vždy to určitý čas trvá a je na každém, jak se s tím vyrovná. Při delším odvyknutím pracovat jsou často těžko tito lidé přijímáni do trvalé práce, často také nemají ubytován a těžko dodržují nástup do práce.

- Manželské rozvody

Hodně bezdomovců se ocitne na ulici při rozkladu jejich rodiny (ať již při vzájemném týrání, nevěře, nesouladu a hádkách v rodině) po rozvodovém řízení (mají-li děti, byt většinou je přiznán matce s dětmi) a oni přijdou o byt a naplnění snah získat ubytování a novou práci se brzy nepodaří. Takový bezdomovec např. měl zaměstnání, staral se o rodinu a rozvod ani nebyl z jeho viny. Často pro tento stav v menším městě nebo na vesnici po psychickém rozhodnutí odjíždí do většího města a snaží se zde uchytit a začít nový život.

- Ztráty bytů pro neplacení nájemného, vystěhování zadlužením, zabavením majetku

Tato skupina bezdomovců se teprve ve větší míře bude objevovat jednak při zvyšování nájemného, dále po exekucích pro nesplácení půjček, při propadnutí alkoholismu, drogám, gamblingu a dalším sociálním příčinám (nemocem, úmrtím životního partnera). Tyto problémy by se měly řešit sociálně v komunitních plánech stavbou sociálních bytů, domovů důchodců, stavbou sociálních bytů a v dalších službách.

3 FAKTORY VYVOLÁVAJÍCÍ FENOMÉN BEZDOMOVECTVÍ

Jestliže se předchozí kapitola zaměřila na to "proč" je zde bezdomovectví, potom tato se bude podrobněji zabývat otázkou "kdo":

Kdo se nejpravděpodobněji stane bezdomovcem?

Která populační skupina je v konkrétním ohrožení?

Abychom byli schopni na tuto otázku odpovědět, můžeme si odpověď rozdělit do tří částí tj. odpověď jaké:

- **charakteristiky**, což je demografický profil bezdomovců v nejširším slova smyslu;
- **rizikové faktory**, tzn. okolnosti a zkušenosti, které již ohrožené lidi vedou k bezdomovectví;
- **spouštěcí mechanismy**, za které můžeme označit specifické události tvořící "bezprostřední příčiny" bezdomovectví.

3.1 Charakteristiky

Typ domácnosti

Data z EU napovídají, že samostatně žijící lidé mají 4 krát větší šanci stát se bezdomovcem, než páry ať už s dětmi nebo bez nich, a že samostatně žijící rodič je v 17 krát větším ohrožení bezdomovectvím než lidé žijící v páru. Stejně i Borrows (1997) zjistil, že osamocení rodič je mezi všemi typy domácností ten nejvíce ohrožený bezdomovectvím. Tuto skupinu, pokud se týče pravděpodobnosti, bezprostředně následují osamocení muži.

Věk

Průměrný věk bezdomovce se snižuje a zvláště v posledních letech zaznamenáváme významný nárůst mezi mladými bezdomovci (Evans, 1996; Kemp, 1997). Ačkoliv jsou mladí lidé nejvíce zastoupeni v populaci bezdomovců, zdá se, že většina zjevných bezdomovců, zvláště spících na ulici, se pohybuje ve věkovém rozhraní mezi 25 – 59 lety. Z tohoto je možno učinit závěr, že zaměření mnoha novějších služeb vyšší kvality na mladé bezdomovce znamená zanedbání potřeb ostatních skupin lidí bez domova.

Většina dnešních bezdomovců v Evropské unii je mladšího věku, zatímco v České republice převažuje prozatím věk starší a střední. Nicméně pyramida věku bezdomovců se neustále modifikuje.

V Evropské unii více než 70% jsou lidé bez přístřeší mladší než 40 let. V Dánsku v letech 1976 – 89 ve věku 18 – 24 let, 25 – 34 let se počet bezdomovců skoro dvojnásobně zvětšil. Ve Španělsku je tendence podobná: mezi 1984 – 1991 proporce bezdomovců méně než třicetiletých byla z 19% zvýšena na 32%, přičemž relace mezi počtem mladých bezdomovců a mladých chudobných stoupá tímž způsobem.

Některé z modifikujících faktorů, navzájem se podporujících a prolínajících jsou:

- profesionální situace nepříznivá pro mladé lidi,
- nedostatek samostatných bytů,
- častá migrace, kde mladí převládají,
- neukončené vzdělání, nízké vzdělání,
- alkoholismus a závislost na drogách,
- psychické či tělesné poruchy,
- násilné chování a kriminalita,
- romská otázka.

Podle databáze, kterou máme k dispozici ve středisku pomoci v Bolzanově ulici v Praze, mezi přicházejícími lidmi bez domova jsou stále ještě ve velké většině

bezdomovci středního věku. Současně je viditelný nárůst starých lidí, kteří jsou vyháněni z bytů a podnájmů novými majiteli domů. Jejich situace je mnohdy velmi bezútěšná, protože místa v domovech důchodců jsou obsazená.

Podat prognózu změny věku bezdomovců je těžké, ale není možno pochybovat o nutnosti připravit se i u nás na zvýšení počtu bezdomovců – mladých lidí a dětí. Stále častější příchod pubescentů a adolescentů a opakované příchody dětí, nutí organizaci Naděje vybudovat oddělenou část střediska pomoci, kde se budou moci sociální pracovníci věnovat problémům mladé generace odděleně od starší. Nezralost mladých lidí a rozpory dospívání, časté náznaky počínající „kriminální kariéry“ nebo již viditelné znaky kriminality jsou nejpatrnějšími atributy mladých příchozích. Vytvářející se skupiny, party, různá společenství, která neuvěřitelným způsobem vykořisťují či zneužívají ty nejslabší a nejmladší z nich, signalizují život bez zaměstnání, realizaci krádeží a násilností. Ve snaze přežít, dostává se tak tato mládež k vyloučenosti a následně do bezdomovectví.

Gender

Dostupné údaje naznačují, že většina bezdomovců jsou muži, ačkoliv údaje o počtu žen v populaci bezdomovců za posledních několik let výrazně vzrostly. (Kemp, 1997; Jones, 1999). Mnoho komentátorů argumentuje tím, že tuto genderovou nevyváženost je možné připsat skryté povaze ženského bezdomovectví, ale stále neexistuje hodnověrná evidence relativní incidence skrytého bezdomovectví u žen a mužů. Faktem zůstává, že hlavní příčinou této disparity je odlišnost mezi bezdomovectvím jednotlivce a rodin, kde víme, že vysoké procento žen bez domova je doprovázeno dětmi a prakticky všichni rodiče - bezdomovci jsou ženy (Daly, 1993). Právě proto se genderová nevyváženost u mladých bezdomovců tolik neprojevuje, protože uvažujeme současně o bezdomovectví rodin a jednotlivců.

Tradičně je nejvíce výzkumů na bezdomovectví jednotlivců zaměřeno na muže, ale od poloviny 80. let se zvětšil počet studií zaměřených na zkušenosti s bezdomovectvím u žen (Watson s Austuberrym, 1986; Dibblin, 1991; Webb, 1994; Doyle, 1999; Jones, 1999). Nejdůležitější výsledky této práce zahrnují následující zjištění: ženy bez domova

jsou v průměru mladší než muži; ženy využívají extrémních opatření, aby se vyhnuly přenocování na ulici. Bezdomovectví u žen je úzce spojeno s problémy v osobních vztazích, vysoké procento těchto žen zažilo psychické a sexuální zneužívání. I když je zde patrný nedostatek studií, které by přímo porovnávaly zkušenosti mužů a žen a nabízely tak přímé analýzy genderových otázek u bezdomovců, několik takových prací již vzniká a zaceluje tuto mezeru v poznání problému.

Mnoho důvodů nás vede k předpokladu, že růst bezdomoveckého fenoménu u žen vzroste. I když zlé ekonomické a sociální podmínky bijí stejně tak muže i ženy, jsou to právě ženy, které jsou vydány mimořádnému riziku. Navzdory všem argumentům o rovnoprávnosti mužů a žen, navzdory proklamovaným příležitostem pro muže i ženy, navzdory všem hnutím za důstojnost, rovnoprávnost a emancipaci žen, sociální, ekonomické a politické postavení žen je stále problematické.

Bílá kniha předložená Komisí Unie opět potvrdila přitakání Evropské unie k zásadě rovných příležitostí pro muže a ženy (článek 119 Římské smlouvy), a přesto jsme stále svědky všeliké diskriminace a ponižování žen. Starověké historické a kulturní kořeny diskriminace a představ, že muž je člověkem v plném smyslu, žena pouze „slabším pohlavím“ přesahují až do naší doby. Modlitba židovského muže: Buď požehnan, Bože, že jsi mne nestvořil ani jako pohana, ani jako ženu, ani jako nevědomce, ukazují starozákonní smýšlení, je i dnes v mnohém vlastní vžitě mužské nadřazenosti.

Dostupné informace z Evropské unie poukazují na znepokojující proporcionální zvýšení počtu žen a dětí bez domova. Stejně tak statistické údaje, vyplývající z databáze bezdomovectví v Praze u organizace Naděje, potvrzují nárůst žen bez přístřeší, které vyhledávají pomoc buď s přítelem, buď samy, nebo s dítětem. Není ojedinělé ani zaregistrování rodin s dětmi, které putují po celém území republiky a hledají zaměstnání s ubytováním.

Osamělé ženy bezdomovkyně většinou pocházejí z nejvíce znevýhodněné vrstvy společnosti. Údaje anamnéz převážně dávají obraz nuzných majetkových podmínek, neuspořádaných rodinných poměrů, nepřijatelného bydlení (ve smyslu přelidněnosti, zdravotní závadnosti, zchátralosti, dočasnosti), obraz nízkého stupně vzdělání a semigramotnosti, často špatného zdravotního stavu fyzického i psychického.

3.2 Rizikové faktory

Existuje celá řada rizikových faktorů, které jsou spjaty s bezdomovectvím. Ne každý kdo zažije dále popsané situace, se musí stát bezdomovcem, ale ony mohou výraznou měrou k bezdomovectví přispět, zvláště pokud se navzájem kombinují. Rizikový faktor, který potenciálně spojuje všechny bezdomovce, je chudoba - lidé, kteří nejsou chudí, se mohou bezdomovectví vyhnout i když budou vystaveni osobním krizím. Další rizikový faktor společný pro drtivou většinu bezdomovců, je nezaměstnanost. Toto reprezentuje důležitou změnu za posledních pár desetiletí: zhruba do 70 – ti let bylo bezdomovectví spojováno s málo placenou prací; nyní je pouze velmi málo bezdomovců zaměstnaných.

Rozpětí dalších rizikových faktorů:

- sexuální a psychické zneužívání v dětství nebo dospívání;
- rodinné spory a rozvraty;
- pozadí péče místních autorit;
- delikventní chování a/nebo zkušenost s vězením;
- předchozí služba u armády;
- nedostatek sociálně podpůrných sítí;
- dluhy, nezaplacené nájemné nebo hypotéky;
- neshody v sousedství;
- zneužívání drog a alkoholu;
- vyloučení ze školy a nedostatek kvalifikace;
- problémy s duševním zdravím;
- špatné psychické zdraví.

Stejně jako mohou být tyto faktory determinanty bezdomovectví, tak může naopak bezdomovectví tyto situace evokovat, například delikventní chování nebo zneužívání drog a alkoholu.

3.3 Spouštěcí mechanismy

Škála specifických událostí nebo „krizových bodů“ může odstartovat bezdomovectví a konkrétně i ztrátu přístřeší mezi tyto události můžeme zahrnout:

- odchod z domu rodičů po hádce;
- manželský nebo partnerský kolaps;
- ovdovění;
- odchod z armádních složek;
- opuštění péče;
- opuštění vězení;
- ostré zhoršení duševního zdraví nebo zvýšení zneužívání alkoholu a drog;
- finanční krize spojená s růstem dluhů;
- vystěhování z nájemního nebo vlastněného bytu.

3.4 Faktory objektivní a subjektivní

Faktory vyvolávající bezdomovectví k životu lze posuzovat z několika stran. Rozhodující jsou faktory objektivní a faktory subjektivní. Faktory objektivní jsou ovlivněny sociální politikou státu, sociálním zákonodárstvím apod. Faktory subjektivní jsou ovlivněny jednotlivci, rodinami, společenskými skupinami, jejich schopnostmi, rysy, temperamentem, charakterem, věkem.

Další možný pohled na příčiny bezdomovectví zprostředkovávají manželé Hradečtí (1996), kteří je dělí na faktory objektivní a subjektivní:

Faktory objektivního charakteru mohou působit např. na dodržování lidských práv, na zachování integrity práva a respektování zásady rovných příležitostí pro všechny občany, na vzdělanosti a kvalifikaci občanů. Objektivní faktory působí rovněž na boj s nezaměstnaností, s vyloučením, na sociální ochranu, na zabezpečení ve stáří a v nemoci, na začleňování mládeže do trhu práce, na usnadňování mobility pracujících a jejich adaptaci na změny ve výrobě, na posilování vzdělanosti a technologických služeb a výcviku pro různé sektory (např. zdravotnictví). Význam objektivních faktorů je také v jejich působení na legislativu (sociální zákonodárství), na rovnost žen a mužů, na integraci invalidů, na kriminalitu, odčerpávající velké zdroje společnosti. Faktory společenské konečně mohou působit také na problémy menšin, exilu a migrace.

Faktory subjektivní lze uspořádat do čtyř kategorií:

faktory materiální (ztráta bydlení, nejisté bydlení, ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, neschopnost obhospodařovat vlastní rozpočet, tragická událost ve formě ztráty živitele, majetku apod.),

faktory vztahové (změny struktury rodiny, rodinné nebo manželské problémy, diskriminace ženy, porušené vztahy mezi partnery, mezi rodiči a dětmi, rozvod manželů, rozchod partnerů žijících v konkubinátu, rozdělení nebo rozpad rodiny, násilí v rodině, sexuální zneužívání a znásilnění, osamělost),

faktory osobní (mentální retardace, duševní či tělesná choroba, nesamostatnost, osamělost, invalidita, alkoholismus a další závislosti, hráčství, sociální nezralost),

faktory institucionální (propuštění z ústavu, z vězení, opuštění dětského domova)

4 OSOBNOST BEZDOMOVCE

Jak poznamenává Vágnerová (2004), psychické změny, které lze pozorovat u bezdomovců, mohou být jak příčinou, tak i důsledkem jejich životního stylu. Citové prožívání bývá často otupělé a vyhaslé, zůstávají zachovány jen základní způsoby emočního prožívání (libost - nelibost). Cítí se být zatíženi větším množstvím problémů, než je obvyklé, a proto bývají častěji hostinní a depresivní.

Mnohé schopnosti bezdomovců bývají snižené, nedovedou se adekvátně orientovat ve světě. Chybějí jim základní kompetence, které jsou nezbytným předpokladem k přijatelné sociální adaptaci. Užívají vesměs tzv. paliativní obrannou strategii, která je typická tím, že neřeší problém, ale pouze omezuje jeho negativní následky. Rovněž nemívají rozvinuté volní vlastnosti, nejsou schopni přiměřené autoregulace. Nedonutí se k účelnějšímu projevu, nejsou dostatečně odolní ani vytrvalí, nedovedou se ovládat. Přijatelnější způsob života je pro ně příliš náročným úkolem, který nejsou schopni zvládnout. Životní styl bezdomovce, ať už si jej takový člověk zvolil sám, nebo je důsledkem nezvládnutí základních požadavků společnosti, je typický maximálním zjednodušením. Takový život je pouhým stereotypním vegetováním, často spojeným s užíváním alkoholu nebo drog.

Bezdomovci mnohdy mívají odlišné a častěji neuspokojené potřeby, leckdy na ně pod vlivem nepříznivých zkušeností rezignují. Bezdomovec obvykle už nic nechce, nic nečeká a domnívá se, že ani nemá cenu se o něco pokoušet. U mnoha z nich dominuje postoj naučené bezmocnosti, který je typický rezignací, apatií a fatalismem.

Jejich potřeby jsou odlišné od běžné populace.

Potřeba stimulace a získávání nových zkušeností je snížena. Pro lidi, kteří selhali takovým způsobem, že se z nich stali bezdomovci, nemá nová zkušenost žádný smysl; naopak bývá považována za nežádoucí a obtěžující.

Potřeba citového vztahu, jistoty a bezpečí nebývá uspokojována. Bezdomovec obvykle žádné stabilní a spolehlivé citové vazby nemá. Nemá ani jistotu soukromí

domova. Dlouhodobé citové strádání vede až k vyhasnutí této potřeby a k náhradnímu uspokojování na úrovni nižších potřeb, např. orální aktivity. V některých případech uspokojuje potřebu citové vazby zvíře, bezdomovci mívají psy.

Potřeba seberealizace bývá potlačena nebo zcela schází. Bezdomovec sociálně selhal a nemá ani vekou naději, že by mohl získat lepší postavení někdy v budoucnosti. S tím souvisí nízké sebevědomí a sebeúcta.

Potřeba otevřené budoucnosti je v rámci nepříznivé životní zkušenosti rovněž potlačena. Bezdomovci o budoucnosti neuvažují, nic neplánují, žijí přítomností.

Mívají nízké sebehodnocení, při posuzování vlastního života převažuje negativní bilance. Identita bezdomovce je typická přijetím negativního obrazu sebe samého a rezignací na změnu. Někdy se pokusí o jeho zlepšení alespoň na symbolické úrovni, děje se tak stylizací a zkreslováním reality, které je více projevem bájevitě lhavosti než pravou lží. Primárně je cílem těchto báchorek podpora sebevědomí a teprve sekundárně může jít o získání výhod. Vinu za své selhání – v rámci obranných reakcí – přisuzují okolnostem či jiným lidem; tato interpretace jim umožňuje udržet si alespoň nějakou sebeúctu.

Bezdomovectví je projevem selhání v oblasti socializace. Bezdomovci nejsou schopni odpovědného chování, nedovedou se o sebe postarat standardním způsobem, který by odpovídal roli dospělého. Celkový úpadek osobnosti se projeví i ztrátou zájmu o vlastní zevnějšek, vymizením hygienických návyků (chodí špinaví, páchnou aj.). Na druhou stranu je sešlé oblečení užitečné při žebrání, protože vzbuzuje soucit. Bezdomovectví představuje velmi striktní sociální izolaci. Vztahy bezdomovců s ostatními lidmi jsou velmi omezené. Významný je zejména nedostatek trvalejšího a hlubšího vztahu, převažují náhodné kontakty s podobnými lidmi. Jejich sdružování je obvykle účelové, vytvářejí jakési subkultury (např. na nádražích). V jejich chování převažují extrémní varianty: k demonstraci submise (žebrání) a zdůrazňování své bezmoci a závislosti, anebo latentní či reálná agrese proti lidem s lepší sociální pozicí, která má obranný charakter. Agrese bývá spojena s pocitem oprávněnosti požadavku podpory ve smyslu „Oni mají dost, tak mohou či musí dát“. Bezdomovci bývají nestandardní osobnosti, pro něž je typická nekonformnost, odmítání hodnot a norem

majoritní společnosti. Pravidla a normy, které regulují chování a vzájemné vztahy mezi lidmi, buď nechápou, nebo se jimi nejsou schopni řídit. Nepřijatelné projevy chování a neschopnost respektovat běžná pravidla činí tyto lidi mnohdy sociálně neúnosnými. Proto bývají odmítáni a to má často za následek další sociální propad“ (Vágnerová, 2004, s. 750 - 754).

Jiný český odborník na danou problematiku považuje dovednost za způsobilost člověka k provádění určité činnosti a schopnost spíše jako potencionální možnost něco vykonávat. Ve své definici uvádí také možnosti klienta, mezi něž řadí mj. pravidelný finanční příjem a odpovídající bydlení (má na mysli např. kvalitnější ubytovnu). Další subjektivní příčinou přetrvávajícího bezdomovectví je neochota změnit svoji situaci. Tzn. neochota (nebo nedostatek energie a vůle) něčemu novému se naučit, odstranit své různé nedostatky a zlovyky, vyléčit se ze závislostí apod.

Bezdomovci pravděpodobně žijí přítomností, nic neplánují, nic neočekávají a o budoucnosti příliš neuvažují. Je to určitá ochrana před dalším stresem a obavami, že budoucnost stejně nemůže přinést nic pozitivního.

Odlíšné jsou i psychické potřeby bezdomovců. Především jim schází (nebo je silně potlačena) potřeba seberealizace. Sociální selhání bezdomovce je takového rázu, že mu často bere naději na zlepšení vlastní situace. Důsledkem toho bývá nízká sebeúcta a poruchy sebevědomí. Identita bezdomovce je v negativním pojmání sebe sama. Sebeúctu se snaží udržovat tím, že vinu za své selhání nevidí v sobě, ale vždy v druhých lidech a svém širším okolí, postoji úřadů atd. Mnohé potřeby bezdomovců tak zůstávají pochopitelně neuspokojené. (Varga, L. bezdomovectví z hlediska kvantifikovatelnosti získaných dat. In Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS. Praha 2005. s. 100-104.)

5 ŠIRŠÍ ASPEKTY ŽIVOTA BEZDOMOVců

Je obecně uznáváno, že bezdomovectví ovlivní širokou škálu aspektů života všech, kdo jej zakusí. Jeden z pohledů na bezdomovce je ten, že se jedná o stav extrémní sociální izolace bez možnosti, dovednosti či ochoty jednotlivce tento stav změnit. K jednotlivým aspektům této definice: Omezené možnosti představuje vysoká nezaměstnanost, absence sociálních bytů s regulovaným nájmem. Mezi bezdomovci je také mnoho lidí pouze se základním vzděláním, popřípadě po výkonu trestu, což tyto občany na trhu práce znevýhodňuje. Získat potřebné dovednosti je pro lidi bez domova vlivem např. duševního onemocnění poměrně problematické. Mnoho bezdomovců se rekrutuje z ústavní péče, která dostatečně je nepřipravuje na samostatný život. Problematika ochoty je často dána jak nedostatečnou motivací pro změnu situace, tak i objektivním zjištěním, že situaci změnit nelze (např. časté neúspěchy v hledání práce vedou nakonec k rezignaci). Mnohým se naprosto rozpadly rodinné vztahy, které jsou důležitým preventivním činitelem proti sociálním propadům.

5.1 Zdraví fyzické a duševní

Ubohé a slabé, chatrné a oslabené - to je všeobecná charakteristika tělesného a mentálního zdraví bezdomovců. Nemohou zachovávat ani zdravou životosprávu, ani se vyvarovat škodlivých vlivů působících na zdraví, navíc jejich osobní životní podmínky nedovolují dodržovat často ani nejzákladnější hygienické zásady.

Je obecně známo, že bezdomovci trpí horším zdravím než majoritní populace a to platí tím více o těch, kteří spí přímo na ulici.

Již sám fakt, že je člověk delší dobu bezdomovcem, vede mnohdy k psychickému postižení. Někdy je těžké rozhodnout, zda sociální propad osoby vedl k psychické poruše, nebo naopak. V každém případě bývá obtížné tyto chronické bezdomovce motivovat, neboť u nich dochází ke stupňování pocitů méněcennosti, které se často mění v apatii a chronický depresivní syndrom. Jiným způsobem reakce jsou různé typy

neuróz či zvýraznění psychopatických rysů osobnosti. Problémem je, že psychicky nemocní bezdomovci nemají vesměs pravidelnou psychiatrickou péči a neberou léky.

Bezdomovectví má pravděpodobně stejně nepříznivý dopad na duševní zdraví jedince jako další stresující situace spojované s bezdomovectvím, například rozpad vztahů. Následky duševní nemoci v kombinaci se sociálněekonomickými problémy mohou utvářet možné spouštěcí mechanismy bezdomovectví tím, že znesnadňují udržení bytů anebo sociálně podpůrných sítí. Některé výzkumy ovšem dokládají, že většina těch, kteří trpí problémy s duševním zdravím, byli nemocní již před tím, než se stali bezdomovci.

„ Lidé bez domova se často trpící některou osobnostní poruchou nebo duševní chorobou, častěji se u nich vyskytuje závislost na psychoaktivních látkách. V této skupině je rovněž vyšší riziko sebevražedného jednání, které lze chápat jako východisko ze subjektivně nevládnuté situace.

Somatické chátrání je důsledkem životního stylu bezdomovců (90% českých bezdomovců trpí nějakou chorobou či postižením). Tito lidé nedodržují základní hygienu, částečně proto, že jim chybí motivace, ale přispívá k tomu i horší dostupnost hygienických zařízení. Nestarají se ani o svou životosprávu, jedí velmi nepravidelně a zpravidla to, co seženou. Jejich zaživačské problémy bývají zhoršovány abúzem alkoholu a masivním kouřením. Bývají podchlazeni, své choroby přecházejí. Hospitalizace je jen dočasným řešením. Po propuštění z nemocnice se situace opakuje. Riziko předčasného úmrtí je značné (důsledky dlouhodobého pití alkoholu, užívání drog, smrt podchlazením v opilosti, v důsledku úrazu, celkového vyčerpání organismu apod.)“.
(Vágnerová, 2004, s. 754).

Psychologii bezdomovectví se věnovala také další starší studie, která upozorňuje na určitý posun v nahlížení problému ve smyslu snahy o lepší pochopení zejména psychických problémů této skupiny lidí. Problémy této skupiny lidí byly dříve jen odsuzovány, případně bagatelizovány, nebo ignorovány. Tématem zmíněné práce je psychologie, resp. psychohygienu bezdomovectví. Autor zpracoval a vyhodnotil relevantní data u 200 mužských bezdomovců.

Uvádí také:

- Chronický bezdomovec je sociálně nápadný člověk, mimo bezdomovectví má problémy v různých sociálních oblastech (rodina, práce...).
- Bezdomovectví koreluje se sklonem k závislostem a spíše podprůměrnou inteligencí.
- Různorodé psychické nemoci často znamenají neschopnost přizpůsobení a mohou vést k bezdomovectví

Příčiny zdravotních potíží

Zdravotní potíže působí tyto faktory: špatná strava, nevyhovující nebo žádná možnost bydlení, a tudíž i dodržování hygieny a rytmu aktivity a odpočinku, většinou nedostatečné oblečení.

Ztráta sociálních vazeb pouze umocňuje stresové zatížení a psychické strádání. Bezdomovci nevyhledávají lékařskou péči nebo jen sporadicky. Trpí jednak běžnými chorobami, jednak nemocemi, které jsou charakteristické pro tuto sociální skupinu a jsou vyvolány celkovým oslabením chronicky stresovaného organismu.

Zánětlivá a kožní onemocnění

U lidí bez domova jsou diagnostikovány časté záněty horních i dolních cest dýchacích. Vhodné je zastavit se u tuberkulózy. Národní jednotka pro dohled nad tuberkulózou v roce 2003 za pouhých 12 měsíců vyšetřila kolem 1600 bezdomovců: 40 jich muselo být hospitalizováno, byla u nich zjištěna závažná plicní onemocnění (rakovina plic, zápal plic). TBC bylo zjištěno u 16, u 6 z nich vysoce infekční případy. Relativní počet TBC onemocnění u bezdomovců je v podstatě 100 krát větší než u běžné populace.

Z dalších onemocnění: u bezdomovců se častěji vyskytují celkové virové infekce, v letních měsících pak průjmová onemocnění. Z kožních chorob, které jsou nejčastější a

nejnápadnější, jsou to kožní bakteriální streptokokové a stafylokokové infekce, plísňě, bércové vředy, zavšivení, svrab.

Civilizační a chronické obtíže

V důsledku nevyhovující životosprávy nacházíme zvýšený sklon k onemocnění vředovou chorobou žaludku a dvanáctníku, nemocím jater. Ledviny trpí nejen špatnou životosprávou, ale i opakovaným prochlazením. (Jana Vargová, ordinace praktického lékaře o. s. Naděje, Praha, <http://www.sestra.cz>)

Zdraví a závislosti

Velmi rozšířeným problémem mezi lidmi bez domova je fenomén závislosti na alkoholu nebo jiných omamných látkách. Ještě než se budeme touto problematikou zabývat podrobněji, je třeba zmínit, co to vlastně závislost je.

„Syndrom závislosti - je to skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol nebo tabák. Návrat k užívání látky po období abstinence často vede k rychlejšímu znovuoživení jiných rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost nevyskytuje. Definitivní diagnóza závislosti by se obvykle měla stanovit pouze tehdy, jestliže během jednoho roku došlo ke třem nebo více z následujících jevů:

- silná touha nebo pocit puzení užívat látku;
- potíže v sebeovládání při užívání látky, a to pokud jde o začátek a ukončení nebo množství látky;
- tělesný odvykací stav. Látka je užívána s úmyslem zmenšit příznaky vyvolané předchozím užíváním této látky, případně dochází k odvykacímu stavu, který je

typický pro tu kterou látku. K mírnění odvykacího stavu se také někdy používá příbuzná látka s podobnými účinky;

- průkaz tolerance k účinku látky jako vyžadování vyšších dávek látek, aby se dosáhlo účinku původně vyvolaného nižšími dávkami (jasné příklady lze nalézt u jedinců závislých na alkoholu a opiátech, kteří mohou brát denně takové množství látky, které by zneschopnilo nebo i usmrtilo uživatele bez tolerance);
- postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů ve prospěch užívané psychoaktivní látky a zvýšené množství času k získání nebo užívání látky, nebo zotavení se z jejího účinku;
- pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků: poškození jater nadměrným pitím (depresivní stavy, vyplývající z nadměrného užívání látek) nebo toxické poškození myšlení.
- Syndrom závislosti může být přítomen pro určitou látku (např. tabák nebo diazepam), třídu látek (např. opioidy) nebo širší řadu různých látek. (Nešpor, 2003, s. 14 – 15).

5.2 Alkoholismus v kontextu bezdomovectví

„Alkoholismus je většinou chápán jako nadměrné či pravidelné pití alkoholu, spojené s nebezpečím získání návykového chování. Tento sociálně patologický jev má velmi nepříznivý dopad na jedince, rodinu a celou společnost. I přes tuto poměrnou závažnost je společnost k alkoholismu značně tolerantní. Při zkoumání alkoholismu musíme nutně rozlišovat mezi běžným společensky obvyklým užíváním alkoholu a mezi chronickým alkoholismem. Někteří lidé pijí alkohol jen při společenských příležitostech, jiní jsou ale silnými pijáky. Určitý počet konzumentů těchto nápojů trpí alkoholismem. Světová zdravotnická organizace definuje chronického alkoholika „jako jedince s chronickým onemocněním, které se manifestuje jako narušené chování. Je charakterizováno opakovanou konzumací alkoholických nápojů, která překračuje

obvyklou dávkou požívání nebo vyhovění společenským zvykům společnosti a projevuje se jako narušování zdraví pijáků nebo jejich ekonomické či sociální funkce“. Z definice je patrné, že alkoholismus je chápán jako individuální i jako společenský problém. Nadměrné pití alkoholu bývá považováno za vnější projev hlavního sociálního či psychického stavu, který vytváří potřebu alkoholického opojení, potřebu úniku z pocitů méněcennosti, nejistoty, úzkosti nebo deprese.

Příčiny zneužívání alkoholu a závislosti na něm jsou mnohočetné: genetické, biologické, psychické a sociální. Novější studie prokazují genetický podíl na vytvoření závislosti na alkoholu, touze po alkoholu a poruchách vědomí během excesů u jedinců z rodin alkoholiků. Některé psychologické teorie tvrdí, že alkoholici jsou nezralé osobnosti, což má původ v úzkém vztahu k matce. Jiní dokazují, že alkoholici jsou sami k sobě příliš shovívaví. Další uvádějí, že mají často sexuální problémy vyvolané slabým pohlavním pudem, impotencí nebo stydlivostí k druhému pohlaví nebo trpí nějakým druhem sexuální deviace.

Alkoholismus ovlivňuje mnohem více muže než ženy. Vrchol tohoto jevu se nachází u mužů ve věku mezi 40. – 50. rokem, u žen ve věku kolem 47 let. Rostoucí závislost na alkoholu u žen se stává celospolečenským a celosvětovým problémem. Poměr žen a mužů se závislostí na alkoholu se začíná nebezpečně vyrovnávat, a to především v průmyslově vyspělých státech. Tato konvergence ženského konzumu k mužskému je pravděpodobně součástí širší sociální změny, spočívající ve sblížení sociálních rolí muže a ženy, změny označované někdy jako emancipace žen. Z řady výzkumů, které byly provedeny v oblasti závislosti žen na alkoholu vyplývá, že závislost na alkoholu je u žen podstatně skrytější než u mužů („utajené pití“).

Alkohol pro svou dostupnost patří mezi nejzávažnější a nejrozšířenější formy návyku“. (Bartlová, 1998, s. 20 - 22).

5.3 Drogy v kontextu bezdomovectví

Na rozdíl od velkého rozšíření užívání alkoholu u bezdomovců, můžeme říci, že zneužívání drog je fenomén, který se vyskytuje spíše u mladší populace mezi bezdomovci.

Bezdomovecká populace mladšího věku z 80 % přiznává, že okusilo nebo bere drogu. Nejčastější jsou ti, kteří mají zkušenost s domácím pervitem, málokdo přiznává kokain, braun, heroin se v rozhovorech s bezdomovci neobjevuje. Mnoho z nich kouřilo nebo kouří marihuanu. Zneužívání toluenu je velmi rozšířené a spolu s čicháním různých lepidel a ředidel patří k nejužívanějším pro svou finanční dostupnost. Lze předpokládat, že i v České republice se v nejbližší době zvýší počet osob závislých na drogách. Hermetické uzavření území republiky povolilo a skončilo, česká drogová scéna vytváří svou stále silnější pozici, různé heroinové a kokainové trasy procházejí Českou republikou jako tranzitní či dokonce cílovou zemí. Zločinecké organizace realizují pouliční či klubové distribuce, zavádějí dumpingové ceny, někdy až o 80 % nižší než v sousedních zemích. Zneklidnění čekáme na sílu, která do této situace zasáhne. Nás všech se to velmi týká. (Hradečtí, 1996, s. 63 - 65).

Jaký je výskyt této problematiky v Británii?

Existuje velké množství literatury o zneužívání drog, ale pouze malý počet je zaměřen na bezdomovce. Velmi užitečná práce je od Kleea a Reida (1998b). Analyzuje, jak mladí užívají drogy - konkrétně opiáty, jako formu "sebe léčby", když se chtějí vyrovnat se stresem provázejícím bezdomovecký styl života. Velké procento duševních problémů (deprese) bylo identifikováno u vzorku mladých bezdomoveckých uživatelů drog v Manchesteru a téměř polovina se pokusila o sebevraždu. Tvrdí, že včlenění se do drogové subkultury bylo pravděpodobně nejvážnějším a nejdéle trvajícím dopadem bezdomovectví na život těchto mladých lidí.

5.4 Kriminalita v kontextu bezdomovectví

U bezdomovců, podobně jako u ostatních subkultur, se poměry a očekávání komunity liší od očekávání a celkové atmosféry většinové společnosti. Bezdomovci – zejména ti, kteří žijí ve své speciální komunitě delší dobu - se jí přizpůsobují. Předpokládá se dále, že v komunitě bezdomovců například víceméně odpadá strach z ostudy ze spáchaného deliktu jako korigující prvek a částečně odpadá i strach z trestu – přes všechna negativa spojená s uvězněním dostanou bezdomovci ve věznici to, co jim akutně nejvíce chybí: střechu nad hlavu a jídlo. (Varga, L., *Bezdomovectví a kriminalita*. In Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS. Praha 2003, s. 166-169).

Výsledky výzkumů, které byly provedeny v Británii, ukázaly, že zločin a strach z něj jsou součástí bezdomovecké zkušenosti, což platí zejména pro ty, kteří přespávají na ulici (rough sleepers).

Přibližně polovina z těchto rough sleepers byla někdy ve vězení nebo ve vazbě. Na druhé straně zkušenost s uvězněním a trestním řízením vůbec zvyšuje šanci stát se bezdomovcem. Jedna ze studií provedených ve Velké Británii uvedla, že 40% vězňů očekává, že se po opuštění věznice stanou bezdomovci. Tato očekávání se stávají téměř zákonitou realitou při střídání ubytování mezi věznicí, azylovým centrem a přespáváním na ulici. (Fitzpatrick, S., Kemp, P., Klinker, S., *Bezdomovectví, Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*, Vydal Institut zdravotní politiky a ekonomiky, Kostelec nad Černými lesy 2004.)

Tradiční kriminalita, kterou tvoří trestná činnost majetková, násilná a mravnostní, je hlavním zdrojem strachu a obav společnosti. Den co den přinášejí média údaje o trestných činech a jejich obětech. Hovoří se o prevenci a represii, zrušení a obnovení trestu smrti, ale důvěra občanů k zákonům, policii, státu, se nepřetržitě oslabuje. Frustrovaná část ohrožených, nedostatečně chráněných, hledá zdroj zla a potenciální pachatele. Často spočine pohled veřejnosti právě na lidech bez přístřeší, těch nežádoucích, kteří jsou svým způsobem života velmi viditelní.

Nemůžeme tvrdit, že bezdomovecká populace je stranou problematiky kriminality. Mnozí z nich mají ve svém životě kriminální zkušenost, mnozí se dopouštějí drobné kriminality příležitostně nebo z nouze. Konstatujeme však, že nejsou schopni účastnit se nebo dokonce řídit větší kriminální akce, či snad participovat na organizovaném zločinu. Rafinovanost, systematičnost a synchronizace všech dílčích operací organizovaného zločinu bezdomovce prostě odstředivě vylučují“ (Hradečtí, 1996, s. 54 – 59).

6 ORGANIZACE POSKYTUJÍCÍ SLUŽBY BEZDOMOVČŮM

Problematiku osob bez přístřeší v naší republice řeší orgány státní správy a samosprávy, neziskové organizace a církve.

6.1 Státní správa a samospráva

- vláda České republiky,
- ministerstvo práce a sociálních věcí,
- ministerstvo zdravotnictví,
- ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy,
- ministerstvo vnitra,
- ministerstva spravedlnosti a ministerstvo pro místní rozvoj.

Jejich práva a povinnosti vyplývají především z ústavy a zákona č.2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR v platném znění.

Orgány samosprávy mají obecně povinnost pečovat o všestranný rozvoj občanů. Tuto povinnost mají zajišťovat obce jako základní územní společenství občanů a kraje (Ústava, zákon o obcích).

Řešení problematiky bezdomovectví nemůže být záležitostí jen jednoho sektoru, ale je nutné i zapojení více sektorů a významné je i zapojení neziskových organizací a církve.

6.2 Neziskové organizace a církve

Mezi organizace, které se u nás věnují bezdomovcům, včetně poskytnutí ubytování, patří především Armády spásy a Naděje, dále Česká katolická charita, sdružení Emauzských domů, občanské sdružení Společnou cestou a další.

Pro lepší pochopení a představu o jaké organizace se jedná a jakým způsobem fungují, je důležité uvést několik podstatných informací o některých z nich.

6.3 Armáda spásy

Armáda spásy je mezinárodní organizace, působící ve více než 100 zemích světa. Byla registrována MV ČR dne 17. 5. 1990 jako občanské sdružení, v roce 1950 byla zakázána a v roce 1990 byla její činnost znovu obnovena. Své sídlo má v Praze. Armáda spásy působí také v jiných městech - Praha, Brno, Ostrava, Krnov, Opava, Havířov, Karlovy Vary, Přerov a Šumperk.

Je založena na polovojenské struktuře, vznikla v Anglii na konci 19. století. Jejím cílem je šíření křesťanství, odstraňování bídy a další charitativní cíle prospěšné pro společnost. Poskytuje pomoc lidem, kteří se ocitli v obtížné sociální situaci a nejsou schopni svoji situaci samostatně vyřešit.

Armáda spásy poskytuje v celé ČR cca 630 ubytovacích lůžek, z nich je v Praze 220. V Havířově je provozována ubytovna pro matky s dětmi.

Vedle služeb pro bezdomovce poskytuje i služby pro seniory a děti, převážně v denních centrech levné stravování, ošacení, jazykové kursy apod. (<http://www.armadaspasy.cz>).

6.4 Naděje

Naděje je občanské sdružení, založené v roce 1990, jejímž cílem je praktické uplatňování evangelia v životě a jeho šíření. Cílem je vybudování a provozování sítě služeb lidem v nouzi na křesťanských principech. Ve svých zařízeních poskytuje pomoc jak hmotnou (ubytování, stravování, ošacení), tak morální, poradenství a zdravotní péči. Působí na území celé ČR, vedle Prahy, kde je i ústředí, má pobočky ve Vysokém Mýtě, Litomyšli, Nedašově, České Třebové, Zlíně, v Otrokovicích, ve Vsetíně, Plzni, Nýrsku, Jablonci nad Nisou, Mladé Boleslavi a Litoměřicích. Své služby zaměřuje zejména na lidi osamělé, zdravotně postižené, společensky vyloučené nebo jinak znevýhodněné. Ve svých zařízeních i mimo ně Naděje vyvíjí misijní činnost ve všech formách.

Vedle pomoci bezdomovcům, kteří tvoří velkou část klientů Naděje, poskytuje pomoc i seniorům, uprchlíkům, vězněným a propuštěným a dětem a dospělým s mentálním postižením. Je financována, obdobně jako ostatní neziskové organizace působící v sociální oblasti z grantů ministerstva práce a sociálních věcí, ministerstva zdravotnictví, v Praze z prostředků poskytovaných Magistrátem hlavního města Prahy, vlastní činností a darů od jednotlivců a organizací. (<http://www.nadeje.cz>)

6.5 Emauzy ČR

Občanské sdružení Emauzy ČR pomáhá mužům bez domova nalézt hodnoty, které ztratili - střechu nad hlavou, smysluplnou práci a lidskou důstojnost. Občanské sdružení Emauzy ČR vzniklo v roce 1991. Je součástí mezinárodní organizace Emauzské domy, která vznikla ve Francii po 2. světové válce. Působí v celé ČR, kromě Prahy má pobočky v Mostě, Prachaticích, Rychnově nad Kněžnou, kde je i sídlo organizace. Poskytuje ubytování, stravování a některé další služby pouze pro muže. Jedná se o menší zařízení s kapacitou cca 20 osob, s určitými prvky komunitního života. Podmínkou pro poskytnutí ubytování je pracovní zapojení v provozu zařízení nebo na zemědělské farmě, a to formou veřejně prospěšných prací. Velká část klientů této organizace jsou propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, kteří obtížně hledají práci. Délka pobytu není předem omezena, doba pobytu je většinou 6-12 měsíců. (<http://www.emauzy.org>)

6.6 Sdružení Nový prostor

Neposkytuje ubytování, ale zajišťuje pro zájemce možnost zaměstnání jako pouliční prodejci časopisu Nový prostor (s denním výdělkem). Dále provozuje denní centrum a kulturní a sportovní aktivity (divadlo, kopaná apod.). Organizace, které poskytují služby bezdomovcům, Diakonie, Červený kříž a některé další organizace.

7 AZYLOVÉ DOMY V ČR

7.1 Definice a vymezení pojmu azylového domu

Ve Slovníku sociální práce je definován azylový dům takto: „Ubytovací zařízení pro osoby bez přístřeší, jež by těm uživatelům, kteří jsou pro změnu životního stylu motivováni, mělo umožnit integraci do společnosti. Proto v některých azylových domech uživatelé procházejí tzv. integračními stupni, tj. fázemi pobytu, během nichž si uživatel klade postupně náročnější cíle. Ve většině azylových domů je délka pobytu uživatele omezena na několik měsíců. Výjimkou jsou tzv. emauzské domy, v nichž uživatelé mají povinnost pracovat a z takto vydělaných peněz přispívat na svoje ubytování a stravu. V tomto typu církevního zařízení není na uživatele vyvíjen tlak, aby svůj životní styl změnil. V ČR jsou zřizovateli azylových domů většinou církve, méně často nestátní organizace, obce nebo státní orgány. Azylové domy jsou u nás, stejně jako jinde, koncipovány jako komfortnější než noclehárny. Předpokládá se, že uživatelé mají zaměstnání (případně důchod) a mohou platit vyšší úhrady za noc než v noclehárně.

Jenom v azylových domech, které jsou členy národní organizace Sdružení azylových domů, je denně poskytnuto přibližně 2 240 noclehů pro muže, ženy a matky s dětmi bez domova. V českém právním řádu (zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky) je výrazem bezdomovec označována osoba bez státního občanství.

Další stovky noclehů poskytují jiná pobytová zařízení a sezónní noclehárny. Mezi bezdomovce však lze kromě lidí bez střechy nad hlavou zahrnout také ty, kteří obývají nouzová obydlí, tj. nejrůznější chatrče, kůlny, boudy postavené z lepenkových krabic, staré a nepojízdné maringotky. Podle sčítání lidu, domů a bytů (2001) žije v nouzových obydlích 45 tisíc lidí (v roce 1991 jich bylo 6 000). (Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004 – 2006 Česká republika MPSV ČR 2004, str. 20)

Azylové domy poskytující služby v ČR nejsou informačně propojeny, což některým uživatelům umožňuje stěhovat se z jednoho azylového domu do jiného a udržovat se tak s permanentní podporou společnosti v relativně příznivých podmínkách na jejím okraji. Hlavním problémem v této sféře je nyní v ČR nedostatek sociálních bytů, tj. obecních nebo státních bytů s regulovaným nájmem, kde by mohl člověk usilující o společenskou integraci trvale žít.“ (Matoušek O. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2003, s. 32)

Azylové domy, jak už vyplývá z jejich názvu, poskytují „azyl“ - ubytování osobám, které se ocitly v obtížné sociální situaci a nejsou schopny ji samy řešit. Začaly vznikat hlavně po roce 1990, i když některé existovaly již dříve, převážně ve větších městech. Jejich zřizovateli a provozovateli jsou většinou neziskové a charitativní organizace, v některých případech i obec, a to hlavně ve velkých městech s velkou koncentrací bezdomovců. Většina těchto organizací je členem Sdružení azylových domů (SAD), které je propojuje, koordinuje a navenek zastupuje v mezinárodních organizacích. Podmínkou pro členství v SAD je, vedle základního materiálního vybavení i koncepce, jak lidem bez domova pomáhat, tj. určitý komplexní integrační program. V současné době má SAD v České republice 33 členů.

Základní druhy a formy sociálních služeb:

- a) Sociální poradenství
- b) Služby sociální péče
- c) Služby sociální prevence**

Azylové domy patří do poslední kategorie, tedy do služeb sociální prevence.

„Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost

před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.“ (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 53).

Vymezení azylových domů podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách: „Azylové domy podle § 57 poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.“

Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
- poskytnutí ubytování
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

7.2 Metody práce v azylových domech

Veškeré činnosti a služby, které jednotlivé zařízení poskytují, musí být od roku 2002 v souladu se standardy kvality. *Co to vlastně standardy kvality jsou?*

Standardy kvality jsou souborem kritérií, jejichž prostřednictvím je definována potřebná úroveň kvality poskytovaných služeb uživatelům.

7.3 Standardy kvality v sociálních službách

Standardy kvality jsou souborem kritérií, jejichž prostřednictvím je definována nezbytná úroveň kvality poskytování sociálních služeb v oblasti personální, procedurální a provozní. Standardy vycházejí z koncepce naplňování základních lidských práv a svobod tak, jak jsou uvedeny v Deklaraci základních lidských práv a svobod a zakotveny v právních dokumentech České republiky.

Výchozím principem při tvorbě standardů kvality byla snaha zajistit, aby sociální služby směřovaly k podpoře setrvání člověka nacházejícího se v nepříznivé osobní situaci v přirozeném prostředí a k rozvoji jeho přirozených sociálních vazeb. Ve standardech jsou proto definovány takové požadavky na kvalitu služeb, které budou zárukou vyrovnání příležitostí uživatelů sociálních služeb ve společnosti.

Standardy jsou pomůckou pro poskytovatele usilující o poskytování dobrých a účinných sociálních služeb, které respektují a podporují rovný přístup ke vzdělání, práci a k dalšímu občanskému a osobnímu uplatnění a jsou tak základním předpokladem plnohodnotného, důstojného a svobodného života jejich uživatelů. (Standardy kvality sociálních služeb, Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 2-3, 2002 ISBN 80-86552-45-4).

Ve výše zmíněném dokumentu je přesně vydefinováno jaké normy musí každá sociální služba naplňovat a v jakých oblastech. V další kapitole se budu snažit přiblížit metodický systém práce v azylových domech.

7.4 Poslání

Jak již vyplývá ze standardů kvality, každá zařízení musí mít definováno své poslání. Je na každém zařízení jak své poslání vydefinuje. Obecně lze poslání definovat například takto:“ *Posláním Azylového domu je poskytovat pomoc a podporu mužům v těživé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Součástí pomoci a podpory je dočasné ubytování, spolupráce zaměřená na dosahování příznivých změn v životě uživatele směřujících k samostatnému a spokojenému životu v rámci hodnot uznávaných společností.* (Metodika poskytovaných služeb, Samaritán – služby pro lidi bez domova, Charita sv. Anežky Otrokovice, s. 3, 2007)

7.5 Cíle

Cíle služby vzhledem k uživateli:

- Uspokojení základních životních potřeb (ubytování, poskytnutí praktického zázemí, potravinové pomoci, oblečení, základního poradenství a emoční podpory)
- Stabilizace a orientace v osobní situaci – uplatnění osobních práv, vyřízení osobních záležitostí.
- Získání schopností a dovedností pro život bez závislosti na sociálních službách, v rámci společenských hodnot.

Cíle služby vzhledem ke společnosti:

- Zmírňování dopadu problému bezdomovectví v určité oblasti.
- Objasňování problematiky bezdomovectví veřejnosti
- Prevence sociálně – patologických jevů.

7.6 Principy poskytovaných služeb

Také principy, které si konkrétní zařízení stanoví, musí být v souladu se standardy kvality sociálních služeb. Pro konkrétní představu uvádím některé příklady z azylových domů ve Zlínském Kraji.

Příklady takových principů:

- Důraz na profesionální poskytování služeb a jejich širokou nabídku
- Respekt k individualitě, minulosti, a pohledu na vlastní budoucnost uživatele
- Společné hledání cesty k řešení situace uživatele

7.7 Cílová skupina

Společným znakem cílové skupiny azylových domů jsou osoby v tíživé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, které nejsou schopni svou situaci řešit vlastními silami.

Konkrétní příklady:

- Přicházejí z výkonu trestu odnětí svobody
- Odešli ze školských zařízení nebo ze zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti a selhávají v běžných podmínkách.
- Nacházejí se ve vleklé rodinné krizi (bez možnosti bydlení).
- Mají velmi omezené sociální kompetence, sníženou orientaci v běžných životních situacích (nižší mentální úroveň, jiné handicap - důsledkem je ztráta nebo nevytvoření životní stability).

- Mají problém se zneužíváním alkoholu či jiných návykových látek (alkoholové, nealkoholové drogy).
- Muži žijící „na ulici“, v sociálně vyloučených komunitách či v jiných alternativních nevyhovujících podmínkách.
- Muži v krizové situaci (potřebují krátkodobou podporu a zprostředkování návazné sociální či zdravotní služby) atd.

7.8 Kritéria pro přijetí zájemce o službu

- žadatel o službu spadá do vymezené cílové skupiny a je starší 18 ti let
- zdravotní způsobilost k pobytu – žadatel musí předložit potvrzení od praktického lékaře
- zdravotní soběstačnost

7.9 Kontraindikace k odmítnutí zájemce o službu

Poskytovatel sociálních služeb může odmítnout uzavřít smlouvu o poskytování sociálních služeb pouze pokud:

- a) Neposkytuje sociální službu, o kterou zájemce žádá
- b) Nemá dostatečnou kapacitu k poskytnutí sociální služby, o kterou zájemce žádá
- c) Zdravotní stav osoby, která žádá o poskytnutí pobytové sociální služby, vylučuje poskytnutí takové sociální služby (zdravotní stav stanoví prováděcí právní předpis (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 91, s. 41)

Zájemce o službu, který bude naplňovat kritéria kontraindikace, musí dostat jasnou zprávu o tom, proč je odmítnut. Pokud o to žádá, dostane tuto zprávu písemně. Pracovník by měl nabídnout odmítnutému zájemci minimálně kontakty na jinou službu, která bude v jeho případě indikovaná. Ve sporném případě, nebo v případě, že uživatel nesouhlasí s rozhodnutím sociálního asistenta, jej pracovník odkáže na konzultaci s vedoucím zařízení. Na tuto možnost zájemce o službu vždy upozorňuje.

7.10 Dokumentace uživatele

Tak jako v ostatních institucích, také v azylových domech je třeba s uživatelem vést potřebnou dokumentaci, jako je např.:

- Smlouva o poskytování služby
- Smlouva o zpracování osobních údajů
- Monitoring situace uživatele
- Individuální plánování uživatele
- Koordinace služeb uživatele
- Domácí řád, sociální a osobní anamnéza

7.11 Struktura poskytovaných služeb

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení:

Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) Poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- b) Poskytnutí ubytování
- d) Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 57, s. 27)

Výše zmíněné služby jsou poskytovatelé poskytovat ze zákona. Ostatní služby dle jednotlivých zařízení závisí na každém konkrétním poskytovateli. Společným jmenovatelem poskytovaných služeb je tlak posílení uživatele v jeho sociálních kompetencích a ke zlepšení jeho tíživé sociální situace.

Mohou to být např.:

- Individuální podpora sociálního pracovníka
- Sociální asistence
- Skupina na posilování sociálních dovedností.
- Přednášky v rámci vzdělávacího programu
- Volný přístup k internetu (Internet free)
- PC klub
- Pracovně – resocializační program
- Job klub
- Individuální poradenství v oblasti hledání zaměstnání a souvisejících dovedností
- Podpůrné intervence a rozvojové aktivity

Stěžejní službou ve většině azylových zařízení je sociální práce – obecně se dá říci, že je to pomoc a podpora při dosahování cílů uživatelů a podpora pozitivní změny v jejich životě.

Konkrétněji:

- Pozitivní změna v životě uživatele
- Úprava životních podmínek uživatele
- Posílení zdravého kontaktu se společenským prostředím uživatele
- Zlepšení psychického a fyzického stavu uživatele
- Posílení sociálních kompetencí uživatele
- Orientace ve vlastní situaci uživatele

Tak jako stěžejní aktivitou v azylových domech je sociální práce, tak individuální plánování je základní metodou práce sociálního pracovníka s uživatelem. Tuto metodu si přiblížíme v další kapitole podrobněji, neboť se domnívám, že většinová společnost mnohdy nemá reálnou představu o tom, co se vlastně s uživatelem služby azylového domu děje přímo v takovém zařízení.

7.12 Proces individuálního plánování služby

Je jedním ze základních nástrojů práce s uživatelem. Vychází vždy ze zakázky uživatele a je brán zřetel na zdroje a možnosti uživatele. Výchozí podklady:

- Sociální anamnéza
- Osobní anamnéza
- Studium dokumentace (osobní složka uživatele)
- Monitoring situace uživatele (jedna ze základních metod sběru informací sociálního pracovníka o uživateli)
- Dosavadní průběh spolupráce s uživatelem

Proces individuálního plánování

Osobní cíle stanovuje uživatel se sociálním pracovníkem v rámci individuálního plánování na společných konzultacích (schůzkách).

Základní pravidla

- a) uživatel se setkává se sociálním pracovníkem minimálně jedenkrát měsíčně (v případě potřeby uživatele, je možné četnost schůzek zvýšit).
- b) délka schůzek je stanovena individuálně dle možností uživatele - cca 30 - 45 minut
- c) osobní cíle stanovuje uživatel ve spolupráci se sociálním pracovníkem, který je zapisuje do formuláře - Individuální plánování uživatele - dle slov uživatele.
Příklad: *Chtěl bych si z každé dávky sociální péče uspořit 400 Kč.*
- d) osobní cíle vychází ze zakázky, které uživatel stanovil při úvodním pohovoru se sociálním pracovníkem.
- e) osobní cíle musí být reálné, splnitelné.
- f) cíle musí být hmatatelné - např. „Do příštího týdne pošlu dopis dceři“ nebo „Zajdu se zapsat do knihovny“. Z toho je pak jasná dosažitelnost konkrétního cíle - pokud má uživatel stanovený cíl - „ Do příštího týdne pošlu dopis dceři“ - je zde zřejmé, jak uživatel pozná, že tohoto cíle bylo dosaženo (tím, že dopis poslal a ve stanoveném termínu).

- g) sociální pracovník spolu s uživatelem sestavuje postup k dosahování osobních cílů uživatele prostřednictvím dokumentu „Individuální plánování uživatele“. Na konci schůzky sociální pracovník přečte uživateli zápis (stanovené cíle). Poté, co jej uživatel „odsouhlasí“, sociální pracovník tento formulář vytiskne ve dvou vyhotoveních. Jeden výtisk je pro uživatele, druhý uloží sociální pracovník do osobní dokumentace uživatele. Oba dokumenty uživatel podepisuje, taktéž sociální pracovník.

Na příští schůzce probíhá rekapitulace toho, co se uživateli (ne) podařilo splnit. V případě, že uživatel svůj cíl nesplnil, je na sociálním pracovníkovi, aby posoudil každý konkrétní případ individuálně (dle možností každého uživatele) - jestli to bylo způsobeno např. „nereálně“ stanoveným cílem uživatele, nebo tím, že uživatel nespolupracuje se sociálním pracovníkem. Pokud uživatel svůj cíl nesplnil opakovaně, sociální pracovník opět posuzuje konkrétní situaci individuálně s ohledem na uživatele - např. přehodnocení stanoveného cíle, přehodnocení dohodnutého termínu, přeformulování cíle na podmínku sociálního pracovníka.

Podmínka sociálního pracovníka je nástrojem, který je součástí individuální práce sociálního pracovníka s uživatelem. V případě, že uživatel porušuje pravidla a nespolupracuje se sociálním pracovníkem, zadává mu sociální pracovník podmínku jako nezbytný cíl.

- h) Uživatel je seznámen sociálním pracovníkem s tím, že má právo svůj cíl měnit, nebo upravovat. V takovém případě na pravidelné schůzce se sociálním pracovníkem probíhá přehodnocení stanovených cílů, kdy uživatel má možnost se k těmto cílům vyjádřit a popřípadě je upravit. Změna cílů uživatelem nesmí být moc častá. Frekvence těchto změn je sledována sociálním pracovníkem a v případě, že se tak děje opakovaně je na něm, aby cíl uživatele ve spolupráci s ním změnil či přeformuloval tak, aby byl „splnitelný“.
- i) Jedenkrát za 3 měsíce dochází k hodnocení spolupráce s uživatelem za celé toto období. Jako jeden z možných ukazatelů hodnocení, je spolupráce uživatele se

sociálním pracovníkem a míra dosažitelnosti stanovených cílů. Uživatel a sociální pracovník jej provádí společně a zpracovávají písemný výstup. Konečnou podobu dokumentu (na které se shodne uživatel i sociální pracovník) uživatel i sociální pracovník obdrží jedno vyhotovení a společně obě podepisují.

Cíl musí být pro uživatele především dosažitelný. Služba je koncipována tak, aby reagovala na velmi široké spektrum omezení a dispozic jednotlivých uživatelů. Před dojednáváním zakázky s uživatelem probíhá důkladný monitoring jeho situace. Základním podkladem pro práci s uživatelem je především sociální a osobní anamnéza a monitoring situace uživatele. (Metodika poskytovaných služeb, Samaritán – služby pro lidi bez domova, Charita sv. Anežky Otrokovice, s. 13 - 16, 2007)

8 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

První část diplomové práce popisuje bezdomovectví jako sociální fenomén od jeho historického vzniku, přes průběh bezdomovectví v Českých zemích. Dále jsou zde uvedeny formy a příčiny vzniku i charakteristiky osob bez přístřeší.

Důležitou částí je také pasáž věnována osobností bezdomovce. Dále jsou v této práci uvedeny nejčastěji se vyskytující se patologické jevy spojené s bezdomovectvím jako je alkoholismus, drogová problematika a sní úzce spojena kriminální činnost osob bez přístřeší.

Předposlední kapitola seznamuje čtenáře s institucemi, které se zabývají bezdomovectvím. Problematiku osob bez přístřeší v naší republice řeší orgány státní správy a samosprávy, neziskové organizace a církve. Mezi organizace, které se u nás věnují bezdomovcům, včetně poskytnutí ubytování, patří především Armády spásy a Naděje, dále Česká katolická charita, sdružení Emauzských domů, občanské sdružení Společnou cestou a další.

Smyslem poslední části bylo seznámit především laickou veřejnost se systémem a metodami práce s lidmi bez přístřeší v azylových domech. Vycházel jsem především konkrétně z metodik azylového domu, ve kterém pracuji. Zde se můžete dočíst o specifikách práce s uživatelem od jeho příchodu do zařízení až do jeho odchodu. Je zde cíleně popsán podrobněji systém individuálního plánování uživatele, což je jednou ze stěžejních metod práce s lidmi bez přístřeší.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

9 VYMEZENÍ METODOLOGIE

9.1 Kvalitativní metodologie

Jelikož jsem se rozhodl použít ve své diplomové práci některých postupů používaných v kvalitativním výzkumu, je nyní zcela na místě nejprve obecně tento přístup přiblížit.

9.2 Definice kvalitativního výzkumu

Kořeny kvalitativního myšlení sahají hluboko do minulosti. Za jeho otce je považován Aristoteles. G. H. Wright (1974) rozeznává Aristotelovu a Galileovu tradici vědeckého myšlení. Aristoteles zastupuje chápání vědy, které:

- vidí věci v jejich vzniku a zániku a tedy zdůrazňuje historické a vývojové aspekty;
- rozumí předmětům také skrze jejich intence, cíle a účely a tedy připouští ve vědecké analýze i hodnotové soudy;
- vedle odvozování zvláštního z obecného skrze dedukci dovoluje i induktivní postup a tím vytváří základ pro smysluplnou analýzu jednoho případu.

„Zatímco kvantitativní výzkum se zabývá stabilizovanými jevy a jejich vzájemnými odhadnutelnými poměry, kvalitativní výzkum zachycuje jevy v jejich dynamice a zejména v jejich podmínění. Kvalitativní výzkum se proto orientuje na pochopení smyslu jednajících sociálních subjektů. Kvalitativní výzkum odhaluje reálné souvislosti mezi jevy jako faktické závislosti, a to, pokud možno, v jejich úplnosti. Cílem kvalitativního výzkumu není změření jednotlivých parametrů stanovených ukazatelů, ale vytváření adekvátního popisu nebo logické konstrukce celku sociálního a sociálně psychického jevu.

Technicky se kvalitativní výzkum zaměřuje na ty zdroje, které poskytnou informace o složitých jevech jako celcích a o vzájemných podmínkách jejich částí. Nástroje kvalitativního výzkumu mají dát nikoli matematicky a statisticky zpracovatelné množství informací. Důležité jsou informace, podle kterých si lze učinit přesnou představu o složitě podobě sociálních a sociálně psychologických jevů. Kvalitativní výzkum také bezprostředně zachycuje vlastní dynamiku sociálních a sociálně psychologických jevů a její příčiny. Novost, proměnlivost, individuální specifita těchto jevů v kvalitativním výzkumu způsobují, že standardizace postupů zkoumání není možná“ (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001, s. 26 – 27).

Kvalitativní výzkum zahrnuje popis a interpretaci sociálních nebo individuálních problémů a jeho podstatou je vytvoření komplexního, holistického obrazu o zkoumaném jevu. Snaží se zejména o porozumění, ale nezřídka se ani vysvětlení jevu, který zkoumá. Porozumění znamená rekonstrukci toho, jak někdo druhý propojuje skutečnosti pomocí jím uznávaných zákonitostí, zatímco vysvětlení znamená propojení událostí pomocí zákonitostí uznávaných námi, např. pomocí různých psychologických teorií. (Hendl, J. 1997: Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha, Karolinum.)

V kvalitativním výzkumu výzkumník považuje společenskou realitu jako něco, co je nutné spíše interpretovat než objevovat. Realita je stále v pohybu a může být pouze zkoumána tak, jak jí prožívají jednotlivé osoby. Každodenní pravdy se neobjeví pomocí kontrolované studie a sběrem předem definovaných údajů, ale citlivý pozorovatel může zachytit jednotlivé vzorce lidských vztahů v jejich přirozeném prostředí.

V kvantitativním výzkumu považuje výzkumník chování za determinované (jako důsledek předchozích příčin), výzkumník v kvalitativním výzkumu předpokládá, že lidské akce jsou svobodnými volbami s cílem uskutečnit individuální tužby. V kvalitativním výzkumu se výzkumník nezajímá tolik o určení univerzálních zákonů, které predikují lidské chování, ale spíše uvažuje jednotlivá individuální pravidla, která používá jedinec, aby dospěl k určitým rozhodnutím. V kvalitativním výzkumu se výzkumník cítí uspokojen, když provedl validní interpretaci zkoumaného jednání.

Některé přístupy kvalitativního výzkumu, které jsou zaměřené na vyhledávání teorií a vztahů, mají cíle velmi podobné jako kvantitativní výzkum. Liší se však použitými

metodami. Proto je důležité rozlišovat mezi použitou výzkumnou metodou a přijatým epistemologickým přístupem. Pevné spojení mezi epistemologickým východiskem a metodou je problematické. Převládá názor, že uvnitř kvalitativního výzkumu existuje několik tradic. Každá z nich vychází z jiných předpokladů o podstatě člověka a společnosti, má jiné cíle zkoumání a používá jiných metod.

Přes rozdílnosti kvantitativního a kvalitativního výzkumu lze identifikovat jejich společné fáze a charakteristiky. Kvalitativní výzkum pomáhá porozumět pozorované realitě a kvantitativní výzkum testuje validitu tohoto porozumění“ (Hendl, 1997, s. 17 – 19).

Kvantitativní výzkum je vhodným přístupem tam, kde potřebujeme získat omezené množství informací o hromadných jevech. Jeho rozhodující výhodou je to, že data, která získáme, můžeme zobecnit na celou populaci. V případě komunitního plánování však často potřebujeme komplexní popis užších skupin lidí. Pro tento účel je vhodnější kvalitativní výzkum. Disman definuje kvalitativní výzkum následovně. „ Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem tu je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“(Disman M., 1993, s. 285).

Na rozdíl od široce používaného kvantitativního výzkumu přináší kvalitativní výzkum významné informace, které jdou do hloubky jednotlivých společenských problémů a fenoménů. Pomáhá odpovědět na otázku „Proč?“, proč se něco děje tak, jak se to děje. „Výpovědní hodnota kvalitativních výsledků spočívá v tom, že se na jednotlivých případech odhalí a vysvětlí typické; jednotlivý případ exemplárně zastupuje subjekty, které se vyznačují srovnatelnými vlastnostmi za srovnatelných podmínek.“ (Theunert/Schorb 1996, s. 224).

Naopak kvantitativní výzkumné metody zjišťují: kdy, kde, s kým a jak často se něco děje. Tyto informace ovšem nevyprávějí o samotné podstatě problému, jeho vzniku, motivaci, která existuje někde hlouběji.

9.3 Zásady kvalitativního výzkumu

Kvalitativní výzkum se provádí nejčastěji jako intenzivní a dlouhý kontakt s terénem nebo životní situací. Jsou dodržována určitá pravidla, jež jsou pro tento typ výzkumu charakteristická.

Podle Hendla (1999) jsou pro kvalitativní výzkum podstatné následující charakteristiky:

- otevřenost – otevřenost kvalitativního výzkumu spočívá v „otevřenosti vůči zkoumaným osobám včetně jejich zvláštností, v otevřenosti vzhledem ke zkoumané situaci a také v otevřenosti vůči použitým metodám“
- zahrnutí subjektivity – nelze vyloučit ovlivnění výsledků výzkumu hodnotovými postoji výzkumníka
- procesuálnost – výzkumný akt je procesem, „v jehož průběhu se mění jeho jednotlivé prvky (metody, způsoby interpretace i subjektů atd.)“
- reflexivita - interpretativní porozumění – znamená především „připravenost výzkumníka reagovat na nové nečekané momenty a konstelace“
- zaměření na případ – ve výzkumném procesu se věnuje pozornost jednotlivým případům
- historicita a kontextuálnost – událostem můžeme porozumět, když je situujeme do širšího sociálního a historického kontextu
- problematizace determinovanosti – cílem kvalitativního výzkumu není popis uzavřených řetězců problémů, ale hledání tzv. pravidelností v jednání lidí, které jsou neustále v procesu změn a připouštějí odchylky
- iterativní heuristika – „v kvalitativním výzkumu se etapy identifikace problému a formulace výzkumné otázky, přípravy výzkumu, sběru dat a jejich vyhodnocování vzájemně prostupují“ (Hendl, 1999, s. 43 - 45)

Pro výzkum ve své diplomové práci jsem zvolil kvalitativní metodu formou rozhovorů. Rozhovory, skupinové rozhovory a diskuse, participační pozorování jsou způsoby získávání kvalitativních dat. Rozhovory se používají ve většině kvalitativních výzkumných akcí. Obvykle se používají ve fenomenologickém výzkumu, protože v něm jde o popis zkušeností v první osobě. Fenomenologický výzkum také používá autobiografická líčení nebo propracovanější techniky elicitace subjektivních zkušeností.

Rozhovory mohou být nestrukturované nebo semistrukturované. V druhém případě se před rozhovorem připraví návod pro prozkoumání předpokládaných témat. V kvalitativním rozhovoru se předpokládá vytvoření určitého přátelského vztahu s informátorem. Semistrukturovaný rozhovor se často provádí s cílem rozebrat podrobněji témata nalezená pomocí narativního interview (Hendl, J. Poznávání pomocí kvalitativního výzkumu. Čs. kinantropologie, 1, 1997a, č. 1, s. 19-20).

Za nejvhodnější způsob, jak získat informace od uživatelů azylového domu, považuji rozhovor. Jako konkrétní metodu proniknutí k subjektivnímu popisu této problematiky jsem zvolil polostandardizovaný rozhovor, což je metoda rozhovoru, při níž má tazatel předem připravená určitá témata či konkrétní otázky, které mohou dotazovaného podnítit ke spontánní výpovědi o zkoumaném problému, nebo jsou již přímo zaměřeny na jeho jednotlivé aspekty. Tato druhá možnost samozřejmě vyžaduje od výzkumníka alespoň hrubou orientaci ve zkoumané problematice.

Jak uvádí Miovský (2006), výhodou polostrukturovaného interview je to, že dokáže eliminovat nevýhody nestrukturovaného a plně strukturovaného interview a vytěžit současně plně maximum jejich výhod. Kombinace prvků nestrukturovaného i strukturovaného interview činí z metody polostrukturovaného interview vhodný výzkumný nástroj pro oblasti aplikace většiny výzkumných plánů v rámci kvalitativního výzkumu.

Připravené okruhy (témata, otázky) tvoří kostru rozhovoru, který by si ale měl zachovat přirozený průběh, aby se dotazovaný cítil uvolněně a bezpečně, a ne jako u výslechu. Hlavním účelem je získat informace, ne dodržet danou strukturu, a proto si v průběhu

rozhovoru tazatel flexibilně přizpůsobuje připravené otázky a pokud možno spontánně reaguje na nově vynořená zajímavá témata.

Z etického hlediska je nutné participanta na začátku rozhovoru informovat o účelu výzkumu, ale ne moc konkrétně, aby nedošlo k přílišnému ovlivnění dalšího průběhu rozhovoru. Dále je dobré ho upozornit, že informace budou zužitkovány anonymní formou, bez uvedení jména a identifikačních údajů, a vyžádat si souhlas s nahráváním rozhovoru.

Existuje mnoho zásad, kterých by se měl tazatel držet, aby získal dobrá data. Otázky v kvalitativním interview by měly být podle Hendla otevřené, neutrální, citlivé a jasné. Takzvaná sondáž slouží k prohloubení odpovědí v určitém směru a její strategie spočívá v doplňujících otázkách a nonverbálních náznacích. Během rozhovoru musí tazatel udržovat motivaci dotazovaného k vyprávění tím, že se určitým způsobem chová, ale zároveň nesmí svým chováním ovlivnit obsah sdělení tím, že kladně nebo záporně reaguje na odpovědi dotazovaného.

Na počátku každého výzkumu je důležité stanovit výchozí otázku, na kterou by nám měl výzkum být schopen odpovědět. Definovat problém, kterému se budeme věnovat. Stanovení této výchozí otázky probíhá způsobem běžným pro jakýkoliv vědecký výzkum. Je možné si stanovit i dílčí otázky, na něž bychom mohli dostat výzkumem odpovědi.

Určitá specifičnost kvalitativního výzkumu tkví v tom, že výchozí otázka a metody jsou během výzkumu stále podrobovány kontrole často přeformulovány. Dále je nutné stanovit cílovou skupinu a požadavky na respondenty. Zpravidla již samotné stanovení výchozího problému obsahuje určení zkoumané cílové skupiny. Je vhodné a často doporučované od mnoha odborníků zúžit cílovou skupinu např. tím, že stanovíme určitá kritéria, podle kterých budeme budoucí respondenty hledat. Náhodný výběr není pro kvalitativní výzkum nezbytný.

Co je pro kvalitativní výzkum důležité připomenout, je to, že kvalitativní výzkum pracuje s malým vzorkem respondentů, a tudíž není možné po něm požadovat úroveň validity pro cílovou skupinu jako při výzkumu kvantitativním. Kvalitativní výzkum si

neklade za cíl vyslovit soudy a závěry, které by byly platné pro celou populaci či cílovou skupinu – soudy reprezentativní.

Kvalitativnímu výzkumu jde o hloubku, motivy a důvody různých konání a rozhodování a jeho výstupy jsou exemplární případy, jejichž reprezentativita může být naznačena v interpretační části, jako určitá alternativa, pohled, možnost.

9.4 Úskalí polostandardizovaného rozhovoru

Tak jako každá výzkumná metoda, také kvalitativní metoda polostandardizovaného rozhovoru má své úskalí. Hendl (1997) uvádí tři základní nedostatky. Jsou jimi:

1. odpovědi mohou být přehnané, zkreslené nebo nedokonalé
2. existuje vždy rozdíl mezi tím, co lidé říkají a dělají
3. subjekt nechápe kontext, ve kterém vznikají otázky výzkumníka, a proto je snadno špatně interpretuje

Ad 1.) Respondenti mého výzkumu jsou lidé, kteří jsou již několik let uživateli azylových nebo jiných zařízení sociálních služeb. S tím souvisí jejich patologický způsob života, který je u každého způsoben různými příčinami. Často se s nimi nikdo opravdu nebavil, nebo je nechtěl opravdu vyslechnout. Je tedy možné, že některé výpovědi (zvláště s jejich soukromého života) mohou být do jisté míry zkresleny (snahou ospravedlnit své chyby, prohřešky), neboť tyto stránky života se většinou snaží spíše zapomenout. Je to způsobeno tím, že rodinné vztahy se svými blízkými a zážitky s nimi spojené, byly u většiny z nich důsledkem různých okolností spíše negativní.

Ad 2.) Již před započítím rozhovorů jsem každého respondenta žádal o co největší možnou upřímnost. V opačném případě to bude jen mrháním času všech zúčastněných. Toto hledisko jsem se snažil ošetřit důkladným seznámením respondentů o účelu tohoto výzkumu.

Ad 3.) Snažil jsem se respondenty dostatečně seznámit s účelem této práce, s jejím tématem a jejími cíli. Také jsem respondentům vysvětlil, že otázky jsou záměrně strukturované od minulosti přes přítomnost až po výhledy do budoucna.

9.5 Získání a zpracování dat

Pro svou práci jsem zvolil jako metodu získání potřebných dat formou pořízení audiozáznamu. Získaná data se zaznamenávají tak, aby to umožnilo jejich analýzu a zároveň se uchovaly v nich obsažené subjektivní významy a sociální kontext. To znamená, že se po pořízení audiozáznamu přistupuje k doslovnému přepisování rozhovorů (tzv. transkripce – blíže vysvětleno dále).

Zpracování takového materiálu postupuje také v několika fázích. Zvolil jsem metodu: transkripce, deskripce a interpretace. Mezi samotným rozhovorem a jeho zpracováním je doporučováno vyhotovení protokolu rozhovoru. Jako jeden z důvodů je fakt, že připomíná situaci při rozhovoru a je možné v něm shrnout a zaznamenat určité zvláštnosti, které provázely jak rozhovor, tak zvláštnosti pozorované u dotazovaného.

Podoba protokolu není striktně stanovena, ale zpravidla obsahuje:

- informace kde a kdy provedl rozhovor a délku trvání rozhovoru,
- popis dotazovaného, jeho zvláštnosti, chování,
- informace o prostředí, kde byl rozhovor pořízen, podmínkách během rozhovoru,
- informace o samotném průběhu rozhovoru

Transkripce

Transkripce je metoda slovního přepisu námi získaných dat. Existují 4 způsoby transkripce, které se liší zpravidla podrobností přepisu. Jde o *doslovnou transkripci*, *komentovanou transkripci*, *shrnující protokol*, *selektivní protokol*. Ve své diplomové práci jsem zvolil metodu doslovné transkripce. Transkripcí se nazývá proces převodu mluveného projevu z interview nebo ze skupinové diskuze do písemné podoby. Jedná se o časově náročnou proceduru. Pro podrobné vyhodnocení je transkripce podmínkou. Lze zdůrazňovat důležitá místa podtrháváním, opatřovat určitá místa komentářem, vytvářet seznamy nebo srovnávat jednotlivá místa textu. Text se obvykle přenáší do spisovného jazyka. Očišťuje se od dialektu a chyb ve větné skladbě. Upravuje se stylisticky.

Systémovost v přepisu zajišťuje co největší míru porovnatelnosti rozhovorů. Při přepisu se každý logický nebo tematický celek zaznamenává do řádku, kterému je poté přiřazeno číslo. Takto očíslované řádky slouží k odkazování na citace z rozhovoru (transkripce) v dalších částech zpracování jako jsou deskripce a interpretace. Již při slovním přepisu lze použít různou míru selektivity. Může být určeno, že se budou přepisovat výroky podle určité hierarchie důležitosti.

Transkripce rozhovoru by měla proběhnout co nejdříve po provedeném rozhovoru, protože při jeho pozdějším přepisu a základní analýze se již mohou vytratit některé podstatné detaily, které ani nemusejí být zaznamenány v pozorovacím schématu. Po transkripci by měla proběhnout základní interpretativní analýza získaných dat, i když přesnou časovou následnost různých fází výzkumu životního příběhu nelze, už ze samotné interpretativní povahy výzkumu, stanovit. Určitá analýza a interpretace skutečnosti probíhá vlastně již od prvního setkání s konkrétním respondentem. Oplatka (2001) nazývá tuto průběžnou analýzu, která probíhá již během rozhovorů a která zahrnuje intuitivní porozumění podstatným souvislostem respondentova životního příběhu, analýzou „fluidní“, jež se odlišuje od komplexní analýzy, vycházející z konečné podoby přepsaných rozhovorů a poznámek z pozorovacích schémat.

Deskripce

Deskripce je v podstatě shrnutí rozhovoru podle jednotného systému platného pro všechny rozhovory výzkumu podle určité tematické příslušnosti, kterou je možno stanovit až po provedení všech rozhovorů, nebo se často použijí logické bloky či jejich modifikované verze, podle kterých byl konstruován scénář rozhovoru. Deskripci je vhodné provádět v počítači v textovém či tabulkovém editoru. Je možné, aby určité výroky dotazovaného byly i ve více blocích či sub-tématech. Poté je třeba výroky začít zjednodušovat. Na konci každého logického či tematického bloku je vhodné umístit shrnutí výpovědí tohoto bloku.

Možností jak lze toto zjednodušení provést je několik, např.:

- **vynecháním** – vynechávají se výpovědi, slova a fráze, které se opakují, jsou vycpávkové a jinak redundantní,
- **generalizací** – výroky se nahrazují významově nadřazeným pojmem, ke kterému odkazují,
- **konstrukcí** – z více jednotlivých výpovědí se složí jedna globální výpověď, která zachová obsah všech původních výpovědí,
- **integrací** – výpovědi, které jsou již obsažené v jiné/jiných výpovědi/výpovědích, jež má/jí globálnější, nadřazený význam, se mohou vypustit,
- **selekcí** – určité hlavní výpovědi, které obsahují významný obsah, se nechají nezměněné; nepodstatné se vypustí,
- **seskupováním** – výpovědi, které si jsou obsahově blízké, ale nacházejí se v různých částech rozhovoru, se seskupí v jednu výpověď. (Mayring 2002, s. 95).

Do deskripce lze také zahrnout významné informace z protokolu rozhovoru, které jsou zpravidla platné jako kontextové informace.

Interpretace

Konečnou fází zpracování dat je interpretace. Je také nejviditelnějším procesem, neboť by zde měli být interpretovány odpovědi na výzkumnou otázku, nebo dílčí otázky, které třeba vyšly na povrch a ž během výzkumu. Interpretaci lze provádět buď pro jednotlivé respondenty zvlášť, nebo i pro více či všechny respondenty výzkumu najednou. Jako vhodnější je většinou doporučována varianta postupné interpretace: nejdříve interpretovat výpovědi jedince a poté podle tematické struktury – bloků můžeme porovnávat jednotlivé rozhovory mezi sebou či všechny najednou.

Je nutné výpovědi vždy konfrontovat s kontextem jak dotazovaného, tak situace vyřčení. Mnoho výpovědí má více významů a je třeba psychoanalytickým přístupem hledat nejpravděpodobnější.

Závěry kvalitativního výzkumu bývají zpravidla ve formě interpretací, nabízení možností vysvětlení a nástinů generalizací, nevyjadřují faktické, pevné a neměnitelné závěry.

Pro interpretaci je velmi příznačné shrnutí do autorů Theunerta a Schorba: „Žádný závěr bez důkazu, to je jeden z hlavních požadavků kvalitativního výzkumu a v důsledku znamená naprosto přesnou práci. Na závěr je zapotřebí diskursivních schopností, aby bylo možné dosáhnout intersubjektivní – jedné z nejdůležitějších pravdivostních kritérií kvalitativního výzkumu. Každá výpověď a interpretace je v rámci výzkumné skupiny ze zásady diskutovatelná a revidovatelná.“ (Theunert/Schorb 1996, s. 241)

9.6 Etická stránka výzkumu

Základní etické normy a pravidla:

- Vybraní respondenti se výzkumu zúčastnili dobrovolně a bez nároku na odměnu
- Účastníci výzkumu byli před začátkem rozhovoru seznámeni se základními informacemi o cílech a podstatě výzkumu. Byli také upozorněni, že celý rozhovor bude fixován prostřednictvím diktafonu. Byli také seznámeni o svých právech, včetně práva odmítnout nahrávání, nebo kdykoli odstoupit v průběhu rozhovoru

- Nahrávky byly bezpečně uchovány u výzkumníka bez možnosti přístupu ostatních. Materiál bude použit výhradně pro účely tohoto výzkumu.
- Všechny údaje, které by mohly vést k identifikaci respondenta, budou z textu odstraněny, čímž bude anonymita zachována. Jména respondentů jsou záměrně změněna.

10 VLASTNÍ VÝZKUM

V praktické části své diplomové práce se zaměřuji na konkrétní uživatele služeb azylového domu, ve kterém téměř 3 roky pracuji. V prvních dvou letech jsem zde působil jako sociální pracovník. Má práce spočívala především v přímé práci s uživatelem na řešení jeho tíživé sociální situace. Díky tomuto zaměření jsem se setkal s mnoha různými osudy a životními příběhy lidí, kteří se ocitli na okraji společnosti. Nyní již půl rokem jsem v tomto zařízení na pozici vedoucího zařízení.

10.1 Cíle výzkumu

Jako cíl své práce jsem si zvolil popis prožívání člověka bez přístřeší, respektive uživatele azylového domu z jeho pohledu na sebe sama, zejména se zaměřením na jeho vnitřní prožitky a vlastního sebepojetí. Nekladu si za cíl jeho chování, prožívání, vnímání vysvětlit, ale pouze popsat, což znamená: získat co nejširší ale zároveň co nejhlubší kvantum informací a s nimi dál ve výzkumu pracovat.

Cílem výzkumu je dále zodpovědět si na otázku jak se vlastně cítí uživatel v azylovém zařízení. Jak vnímá své sociální role? Která z těchto rolí převažuje a proč? Jak vnímá sebe sama v kontextu ostatních uživatelů a jaké faktory toto vnímání ovlivňují?

Je samozřejmě nemožné, abychom si byli schopni relevantně na všechny tyto otázky schopni odpovědět. Je třeba tyto otázky zúžit a vybrat z nich jednu nebo dvě hlavní. Popřípadě si zvolit některé doplňující otázky, které se mohou při realizaci výzkumu modifikovat nebo úplně přeformulovat.

Výzkumné otázky:

Jak vnímá sám sebe uživatel azylového domu?

Jaké jsou hlavní faktory, které toto vnímání uživatele ovlivňují?

10.2 Charakteristika a výběr respondentů

Zkoumaným vzorkem byli uživatelé konkrétního azylového domu pro muže ve Zlínském Kraji.

Klientela v azylovém domě je velmi různorodá - věková struktura, příčiny pobytu, délka pobytu v azylovém domě, délka absence domova - rodinného zázemí, odlišný stupeň míry sociálních kompetencí atd. Bylo proto třeba zvolit určité kritéria, která by mi dopomohla k zúžení a ke konkretizaci zkoumaného vzorku respondentů.

Již v době, když jsem měl v plánu realizovat tento výzkum, přemýšlel o konkrétní cílové skupině respondentů, kterou chci zkoumat. V posledních 2 letech jsem si všimnul při přímé práci s uživateli, že se vyprofilovala určitá skupina uživatelů, kteří byli nejméně motivovaní cokoli ve své situaci měnit. Když jsem procházel při výběru možných respondentů dokumentace všech uživatelů, individuální plány, zápisy z konzultací dospěl jsem k závěru, že tato skupina „nejméně motivovaných“ uživatelů je právě ta, na kterou chci zaměřit svůj výzkum. Chtěl bych hlouběji poznat jejich osudy, jejich smýšlení o sobě samých a snažit se pochopit proč žijí tak jak právě žijí.

Tato kategorie uživatelů (respondentů) měla tyto hlavní charakteristiky:

- Věk nad 50 let
- Nezaměstnaní, nebo pobírají starobní, invalidní důchod
- Velmi nízká chuť svou situaci měnit – jsou spokojeni s tím, co mají
- Jeví znaky tzv. „bezproblémového uživatele“ (absence závislosti na alkoholu, spolupracují s pracovníky zařízení a jiných institucí, se sociálními odbory, ÚP, nejsou agresivní apod.)

Pro efektivnější konkretizaci vzorku respondentů, jsem zvolil tyto hlavní kritéria pro jejich výběr.

Hlavní kritéria:

- ***Věk uživatele: 50 – 65 let***

Vysvětlení: Vzhledem k obsahu a charakteru výzkumné otázky jsem chtěl eliminovat příliš mladé uživatele (např. mladé a dospívající propuštěné z výkonu trestu nebo jiného ústavu, kteří mají velmi malé, nebo omezené zkušenosti pobytu v azylových zařízeních). Chci také zjistit, jestli uživatel v této věkové kategorii (která je spojena s dalšími negativními faktory a omezeními - jako je horší zdravotní stav, znevýhodnění na trhu práce, absence partnera a často všech rodinných vazeb) má ještě nějakou motivaci a chuť ke změně svých návyků a způsobu života.

- ***Absence závislosti na alkoholu nebo jiných omamných látkách a gamblingu***

Vysvětlení: Chtěl jsem tímto vyčlenit ty uživatele, kteří vzhledem ke své závislosti mají velmi malou šanci integrace zpět do společnosti, neboť potřebují odbornou lékařskou pomoc, což azylové zařízení neposkytuje. Tam je možná jen zprostředkovaná pomoc v tomto směru.

- ***Délka pobytu v azylovém zařízení minimálně 2,5 roku***

Vysvětlení: V průběhu předchozích 2 let, v období 2006 – 2007, byl ve zkoumaném azylovém zařízení realizován projekt, který byl cíleně zaměřen na systematickou práci s uživatelem na řešení jeho tíživé sociální situace s konečným cílem začlenit jej zpět do většinové společnosti. Tímto chci eliminovat uživatele, kteří jsou v azylovém domě jen krátkou dobu, a tudíž nebyli součástí tohoto projektu.

- *Nízká efektivita integrace uživatelů zpět do společnosti*

Vysvětlení: Jak jsem již popsal níže, chtěl jsem se zabývat právě skupinou těch uživatelů, u kterých se nedařilo jejich začlenění zpět do společnosti. Přitom tito uživatelé měli všechny aspekty k tomu, se dostat z azylového zařízení v rámci relativně krátké doby, při předpokladu jejich cílené podpory ze strany sociálních pracovníků.

Po stanovení těchto kritérií jsem provedl eliminaci uživatelů v konkrétním azylovém domě, kteří nesplňovali nastavené kritéria. Vzhledem k tomu, že jsem v průběhu projektu s většinou těchto uživatelů individuálně pracoval, měl jsem dostatek potřebných informací.

Základní podkladové informace pro konkretizaci zvolených respondentů byly: sociální a osobní anamnéza, individuální plány uživatele a monitoring situace uživatele (konkrétní výstupy z těchto dokumentů budou popsány v další kapitole).

Počet jedinců, kteří splňovali dané kritéria, byl jen 8 uživatelů. Všechny jsem postupně zval k osobnímu setkání. Zde bylo všem vysvětlováno smysl a cíle mého výzkumu. Poté jsem se jich zeptal, jestli by byli ochotni na takovém výzkumu participovat za předem stanovených podmínek (podrobněji popsány v předchozí kapitole 8.6). Souhlas jsem dostal od 7 uživatelů. Postupně se mi tento seznam zužoval a proměňoval, neboť někteří nebyli schopni dodržet konkrétní termín schůzky rozhovoru z různých důvodů, nebo své rozhodnutí změnili.

10.3 Hlavní metody sběru dat

10.3.1 Polostandardizované rozhovory

Scénář rozhovoru

Pro sestavení scénáře je velmi důležitá určitá znalost zkoumaného problému. Proto bylo třeba provést důkladnou analýzu dostupných pramenů, literatury a získat tak hlubší znalosti o problému. Na základě těchto znalostí můžeme konstruovat scénář rozhovoru, který bude obsahovat jednotlivá témata v určitém uspořádání a posloupnosti a také návrhy formulací určitého sub-tématu do otázky.

Scénář rozhovoru je třeba konstruovat tak, aby měl určitou logickou návaznost, která by sledovala určitá témata, postupně je rozvíjela a navazovala na ně dalšími, souvisejícími otázkami.

Otázky jsem rozdělil do předem zvolených oblastí, které byly časově ohraničeny:

1. Začátek rozhovoru začínal v minulosti, kde jsem se snažil získat potřebné informace z dětství respondenta, na jeho vzpomínky na rodiče, sourozence, jeho koníčky apod. Další blok otázek byl soustředěn na o produktivní oblast života uživatele, ve kterém jsem chtěl zjistit dostatek informací o jeho profesi, osobním životě. Tyto otázky jsem volil proto, abych poté při výzkumu mohl rozlišovat a porovnávat podobné či odlišné znaky u různých jedinců, které později mohou ovlivňovat jeho vnímání sebe sama, kdy už zastává jiné sociální role.
2. Další soubor otázek byl z období, kdy nastal určitý zlom v životě uživatele, který nakonec vyústil až v jeho příchod do azylového domu. Chtěl jsem rozlišit, co bylo ten spouštěcí mechanismus, který způsobil fakt, že se člověk dostane až do situace, kdy mu nezbude než jít do azylového zařízení.
3. V další skupině otázek jsem se snažil zjistit, jak vnímal respondent atmosféru, ostatní uživatele a poté sám sebe v prvních dnech kdy přišel do Azylového domu a musel se začlenit do této komunity.

4. Posledním blokem otázek jsem chtěl zjistit, jak na uživatele azylového domu působí způsob a metody sociální práce, který byl předem stanoven důsledkem již zmíněného projektu: Domácí řád, pevně stanovená pravidla, spolupráce s ostatními zaměstnanci a celkový tlak, který je na uživatele vyvíjen.

Všechny rozhovory proběhly v kanceláři výzkumníka, nebo v kanceláři sociálního pracovníka. Druhá varianta byla využita v případech, kdy o to sám respondent požádal z důvodu lepších podmínek pro rozhovor (umístění kanceláře byla na rozdíl od mé kanceláře lépe zvukově izolována).

Byly provedeny celkem 4 rozhovory v období asi 2 měsíců, konkrétně v lednu a únoru 2008. Délka rozhovorů se pohybovala v průměru kolem jedné hodiny. Nejkratší rozhovor trval 44 minut a nejdelší 70 minut. Ze všech rozhovorů byly pořízeny zvukové nahrávky, jejichž transkripce jsou v příloze této práce. Všechny rozhovory vedl a následně transkriboval autor osobně, nebyl použit žádný jiný výzkumník.

Osoba, která přepisuje rozhovor, by měla dbát, aby přepis byl co nejpřesnější, nikoli však na úkor srozumitelnosti. Přepis by měl resignovat na zachycení např. defektů ve výslovnosti respondenta, protože nic nesdělují ani o obsahu rozhovoru, ani o jeho formě a vytvořené atmosféře. Scénář rozhovoru je součástí příloh této diplomové práce.

10.4 Metody zpracování a analýza dat

Rozhovory s respondenty byly fixovány prostřednictvím diktafonu. Pomocí transkripce byly převedeny z netextové do textové podoby. Transkripce byla doslovná s tím, že text byl převeden do spisovného jazyka (celá tato fáze výzkumu je součástí přílohy v kapitole 1.2). Dalším krokem před zahájením samotné analýzy byla tzv. systematizace kvalitativních dat. Text byl dále redukován, byly vypuštěny věty, které nenesly žádnou podstatnou a pro výzkum důležitou informaci.

Protože procedury transkripce podléhají systematickým a nesystematickým vlivům výzkumníka, využil jsem několika technik, jejichž prostřednictvím, jsem se snažil tyto

vlivy odhalit a minimalizovat. K tomuto účelu jsem provedl kontrolu transkripce opakovaným poslechem a kontrolu transkripce prostřednictvím vnějšího auditu.

Dle Hendla (1999) je potřeba číst přepis několikrát, přičemž každé čtení vynese na světlo nové aspekty. Při opakovaném pročitání textu jsem si uvědomil několik aspektů, které dříve nebyly tak patrné.

a) kvantitativní obsah textu u každého respondenta

Komentář: Každý z respondentů má jiný způsob vyjadřování, což v konečném důsledku znamenalo, že počet přepsaného textu u každého z respondentů se velmi lišil. Snažil jsem se tento faktor minimalizovat při redukci I. řádu, kdy jsem vypouštěl věty, které dle mého názoru byly pro výzkum nepodstatné.

b) zaměření respondenta na určitou oblast otázek

Komentář: Již při sestavování scénáře rozhovoru jsem vycházel z toho, že chci získat od respondentů dostatečné kvantum informací z celého jejich života (od dětství, přes produktivní část života, až po dobu, kdy se dostali do azylového domu). Důvodem byla snaha pochopit a získat podklady pro srovnání podstatných životních mezníků respondentů, které by mohly být příčinou toho, že se nakonec jejich životní cesty spojili v azylovém domě.

Při opakovaném pročitání textu jsem si všimnul, že každý z nich se zaměřuje na rozdílnou etapu života, ale oblast, které mě nejvíce zajímala, byla tou částí, kde byly respondenti nejvíce v odpovědích zdrženliví. Byla to oblast otázek, kde jsem chtěl zjistit jejich postoj k ostatním uživatelům, jak spolu vycházejí, jak vnímají sebe sama, co cítí a prožívají při pobytu v azylovém domě apod.

c) absence patologických jevů z dětství respondentů

Komentář: Jeden z psychologických pohledů na příčiny bezdomovectví uvádí Vágnerová (2004): původní orientační rodina bývá dysfunkční nebo vůbec neexistuje - jako děti byli vystaveni nezájmu, podceňování, či dokonce násilí a zneužívání. Tento faktor k mému překvapení se z rozhovorů nepotvrdil. Jen jeden ze 4 respondentů uváděl problémy z dětství, ostatní respondenti hodnotili rodiče a své dětství velmi kladně.

Tyto faktory mě přivedly k tomu, že jsem se rozhodl k dalšímu sběru dat. Další metodu sběru kvalitativních dat jsem zvolil anamnestické údaje respondentů (podrobněji popsáno v další kapitole).

Po důkladném opakovaném pročtení všech transkribovaných textů jsem začal identifikovat významové jednotky, které jsem postupně spojoval do dalších subkategorií a kategorií. Tato fáze se nazývá **deskripce** (podrobnější popis v kapitole 8.5 Získání a zpracování dat).

Dílčí fáze deskriptivní části výzkumu:

- a) Na okraji stránek jsem si poznamenával systémem vložených komentářů stručné shrnutí, co respondent na danou otázku odpovídal. Jednalo se o parafrázování výzkumníkem toho, co říkal respondent.
- b) Poté jsem tučně u všech textů označil věty, které mi připadaly důležité vzhledem k výzkumné otázce, nebo by mohly být přínosné vzhledem k celému výzkumu dané problematiky.
- c) Poté jsem barevně označil odpovědi vztahujícím se k jednotlivým opakujícím se tématům. Ty jsem poté odděloval do podkapitol od všech respondentů. Tím bylo poté možné efektivně porovnávat jednotlivé odpovědi k dané kapitole od jednotlivých uživatelů.

Po barevném rozlišení jednotlivých subkapitol jsem postupně pročetl jednotlivé kategorie. Zjistil jsem, že většina respondentů odpovídala velmi obsírně na jednotlivé otázky. Ovšem v části, která byla pro výzkum podstatná, tam se objevovaly odpovědi stručnější. Někteří respondenti se na tyto témata nechtěli vůbec bavit, což jsem samozřejmě musel respektovat. Otázkou je, co bylo příčinou.

Stěžejní oblastí jsem před výzkumem očekával tu část otázek, které se vztahovaly na vlastní názory respondentů na sebe sama, svůj život, co prožívají v azylovém domě, jak vycházejí s ostatními uživateli atd. Nevím, jestli to bylo jejich obavou se více otevřít, při jednotlivých rozhovorech, nebo z jiných důvodů.

Postupně si mi vyprofilovalo 9 základních oblastí:

1. Oblast vztahující se na vzpomínky na dětství
2. Oblast vztahující se na vzpomínky na rodinný život
3. Profesní život uživatele
4. Příčiny příchodu uživatele do azylového domu
5. Období příchodu do azylového domu
6. Domácí řád, režim, spolupráce se sociálními pracovníky versus uživatelé
7. Vnímání ostatních uživatelů a sebe sama v kontextu soužití komunity v azylovém domě
8. Budoucnost uživatele, případné jeho plány
9. „Ne/spokojenost“ uživatelů v azylovém domě

Tyto jednotlivá témata jsem dále srovnával a rozkrýval z nich stěžejní informace. Stále jsem ale měl pocit, že informace které mám k dispozici, nejsou dostačující k tomu, abych mohl postupovat dále. Stále mi v těch odpovědích něco chybělo.

Rozhodl jsem se, že doplňujícími informacemi k transkribovaným rozhovorům, budou anamnestické údaje uživatelů v zařízení. Věřil jsem, že z těchto údajů doplním mozaiku informací, kterou potřebuji k odpovědím na výzkumné otázky.

10.4.1 Anamnestické údaje

Dalším zdrojem kvalitativních dat byly anamnestické údaje o každém z respondentů. Tyto údaje byly shromážděny jako součást dokumentace každého uživatele azylového domu.

Součástí těchto dokumentů jsou:

- *Sociální a osobní anamnéza*
- *Monitoring situace uživatele* (jedna ze základních metod sběru informací sociálního pracovníka o uživateli – zdravotní stav, poslední zaměstnání, koníčky apod.)
- *Individuální plány s uživatelem* (dosavadní průběh spolupráce uživatele se sociálním pracovníkem – podrobněji popsáno v kapitole 7.12)
- *Smlouva o poskytování služby* (pro výzkum bylo přínosné srovnání kolikátou smlouvu respondent má, respektive jak je v zařízení dlouho, nebo jestli se opakovaně vrací)
- *Koordinace služeb uživatele* (tento dokument je určen k monitoringu konkrétních aktivit, kterých se uživatel v zařízení účastní, jak dlouho je v aktivitě zapojen, s jakým výsledkem, nebo proč se jej případně neúčastní)

Z těchto materiálů jsem nashromážděná data rozdělil do stejných 9 podkapitol, které byly vytvořeny z transkribovaných rozhovorů (viz. Str. 80). Tyto data byly přiřazeny k již vytvořeným oblastem získaných z rozhovorů. Pro snadnější orientaci jsem k jednotlivým anamnestickým datům přiřadil kódy A – I v kombinaci s počátečním písmenem křestního jména uživatele (např. B F: což znamená získaná anamnestická data v kategorii B u p. Ferdinanda), podobně jako u 9 kapitol z dat z rozhovorů. V případě, že bylo témat z jedné kategorie anamnestických údajů více, přiřadil jsem jim ještě číslo (1, 2, 3 atd. např. B F1).

Chtěl jsem tímto systémem zpřehlednit různá data (ať již získaná z dokumentace uživatelů, nebo z rozhovorů) ale stejných, nebo podobných témat a poté je takto srovnávat (tato fáze zpracování kvalitativních dat je součástí přílohy II. Transkripce versus anamnestické údaje).

Vzhledem k tomu, že zcela nezáměrně byli všichni 4 respondenti zároveň uživatelé, s kterými jsem individuálně pracoval (v zařízení jsou 2 sociální pracovníci, kteří mají přibližně rozděleny uživatele na polovinu – pozn. autora) měl jsem celkově jednodušší přístup a práci s těmito daty, neboť většinu informací mám ještě v živé paměti z konkrétních konzultací.

Zároveň jsem se musel odprosit od faktu, že mnoho z těchto informací mi bylo sděleno již v minulosti při pravidelných konzultacích, které např. nebyly zcela v souladu s tím, co mi respondent řekl při rozhovoru. Ať to již bylo jeho záměrem, nebo jen určitou modifikací odpovědí (s čímž jsem se také často setkával), musel jsem stále převážně vycházet z konkrétních nashromážděných dat.

Vzhledem k tomu, že ve fázi deskripce jsem díky velkému množství informací pracoval s devíti různými oblastmi, a některé z nich se nevztahují přímo k výzkumným otázkám, zúžil jsem tyto kapitoly jen na pět z nich. Tyto se podle mého názoru přímo týkají výzkumným otázkám, které jsem si před výzkumem stanovil. Jsou to témata, které začínají příchodem uživatelů do azylového domu, životní etapy, které se odehrávaly před tím, nechám ve fázi interpretace stranou.

V další kapitole se tedy budu zabývat jednotlivými interpretacemi ke každému z respondentů.

11 JEDNOTLIVÉ INTERPRETACE A VÝSLEDKY VÝZKUMU

Ještě před tím, než se začneme zabývat jednotlivými interpretacemi, je třeba připomenout dvě základní výzkumné otázky, na které jsme si chtěli tímto výzkumem odpovědět. Při následujících interpretacích se také budeme zabývat dalšími aspekty, které vyplynuly ze stěžejních pěti tematických bloků, které s výzkumnými otázkami blíže souvisejí.

Výzkumné otázky:

1. Jak vnímá sám sebe uživatel azylového domu?

2. Jaké jsou hlavní faktory, které toto vnímání uživatele ovlivňují?

Jaromír (57 let)

Pan Jaroslav je uživatelem azylového domu již přes 4 roky. Dle jeho slov je velmi přizpůsobivý okolnímu světu, respektive změnám v azylovém domě (41 J), i když byl zvyklý na něco jiného (24 J). Podle toho také modifikuje své zvyky a životní potřeby. Není pro něj problém „spolupracovat“ s pracovníky zařízení, ale jen do té míry, která mu umožní neopustit svůj život v zajetých kolejích (F1 J). K okolnímu světu vystupuje jako člověk, který se potřebuje realizovat, něco dělat, a ne jen tak pobývat v azylovém domě (49 J). Na druhou stranu v případě, že je mu nabídnuto i zaměstnání, které je přiměřené jeho schopnostem i zdravotnímu stavu, nakonec buď práci odmítne, nebo do týdne práce zanechá (uživatel měl v posledních 6 měsících cca 5 relevantních pracovních nabídek, 4 ihned odmítnul a z posledního místa po 10 dnech odešel – pozn. autora – sociálního pracovníka).

Sám sebe vnímá jako člověka, který s ostatním dobře vychází (33 J) a je spokojený s tím co má vzhledem ke špatné minulosti a zkušenostem, které si prožil (55 J a II J). Na druhou stranu tvrdí, že jej tato situace rozčiluje: „*To mně hrozně vadí, mě to rozčiluje, že jsem bezdomovec, ale prostě pořád tady jsem, mám střechu nad hlavou, neprší mi na hlavu, mám co jíst, tak toto mi dává moc*“. (58 J)

Na otázku, jestli je v azylovém domě spokojený zcela vystihuje jeho odpověď: *„Nic, vůbec nic mi nechybí. Já si vydělám na těch ovečkách (resocializační program, kde uživatelé jsou motivováni drobnými potravinovými odměnami pozn. autora), sociálka mi měsíčně vždycky přijde, já si to vždycky obejdu (sociálku a pracák), takže mi nechybí nic (55 J).* Podobně je tato oblast popsána i v dokumentaci uživatele (11 J).

Ostatní uživatele vnímá jako lidi, kteří jsou jiní než on - azylovým domem jen tak cirkulují a po určitém období odcházejí (28J). Je zřejmé, že si Jaromír snaží od ostatních udržet odstup, neboť sebe vnímá jako jiného, možná lepšího člověka (30 J). Podobně se také vyjadřuje na adresu bezdomovců, kteří žijí na ulici: *„59 J: Ale takový lidi, jak jste se ptal, že je vidím spát v křoví, nebo na lavičce v parku, takový lidi u mě nemají žádnou cenu.* Toto vyjádření jasně popisuje, jak si Jaromír váží faktu, že má alespoň minimální zázemí a základní finanční prostředky. Je také očividné, jak dbá o svůj zevnějšek (32 J), že stále ještě nerezignoval jak mnozí statní uživatelé, a neztratil úctu sám v sebe.

Jiří (68 let)

Pan Jiří je již 3 roky ve starobním důchodu a v azylovém domě je asi rok a půl. Na ostatní pracovníky i uživatele působí velmi samotářsky a odtažitě od ostatních uživatelů (18 Ji). Sám to komentoval slovy: *„Normálně no, měl jsem tady nějaké kamarády... nic zvláštního...(16 Ji)... nebo podobně „Každý tady má svoje, proč tady je a já se o ostatní moc nestarám, moc se s nikým nekamarádím...ráno vždycky vyrazím ven a večer se vrátím. Sem tam si povídám tady se Standou, ale s ostatníma moc ne...(32 Ji).*

Metody práce s uživateli a celkový režim vnímá jako něco je povinné a víc se s tím nedá dělat, tak se tedy přizpůsobí. Jasně to vystihuje jeho odpověď na otázku, jestli chodil dobrovolně na konzultace se sociálním pracovníkem (neboť to jedna z aktivit, která je pro uživatele povinná): *„Bral jsem to, že to prostě musí být no... já jsem moc neměl potřebu tam chodit, ale co jsem měl dělat... prostě jsem tam chodil.....(20 Ji).*

Svou budoucnost neřeší. Svůj důchod během měsíce utratí, půjčí ostatním a poté nějak přečká na další. Je na něm vidět určitá skepse, která je určitě ovlivněna jeho věkem, ztrátou manželky, přátel, rodinných vazeb (10 Ji).

O sobě moc nemluví. Svou situaci vnímá jako konečnou, neuvědomuje si, že zde nemůže být neomezeně. Je v azylovém domě spokojený, naučil se žít jen s tím málem, co mu zbylo (11 Ji).

Pan Ferdinand (74 let)

Pan Ferdinand je v azylovém domě rok a půl a jeho životní příběh je v mnohých oblastech podobný příběhu pana Jiřího. Azylový dům nevnímá jako nějaké specifické místo, velmi snadno se zde adaptoval, sám to komentuje: *„Víte, já jsem byl celý život zvyklý bydlet někde ve světě. V mládí na internátu, pak s prací ve světě. Prostě pořád jsem byl s cizími lidmi, takže jsem byl na to zvyklý. Tak pro mě to žádné překvapení nebylo, lidi jsou všude stejní (20 F).*

Podobný přístup má také k režimu v zařízení. Bere to jako přirozenou věc: *„Ten režim na mě nepůsobí celkem nijak, protože já kdekoliv jsem byl, tak se ty pravidla museli dodržovat všude. A nikde jsem si nemohl dovolit dělat nějaké konflikty nebo si brát věci na úkor druhého. A tady nejsou nějaké opatření, že by člověka nějak omezovalo. (22 F).*

Vzhledem k druhým uživatelům působí spíše odtažitě, samotářsky. Žije si svůj život a o ostatní se nestará. Bere ostatní jako lidi, kteří mají své problémy a každý je také strůjce svého štěstí. Svůj názor k tomu vyjádřil následovně: *„Nemůžu říct, že bych tady měl nějaké přátele. Já se snažím vyjít s každým. Nejsem zvyklý svoje věci sdělovat druhým a takové znáte to dělat protislužbičky druhému. Já ti dám dnes ty zítra. Já respektuji, když někdo chce po mě s něčím pomoci a je to v mých možnostech, tak jo, ale jsou určité meze. Ale nějaké takové přátelíčkování, to ne. (28 F)*

Ferdinand je na intelektuálně založený, často čte a mluví o tom co se děje v okolním světě. O své budoucnosti nepřemýšlí, žije jen ze dne na den (34 F). V azylovém domě je relativně spokojený, ale nebere to jako definitivní část svého života. Naučil se hospodařit se svými prostředky a žije velmi skromně, na mou otázku co mu v životě chybí, odpověděl: *„To je taková otázka...podívejte se ven, dnes je modrá obloha, tak ať je tak pořád... víte hlavně mít tu postel a ostatní není až tak důležitý (38 F).*

Pan Jaroslav (56 let)

Pan Jaroslav je také jedním z mála uživatelů, kteří jsou v azylovém domě již delší čas - již 4 roky. O svém příchodu do zařízení mluvil následovně: „*No byl jsem docela zaskočený, že je nás tolik na tom pokoji. Nebylo to až tak hrozné, já celkem vyjdu s každým... jsem sice spíše samotář, ale nejsem žádný buřič, nebo něco takového. Vždycky mezi lidmi co žijí po hromadě, se najdou nějaké rozbroje...ale ne tak, aby to bylo nějak vyhrocené (22 Ja).*

Režim v zařízení mu dle jeho slov nečiní žádné problémy (22 Ja). V rozporu s tímto tvrzením bývali jeho časté rozepře se spolubydlícími. Několikrát jsem řešil jeho stížnosti na několik uživatelů, se kterými nemohl žít na pokoji. Často to komentoval slovy: „*To my nemůžete udělat, takového mi dát na pokoj“*. Podrobněji byly podobné události zaznamenány v jedné ze stížností: „*Víte, já mám taky své chyby, ale jsme ještě pořád lidi a ne prasata, tak by se tak měli chovat, ne?(G2 Ja)*. Tato formulace mnohé naznačuje, jak se sám sebe vnímá pan Jaroslav. Je to o určité potřebě úcty, kterou si respondent vyžadoval. Častokrát na společných konzultacích (v době když jsem byl sociální pracovník – pozn. autora) opakovaně naznačoval svoji výjimečnost až vyhraněnost od ostatních. Nezapomenu na jednu z takových poznámek při jedné konzultaci: „*Někteří prostě chlastají a nic jiného je nezajímá, to já si radši zajdu na internet, kde můžu strávit klidně několik hodin“*.

Svou budoucnost také příliš neplánuje. Odkazuje se často na svůj zdravotní stav, že vše záleží na tom, jak dopadne jeho žádost o částečný invalidní důchod (36 Ja). Na druhou stranu na mou otázku při rozhovoru: *Jak vnímáte tu druhou skupinu bezdomovců, kteří jsou na ulici, jsou bez prostředků, žebrají od jiných peníze. Jsou to bezdomovci tak jako vy nebo se vidíte jinak? (39 V)* odpověděl takto: *Víte podle mého názoru, je to vždy o tom co ten člověk fakt chce... pokud chce jenom chlastat a nic neřešit tak bude prostě ležet parku a uchlastá se kolem padesátky...tady takoví taky byli a pak jsem slyšel, že už jsou mrtví. Já bych tak žít nemohl, jsem sice taky bezdomovec ale tak špatně na tom zas nejsem (40 Ja).*

V azylovém domě mu chybí dle jeho slov nejvíce soukromí (42 Ja).

12 ZÁVĚR

Po zpětné sebereflexi výzkumné části se domnívám, že informace získané tímto výzkumem byly dostačující k tomu, abych mohl relevantně interpretovat své výsledky jednotlivých zkoumaných případů, vzhledem ke stanoveným výzkumným otázkám. Velmi důležitým mezníkem výzkumu vnímám rozhodnutí doplnění anamnestických údajů o uživatelích (respondentech). Tím se podařilo doplnit chybějící údaje, které jsem potřeboval k závěrečným interpretacím. Přestože jsem na konci výzkumu vycházel jen z posledních pěti tematických bloků, přesto se domnívám, že informace které jsem získal od respondentů z jejich dřívějších životních etap, byly také důležitým faktorem k doplnění celého obrazu vnímání sebe sama.

Pokud bych se měl nyní vrátit k zodpovězení výzkumných otázek: *Jak vnímá sám sebe uživatel azylového domu a jaké jsou hlavní faktory, které toto vnímání uživatele ovlivňují?* bude odpověď následující:

Výzkum ukázal, že uživatel azylového domu vnímá sám sebe v kontextu své celé životní historie. To znamená, že velmi důležitým faktorem, který toto vnímání ovlivňuje je to, v jaké fázi života se člověk do azylového domu dostane a jaký byl jeho předešlý, minulý život. Názorným příkladem byly výpovědi od pana Ferdinanda a pana Jiřího, ale na druhou stranu také velmi ilustrujícím způsobem toto tvrzení dokresluje odpovědi ostatních dvou respondentů, kteří zde doplnili druhý, opačný protipól.

Ferdinand a Jiří prožili celý svůj život produktivním způsobem zaměřený převážně na svou profesi a důležitý faktor vnímám také fakt, že v osobním životě jsem také nezaznamenal žádné patologické jevy. Svůj život prožili dle jejich výpovědí podle svých představ v rámci možností, které v životě měli. Jak vypověděl pan Jiří (8 Ji) o své profesi mistra v koželužnách, kterou zastával po celý produktivní život, zde je patrný jeden z klíčových faktorů, který velmi pozitivně ovlivňuje celkové vnímání respondenta i v azylovém zařízení. Sám sebe vnímá jako autonomní osobnost a i tak se navenek projevuje. Výzkum prokázal podobné výsledky i u pana Ferdinanda.

Naproti tomu pan Jaromír a Jaroslav vnímají svou roli spíše submisivně a trochu rezignovaně, jako něco co není v jejich moci více méně ovlivnit. Přijali tedy roli člověka, který je v režimovém zařízení, snaží se respektovat pravidla, která jsou zde nastavena a vcelku „úspěšně“ se v této roli adaptovali. Ale další aktivity a celkový způsob myšlení, který by směřoval k osamostatnění a s tím spojeným odchodem z azylového domu zde již chybí. Tito lidé určitým způsobem rezignovali na svou další budoucnost a žijí jen ze dne na den. V azylovém domě jsou také dle výpovědí spokojeni, což samo o sobě působí proti celkové filozofii azylových domů, které naopak by měly být jen přechodným stanovištěm člověka, který se ocitnul v tíživé sociální situaci. Poté co se jeho situace vyřeší, nebo minimálně zlepší, měl by uživatel přejít do jiných nechráněných podmínek. Bohužel se naopak stává, že se uživatelé po delším pobytu zde spíše „zakonzervují“ a způsob života, který je určitým způsobem chráněným prostředím, jim vyhovuje. Tento jev se prokázal u všech respondentů. U pana Ferdinanda a pana Jiřího to je spíše způsobeno určitým způsobem modifikace chování se zaměřením na výhodnější podmínky pro sebe samotného. U druhých dvou respondentů se to projevuje spíše obavou nebo strachem postavit se na vlastní nohy a vzít odpovědnost plně na sebe.

Otázkou je, jak lze tyto výstupy využít pro práci v s lidmi bez přístřeší v azylových zařízeních. Podle mého názoru je velmi důležité vnímat člověka v celé své životní historii, jak bylo popsáno výše. Tak k němu také přistupovat a s ním jednat, spolupracovat do budoucna. Není možné úspěšně pracovat s uživatelem, pokud tyto faktory nezohledníme a hlavně s nimi nepracujeme. Každý člověk prochází určitými životními stádii a ty jej poté v jeho dalších životních fázích ovlivňují, ať již pozitivně či negativně.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BARTLOVÁ, S.: Sociální patologie. 1. vydání. Brno, 1998, S. 20 – 22.
- DISMAN, M. (1993): Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum., s. 285.
- FITZPATRICK, S., KEMP, P., KLINKER, S., Bezdomovectví, Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie, Vydal Institut zdravotní politiky a ekonomiky, Kostelec nad Černými lesy 2004.
- HENDL, J. 1997: Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha, Karolinum, s. 17 – 19.
- HENDL, J. Poznávání pomocí kvalitativního výzkumu. Čs. kinantropologie, 1, 1997a, č. 1, s. 19-20.
- HORÁKOVÁ, M. (1995): Sociální politika č. 10, K problematice bezdomovectví, s. 6-9.
- HRADECKÁ V., HRADECKÝ I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996, s. 33 – 65.
- KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. Základy stupidologie: život s deprivanty II. Praha: Galén. 2002, str. 305 – 308.
- MATOUŠEK O. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2003, s. 32.
- MATOUŠEK O., KOLÁČKOVÁ J., KODYMOVÁ P. Sociální práce v praxi. Praha: Portál, 2005, s. 316 - 318.
- MAYRYING, P. (2002): Einführung in die Qualitative Sozialforschung. Weinheim und Basel: BELTZ Verlag, s. 95.
- NEŠPOR, K.: Návykové chování a závislost. 2. vyd. upr. Praha, Portál 2003.
- SEKOT, A. Sociologické texty ke studiu sociální pedagogiky. Brno: Institut mezioborových studií, 2003, str. 31 – 35.
- Single Homelessness, an overview of research in Britain, The Policy Press, Bristol, 2000, s. 32, ISBN: 1-86134-255-1)
- Standardy kvality sociálních služeb, Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 2-3, 2002 ISBN 80-86552-45-4.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J.: Základy kvalitativního výzkumu. 1. vyd. Boskovice, Albert 1999.

THEUNERT, H./SCHROB, B. eds.(1996): Begleiter der Kindheit. München: BLM/Fischer

VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie v pomáhajících profesích. Praha: Portál. 2004, str. 748 -756.

VARGA, L., Bezdomovectví a kriminalita. In Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS. Praha 2003, s. 166-169.

PRAMENY:

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 57, s. 27

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 91, s. 41

Metodika poskytovaných služeb, Samaritán – služby pro lidi bez domova, Charita sv. Anežky Otrokovice, s. 3, 2007.

Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004 – 2006 Česká republika MPSV ČR 2004, str. 20.

Standardy kvality sociálních služeb, Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 2-3, 2002 ISBN 80-86552-45-4.

VARGOVÁ, J ordinace praktického lékaře o. s. Naděje, Praha, [http:// www.sestra.cz](http://www.sestra.cz)

Internetové stránky

(<http://www.armadaspasy.cz>)

(<http://www.nadeje.cz>)

(<http://www.emauzy.org>)

SEZNAM PŘÍLOH

příloha P I: Pravidla transkripce, Doslovná transkripce a protokoly rozhovorů

příloha P II: Transkripce versus anamnestická data

příloha P III: Seznam otázek k polostandardizovanému rozhovoru

PŘÍLOHA P I:**1. Pravidla transkripce**

- každému logickému celku ve výpovědi (často větě, frázi) je přiřazeno číslo (např. 32)
- V: (na začátku věty) značí, že promlouvá výzkumník, ten kdo vede rozhovor.
- J, F, Ja atd. značí, že odpovídá respondent – písmeno je počáteční písmeno křestního jména
- (pozn. aut) poznámka autora, toho, kdo transkribuje nebo deskribuje nebo vyhodnocuje rozhovor
- ... krátká pauza
- delší pauza
- A-hm, Hm, (smích) citoslovce přitakání nebo negace

2. Doslovná transkripce a protokoly rozhovorů

- Původní transkripce bez jazykové korekce

Protokol rozhovoru:**Pan Jaromír (57 let)**

Datum:	8. 1. 2008
Čas trvání	70 minut
Místo:	Kancelář sociálního pracovníka v azylovém domě
Respondent:	Vzhled: muž střední postavy, krátké vlasy, pěstěný knírek, v teplákové soupravě Komunikační schopnosti: velká chuť do mluvení; odskakoval od tématu; vypráví pořad a o všem; Zvláštnosti: rád se chváíl, považuje se za výjimečného, ostatní jsou jiní

Scénář polostandardizovaného rozhovoru:

1 V: Můžete mi říct něco o své rodině, ve které jste vyrůstal?

2 J: Vyrůstal jsem v rodině, můj otec byl dělník, matka, v domácnosti no a prostě na dětství nemám moc dobré vzpomínky. Když se rozvedli, tak mě bylo patnáct, matka si našla nového přítele a odstěhovala se s ním do Karlových Varů. Když jsem za ní přijel dřív, než jsem měl, tak mi řekla, nemám na vařené, co tady děláš, vypadni, jednala se mnou jako se psem.... Sestra ta to měla jiné, ta byla o čtrnáct let starší tu vychovávala babka. Ale ta je úplně jiná, úplně jinak založená jinak myslí. Já jsem byl tak zvyklý jako malé děcko jíst s jednoho talířku buď se sestrou nebo s mojí otcem. Já jsem býval s mým dědou nebo s mojí otcem. Vždycky říkal, pojď sem....pomož mi s tím nebo s tím..... Otec jak přišel z práce, tak říkal, mám nachystaný oběd? A pak mi říkal ty mi to všechno sníš. No ona pak babka odešla a já jsem začal dělat ve Svitu, jako tam jsem dělal asi 17 let, tam jsem dělal u kruhu, takových hromadu věcí, pak jsem ale ze zdravotních důvodů skončil v opravě obuvi tady na tržnici ve Zlíně no, ale pak ze zdravotních důvodů jsem odtud musel odejít.

3 V: Já vás teď zastavím, ať nepřeskočíme k jinému tématu. Zeptám se Vás, čím jste chtěl být, když jste byl mladý?

4 J: Tak dneska už vím, čím bych chtěl být, ale tehdy jsem to nevěděl. Mě hlavně vaření baví a pečení, tak teď bych chtěl být kuchař. Já sháním nějakou práci, ale oni žádné pomocníky bez vyučení jako neberou.

5 V: A jaké to bylo tehdy?

6 J: Ale tehdy to bylo jiné k vaření jsem neměl vůbec žádný přístup, to jsem jenom uklízel a spravoval ponožky, tak v tomhle mi hodně pomohla vojna. Na vojně jsem se naučil dost. Pak jsem dělal v tom Svitu, z tady jsem pak odešel ze zdravotních důvodů. A pak jsem našel u stavební firmy místo v Holešově na stavbě pomocného dělníka. Ale já jsem tehdy měl velké problémy s kloubama, já jsem hledal nějakou práci, kde bych vydělal peníze, protože jsem je nemohl vydělat normálním způsobem jsem vystřídal ještě garáže ve Zlíně, tam jsem taky dělal, a pak jsem se snažil prostě dat s na svoje, na svoji dráhu. Pak jsem začal, dělal Herbal life a v tom herbal life jsem taky pohořel, protože to je vlastně o prodeji a já jsem k tomu neměl žádný vztah, protože tyhle věci mi vůbec nesedí. Tak jsem tam prošustroval barák 600 000,- jsem

dal do zálohy no a ta ženská s té firmy pak se mnou podepsala smlouvu a pak s tou smlouvou a s tím papírem na 600 000,- utekla do USA, takže já jsem zůstal nahraný. Tak jsem to řešil, že jsem si na 31. Ve Zlíně podřezal žíly, nevěděl jsem, z které do které. Protože mi ještě 200 000,- z toho baráku zbylo, tak já jsem ty peníze utopil v nájmu ve Zlíně. No, a když jsem si nevěděl rady, tak jsem si podřezával ty žíly a oni mě odvezli do Kroměříže, protože si mysleli, že jsem blázen. No a já jsem v té Kroměříži vydržel asi 4 měsíce. A sociální pracovnice v té léčebně mě našla místo tady v azyláku.

7 V: Než se dostaneme k tématu azyláku, tak bych se Vás rád zeptal ještě něco z minulosti. Vy jste byl ženatý? Měl jste děti?

8 J: Ano měl jsem dvě děti nebo tedy mám, ještě stále na ně platím alimenty. Já tam mám nějaký dluh v těch alimentech, tak to musím ještě všechno doplatit.

9 V: Takže jste rozvedený?

10 J: Ano jsem rozvedený.

11 V: A jaké máte vzpomínky na to manželství?

12 J: Manželství stálo za kočku, já jsem měl takovou manželku, že prostě ta nenavařila děckám já jsem dělal furt 16 ranní odpolední a ještě jsem chodil tak ob tři dny na noční, aby byli peníze. Ale já a ji kdybych jí dal 25, 30, tak by to bylo málo. Já jsem přišel třeba večer, děcka byli v postýlce, to byli dva kluci byli na sebe závislý oni jsou od sebe o 18 měsíců, oba dva tam seděli, nenajezení pokakaní všechno plynky plné.... V jedenáct hodin jsem přišel ona nebyla doma, tak já jsem musel děcka okoupat dát spát dát jim najíst, ještě než šli spát. Oprat plenky a všechno já jsem skončil o půl třetí a ve čtyři hodiny jsem stával do práce. Takže ta manželka ta nebyla jako moc ona si hleděla hospod a kamarádek, takže nic moc to nebylo. To trvalo jenom tak 4 roky to manželství, a pak jsme se rozvedli.

13 V: A vídáte se s těmi dětmi?

14 J: Ano já se s něma vidívám, tady v Otrokovicích oni už jsou dospělí jeden má 22 a druhý 24. Oni už teďka taťku nepotřebují, vždycky mi jenom řeknou tato ahoj, protože

kočku kolem pasu a jde. A já říkám no tak hlavně, žes mě pozdravil, že víš, že jsem tvůj táta. No a co mu víc můžu říct, jak se máš, co děláš nebo jak žiješ? Jich to ale nezajímá, my máme svoje a běž pryč hotovo.

15 V: Takže více se nebavíte?

16 J: No my jak se potkáme, tak se k sobě známe, on mi třeba řekne ahoj tato, jak se máš, ale s ní se já jako vůbec nestýkám, neudržuju vůbec žádný kontakt. Ona na mě navalila toliké špíny a všeho.

17 V: A kde jste spolu žili?

18 J: To byl rodinný domek po mém otcevi, tam jsme žili ještě i s otcem, ale ona se pak začala chovat divně, že otce dáme do jedné místnosti a to ostatní všechno se tady přestaví. Ale to nebyl můj barák já jsem s tím nemohl nějak disponovat, tak ona mě dohnala úplně k šílenství a já jsem šel do Zlína se opít. No jinak čekací doba na byl tenkrát byla osm až deset let. A ona prostě to nechtěla, pochopil, no a ona to pořád chtěla přestavovat, ale ten barák byl v takovém stavu, že kdyby se tam začalo v jednom místě rýpat, tak by nám to spadlo na hlavu. Já jsem to pak prodal za 800 000,-, to byl starý barák postavený v roce 1908. Já jsem ten barák přestavovat nechtěl, protože za prvé by to sežralo hrozně moc peněz a za druhé jsem na to neměl to jsem byl na to sám, ona byla na mateřské. Tak jsem se na to vykašlal šel jsem od toho, soud přiklepl děcka manželce, tak oni šly k ní a já jsem dostal placení na děcka a návštěvy. Ona se odstěhovala k matce to bylo 3 kilometry vedle v dědině, já jsem tam na kole klidně přijel pro ty děcka, Prostě jsem se snažil, aby děcka měly i tátu. I když oni byly furt jako kůl v plotě, manželka nadávala, že otce to nemá, ale dělá to jenom brdel. Já za to jako nemůžu. Já jsem jim vždycky řekl, poslouchejte mamu, co řekne mama to je svaté. Já jsem tam sice nebyl, ale ona mi to pak řekne a já s vámi zatočím. My jsme vždycky měli rozdělné ty návštěvy jednou za 14 dní, a to jsem si je pak mohl vzít, ale oni pak začali nadávat, že tam chci být dýl, že tam jinak nechcou jezdit. Tak já jsem si bral ve 4 hodiny v pátek volno, jel jsem pro ně a pak jsem je vrátil manželce v neděli v 6 hodin večer...no prostě na ten víkend. A oni pak byli spokojení a já jsem byl spokojený. A jí to taky vyhovovalo...ona pak na to teda přikývla. To nebylo jako soudně rozhodnuté, to bylo na nás. Ale soud jsme pak měli, kvůli zvýšení alimentů. Ta soudkyně se pak ptala, jestli dělám ty návštěvy děcek, jak je dlouho mám a tak jsem říkal, že kluci si to jako

vymohli, že chcou být u mě jako celý víkend. Já jsem proti tomu neměl a ona taky nic, takže jsme je brali na ten víkend k nám. Já jsem tam bydlel tenkrát s otcem. On už je teď nebožtík oni ho měli hrozně rádi, on s nima jezdíval všude třeba na Lešnou a já když jsem třeba nemohl, tak on je vzal a jel s nima někam pryč. On mi tenkrát hodně pomohl. Ten otec mu pořád ještě dost chybí. Po otcovi se mi hodně stýská. On když zemřel, tak měl 76 roků. On do 70 dělal ještě ve Svitě.

19 V: Takže vy jste s ním měl dobrý vztah?

20 J: My jsme byli jak dvojčata. Strašně dobrý vztah měli jsme se hrozně rádi. On ty moje děcka měl taky strašně rád. A moje sestra jak se vdala, tak se odstěhovala, měla dva kluky, ale ty už neměl tak moc rád, ty mu nepřiřostli tak moc k srdci.

21 V: Tak teď se vraťme do doby, než jste se dostal do AD?

22 J: Já jsem prodal ten barák a pak jsem platil veliký nájem asi 6000 v tom Zlíně, já jsem jiné peníze neměl, protože jsem neměl jiný výdělek a mě to pak dohnalo vlastně k tomu, že jsem si podřezal žíly. A ocitl jsem se v tom blázinci v Kroměříži. Vlastně jsem prosil toho primáře tam, aby mě nevyhazoval, že bych se dostal jedine pod most, protože nemám, kde jít. No a on říkal, z toho důvodu, že jste prodal barák a že jste si pak sahal po životě, to se tak neřeší, to musíme vyřešit jinak. A ta sociální pracovnice mi říkala, že nemůžu být v okrese Kroměříž, protože bych se nedostal na pracák a musím se vrátit do okresu bydliště. Tak jsem si pak vyřídil sociálku ve Zlíně a úřad práce. Ve Zlíně jsem pak zkusil, naháněl tu ženskou z Herbal lifu, ona bydlela tam v činžáku na Podhoří, byl jsem tam několikrát, ale nikdy neotevřela. Tak já jsem pak na ní podal trestní oznámení, ale ten policajt mi říkal, že na ni nemají žádný kontakt, je někde v Americe. Obrala mě o 600 000,-, takže já jsem byl vlastně úplně bez prostředků. No a tak jsem se musel teda zařídit a tak jsem se dostal sem, což mi hrozně pomohlo a jsem moc vděčný, že tady můžu být.

23 V: Jak jste vnímal, když jste přišel sem do AD?

24 J: Na mě to působilo hodně špatně, hlavně na psychiku, protože já jsem byl zvyklý na něco jiného. No a tady to bylo úplně o něčem jiném. Tehdy jsem neměl žádné koníčky, takže mě to donutilo postavit se na svoje nohy. Najít si práci a začít od začátku. Protože tam ten život za mnou skončil, jak jsem si podřezal ty žíly. Ta etapa už byla za mou. Na to já nerad vzpomínám. Ten primář mi tenkrát řekl, to není řešení,

to je až to poslední a buďte rád, že vám to nevyšlo. Život se musí žít. Vy se sám se musíte přes to přenést. Tak jsem poznal, že vlastně není ten konec mého života. Ještě si může člověk nějak pomoci, když je tak nějak k práci a tak. To se tehdy nedala, dělal ani jiná práce, protože m i jsme tam dělali od 6 do půl 3 a kde budete hledat práci po půl 3? Ale já jsem pak ze zdravotních důvodů z tady odešel.

25 V: *Pamatujete si, kolik Vám bylo let, když jste přišel sem?*

26 J: To mě bylo 49 let.

27 V: *Co jste si myslel o ostatních klientech tady?*

28 J: Tady se to hodně mění. Tady je hodně blbá mentalita. V létě jsou tu jiní lidi v zimě jsou tu jiní lidi. Já už jsem tu prožil. Já potkávám denně chlapy co mě zdraví. Ahoj Jardo a já na ně hledím a nemůžu je poznat. Oni se mě ptají, ty jsi ještě tady? Já jsem tu byl před 3 rokama, ty mě nepoznáváš? Takže já si je těžko tady můžu pamatovat. Tady se to hodně mění. Takže já jim vždycky říkám, promiň, já si musím teprve vzpomenou na jakém pokoji jsi byl a pak si třeba vzpomenu.

29 V: *Myslíte si, že tady mají uživatelé něco společného, jsou si v něčem podobní?*

30 J: Tady se ta charakteristika nedá udělat. To bylo hrozně různorodé. Každý kdo měl nějakou koníčku, tak on tu vydržel třeba 3-4 měsíce a šel pak pryč. Takže já nevím, jestli mají něco společného, to se nedá tak říct. Teď jsem nedávno potkal jednoho a on mi říká ahoj já jsem Langer,

31 J:on tu byl tak před 2 rokama....my jsme spolu jezdili na kolečkách....no já jsem ho vůbec nepoznal zarostený byl jak židák, já jsem ho vůbec nepoznal. Vousy měl dlouhé, úplně změnil image. A já říkám člověče, jak jsi promluvil, tak jsem tě teprve poznal. Promiň, že jsem se k tobě neznal, já jsem si prvně říkal, co nějaká nestvůra se se mnou chce bavit. On je úplně zašlý, no hrozné. To když byl tady, tak byl jak manekýn, furt před zrcadlem. A teď vousy jak Krakonoš, no hrozné. Takže to je těžko s takovýma lidima, kde já bych se na n vzpomněl.

32 V: *Zkusme to tedy obrátit tu otázku. Jak si myslíte, že Vás vnímali ostatní klienti?*

33 J: Já co jsem tu už ty 4 roky, tak si vůbec nemůžu stěžovat. Já jsem s žádným neměl konflikt, vůbec nikde, nikdy jsem si nechodil tady dolů na vrátnici stěžovat. Já jsem s každým vyšel. I když jsem na sebe třeba slyšel nějaké řeči, že jsem takový nebo

makový. Že vařím nějaké jídlo a někomu řeknu, že nemám pro něho, když on vidí, že mám. Člověk pozná člověka, když sem přijde tak dvakrát třikrát s ním mluvím, tak já poznám co v něm je. A takovým lidem se vyhýbám. Já už pak mu řeknu jen ahoj a pak se s ním už nebavím. Já potřebuju mít klid já se do konfliktu nepouštím. Někdy když byl třeba řev na chodbě někdo tam hulákal nebo že já bych na někoho hulákal, tak to ne. Já má zájem s každým vyjít. A pokud vím, že na mě někdo vystartuje, nadává mi sprostě, tak se mu vyhnu, jdu třeba na pokoj, zašiju se tam a přemýšlím, jak jsem mu ublížil. Kolikrát člověk nevidí, jak mu ublížil. Ty polívky do toho terénu a jednou jsem jim taky uvařil a ten jeden člověk tady vedle z pokoje tady tři dny nebyl a pak mi řekl, že se to nedalo, jest, že to nebylo ani pro prasata. A on to jedl až za tři dny.....on měl červenou. A když přišel tak to vytáhl z ledničky a jedl to. To musí sníst ten den a ne až za tři dny nebo kolik!!! To už pak není dobré to je jasné. Já když uvařím dneska polívku, tak dneska ji sníme a zítra udělám novou. Ona jinak zkusne.

34 V: Když se zkusíme vrátit do roku 2006, kdy začal evropský projekt, jaké to bylo před tím a jaké po tom?

35 J: Nedávno jsem šel, to já vám řeknu, vy jste ten nový vedoucí. To jsem šel teďka do domácích potřeb a potkal jsem starého vedoucího a on říká, čau ještě pořád děláš? Tak jsem mu řekl, že to tam skončilo. Já si myslím, že to tady bylo volnější, že teď se tady nastavila jako taková laťka. Já neříkám, že pro mě by to bylo nějak zlé. Já mám rád pořádek, mám rád čistotu a režim. To před tím tady nebyl vůbec žádný režim. Ale jak sem přišel nový vedoucí, tak to se s ním začalo dělat něco, jak taky byla ta unie anebo jak tady byli ty přednášky, jako a to mě hodně dalo, po tom se mě stýská, já už jsu z toho jako venku, já už to nepotřebuju toho psychologa. Ty přednášky byli některé poučné. Třeba ty ženské od soudu byli dobré.

36 V: K tomu vzdělávání se ještě dostaneme, chtěl bych se vrátit ještě k tomu řádu. Myslíte, že to tady bylo volnější. Ještě něco dalšího se tady změnilo?

37 J: Z hlediska řádu se přitvrdilo hodně. Tady to bylo hodně volnější. Tady se dřív nedýchalo vůbec, vůbec se nedýchalo! Já jsem si mohl vypít 5 piv nebo 10 piv. Třeba na spoláku, přišel jsem sem vrátný mi otevřel sem šel normálně navrch. Šel jsem na pokoj a šel jsem spát.

38 V: Vy jste tady neměli ten dýchací přístroj?

39 J: Měli tady ten fukač, ale oni dávali dýchat jenom těm co jsou problémovou, ale ty co jsou neproblémový nás normálně pouštěli, nám vůbec nedávali dýchat. Ale ti problémový ti bordeláři, třeba takový Jirka a takový, tak na takový měli bič. Na takový jako dávali dýchat. To by vám nejlépe řekl pan Polášek (změněné jméno pracovníka azylového domu – pozn. autora). Ten vám to nejlíp řekne. Ten tady zůstal po tom starém vedoucím. Já jsem s ním nepřišel do styku vůbec až po tom jak se to začalo snižovat ta hranice. To bylo 1,5 pak do 1 nebo 1,2 a včil nula. Tak vlastně já až po tom jsem zjišťoval, že vlastně dýchají i ti, kteří třeba nedělají žádný problém. To su jako já no. Ale všichni jsme to tak neměli.

40 V: *A jak to na vás působilo, že dřív jste byl takový privilegovaný a teď už musíte dýchat jako ostatní?*

41 J: Já su takové člověk, že se přizpůsobí všemu. Je to povinnost je to nutnost, tak já se podle toho přizpůsobím. Mě je to jedno. Já můžu klidně bývat tady, nebo když budu na jinou ubytovnu a bude tam ta dýchačka, tak bude no mě to nevadí. Já su přizpůsobivý člověk já se přizpůsobí ledačemu.

42 V: *Zkusme se třeba vrátit ještě na přelom roku 2006, kdy tady nebyl ještě žádný sociální pracovník jenom paní Neubergerová, která tady docházela max. jednou za týden, a potom tady přišli dva noví sociální pracovníci a vy jste musel s nimi začít chodit na pravidelné schůzky, jak to na vás působilo, tato změna?*

43 J: Já vám to řeknu po pravdě, jako vedoucím. My jsme křičeli na vedoucího, že nám tady chybí sociální., tehdy jak nám tady chodila jedna paní, a ta tady dělala jenom na půl úvazku ona ještě, kolikrát musela chodit na domek.

44 V: *Myslíte na charitu?*

45 J: Ona tam měla svoji kancelář, tak to byl tedy velký přínos, že tady přišel pan Novák (jméno pracovníka změněno – pozn. autora) a vy dělat ty sociální pracovníky. Člověk jako nestačí všechno vyřídit neví ani jak, na koho se obrátit, takže pro měl to byl jako veliký přínos ti sociální a i ten internet a i ty počítače, to bylo pro nás dobrý. Tady jsou určití lidi, kteří mají zájem o práci jako zaměstnání, tak si tam hledají věci nebo jiní si tam třeba jenom hledají písničky. To je každého věc. Já to nikomu nezalívám. To je tady taková sorta lidí, je to tak na půl, že někdo to využívá ke své

potřebě třeba na posílání mailů a takový jo, to používá, aby si tu práci našel. To jsou většinou už ti, co práci mají.

46 V: Dobře zkusme si popovídat o resocializačním programu, který vy jste zažil od jeho začátku od jeho začátku až do současnosti, jak se díváte na ty změny, kterými prošel?

47 J: Já do dneška třeba dělám (pracovní terapie - pozn. autora) a pro mě je to velký přínos, že něco dělám, že se bavím. Že tak pět hodin neprošustruju tady neležím na baráku, tam se vydělá těch 50 Kč denně. Mám to v jídle, mě stejně chlast nezajímá, takže já si rád vydělám na to jídlo. Já jsem kolikrát už čekal na šek ze sociálky, protože jsem to všechno utratil. Tak z tama mám konzervy polívky, takže pro mě je to velký přínos. Co můžu říct, jak se to změnilo. Já si myslím, že je to úplně stejný ty technický služby, jak se tam dělá v tom parku. Tehdy se to taky muselo udělat a teď to taky musí někdo udělat, teď se platí míň. Tehdy se platilo těch 80 Kč a teď těch 50,-. Je to v jídle. Je to takový potravinová pomoc, tak co já to беру. Má člověk tady ležet na baráku. Tady na baráku nevyroste žádný guláš nebo konzerva. Tak já to беру.

48 V: Můžu se Vás zeptat třeba na Vaše pocity, o čem přemýšlíte, co budete dělat do budoucna?

49 J: Já jsem si zvykl a já už se bojuju asi rok a půl a hledám si nějakou práci, abych se mohl osamostatnit. Já su tam v té agentuře u toho pána, tam už to taky skončilo, tam to bylo pod tou evropskou unií, on mě stále hledá nabídky, snaží se mě něco sehnat, ale můj stav je tak špatné, že já tu práci kolikrát nemůžu vzít.

50 V: Když teď opustíme tu práci, zkuste to vzít trochu pocitově, jak se tady cítíte, jak je vám tady na azylovém domě jestli si myslíte, že by to bylo jinde jiné?

51 J: Podívejte já nejsem alkoholik mě to tady nevadí to fůkání ty balónky s tou fůkačkou a takový, já si rád uvařím, něco dobrého sním to koupím nebo si udělám takový ten puding, co večer u televize sním, mně to tu vyhovuje. Ale někdo kdo má rád alkohol, tak já nevím, já se nedovedu do těch lidí vcítit a ty pocity já nevím, jaké oni mají.

52 V: Jak jste před chvílí zmínil, že už rok a půl se snažíte odtud dostat, máte ještě chuť a sílu něco měnit?

53 J: Chut' mám já mám těch 52 roků a do těch 66 budu dělat, ještě na tu chvíli do toho důchodu bych chtěl ještě něco zažít. Já prostě bojuju já dělám všechno možné, abych tu práci našel, ale já mám prostě hrozně blbě ten zdravotní stav..... se mi nedaří žádnou práci najít. Ale kdybych prostě nějakou práci našel, tak okamžitě dělám a do měsíce bych tady nebyl. Teďka ta agentura co mám, tak ta mi hledá zaměstnání i s ubytováním. Teď jsem měl takovou nabídky tady rodinný domek, chtěl jsem tam jít s kamarádem, ale ten tam nechce ani za boha jít a já bych tam sám platil 4500,- a to je pro mě moc, tak sháním někoho k sobě rozumné. Jo a i kdyby to bylo třeba v Hodoníně, nebo v Holešově to my nevdá, já jdu kamkoliv.

54 V: *Kdybych se Vás zeptal, jestli Vám tady v azylovém domě něco chybí, je tady něco takového?*

55 J: Nic, vůbec nic mi nechybí. Já si vydělám na těch ovečkách, sociálka mi měsíčně vždycky přijde, já si vždycky obejdu sociálku a pracák, takže mi nechybí nic.

56 V: *Jak vnímáte tu druhou skupinu bezdomovců, kteří jsou na ulici, jsou bez prostředků, žebrají od jiných peníze. Jsou to bezdomovci tak jako vy nebo se vidíte jinak?*

57 J: Já jsem prostě zažil to, že jsem měl barák měl jsem všechno, to jsem všechno svojí blbostí ztratil.

58 J: To mě hrozně štve mě to rozčiluje, že jsem bezdomovec, ale prostě pořád tady jsem, mám střechu nad hlavou neprší mi na hlavu mám co jest mám co do huby, tak toto mi dává moc.

59 J: Ale takový lidi, jak jste se ptal, že je vidím spát v křáku nebo na lavičce v parku, takový lidi u mě nemají žádnou cenu

60 J: protože jednou si řeknu, tak těch pár korun co vydělám nebo co dostanu od sociálky, tak přece nějak rozumě užiju, obleču se kopím si jídlo a něco co mám rád. Já si třeba poslechu rád dobrou muziku a jsem aj dost televizní divák. Mě by takový způsob života vůbec nebavil u té flašky vína, lehnout si do parku. Tak to nevyřeší. Tady je potřeba najít si tu práci a osamostatnit se někde si najít ubytovnu. Já to mám tady jako odrazový můstek, tak to jako chápu. Já bych mezi ně nezapadl. Teď jsem šel nedávno z lékárny a ležel tam jeden flašu vína krabicového pod hlavou a v druhé ruce pleskačku a říká na mě, Jardo, pojd' sem, pojd' sem, já říkám, co chceš a on dej si se

mnou. Já říkám ne nezlob se já si nic nedám. Já jdu za prvé do lékárny já si nedám. On se napil z pleskačky a říká, jak půjdeš zpátky, tak mě vzbud'. A jak jsem šel zpátky a viděl ho, jak tam leží, a s ním ještě další dva, tak jsem to radši obešel. Já se takovým lidem radši vyhýbám. To né, že by mě smrděl nebo něco, ale já prostě s nima nemá žádný kontakt. Snažím se jim vyhýbat.

61 V: Nemáte s nimi nic společného?

62 J: Ne nemám s nima nic společného, já se takovým lidem snažím nevšímat. Anebo vylezu z trolejbusu a on na mě pujč mi 20, 100 nebo aspoň 50. Ne nemám! Hotovo! S takovýma lidma nemám nic společného.

63 J: Jsem sice bezdomovec, ale vážím si té střechy nad hlavou, snažím se něco dělat a vyžít a najít práci a s takovýma lidmi to vůbec.

Protokol rozhovoru:**Pan Jiří (68 let)**

Datum:	22.1 2008
Čas trvání	48 minut
Místo:	Kancelář sociálního pracovníka v azylovém domě
Respondenta:	Vzhled: Muž vysoké postavy, lehce obézní, šedovlasý, zanedbané oblečení Komunikační schopnosti: malá chuť do mluvení, ale komunikační schopnosti jsou dobré Zvláštnosti: občas se tajuplně usmívá

Scénář polostandardizovaného rozhovoru:

1 V: *Můžete mi říct něco o své rodině, ve které jste vyrůstal?*

2 Ji: Maminka už je 20 let mrtvá a tatínek taky. Mám dceru jednu, která bydlí v Mysločovicích, 4 vnuky a jednu pravnučku.

3 V: *Jaké jste měl dětství?*

4 Ji: Mám na dětství dobré vzpomínky, rodiče byli výborní, fajn. S dcerou už se teď vídám málokdy, protože bydlí daleko....jezdí tam také málo autobus. S rodiči to bylo fajn.

5 V: *Zeptám se Vás, čím jste chtěl být, když jste byl mladý?*

6 Ji: Já jsem létal na větroních, jako mladý...chtěl jsem se stát pilotem, ale to tenkrát nešlo. Pak jsem tam skončil...odstěhoval jsem se do Jičína, to už bylo na letiště daleko.

7 V: *Čím jste se nakonec tedy stal, jaká byla vaše profese?*

8 Ji: Vlastně celý život jsem dělal mistra v Koželužnách na spodkové obuvi až do důchodu. Jsem se vyučil jako koželuh, pak jsem si udělal průmyslovku a pak jsem nastoupil jako mistr. Měl jsem pod sebou asi 150 lidí, zady jak je ta velká budova tam jsem mistroval. Byla to dobrá práce a celkově mě to tam bavilo.

9 V: *Kde jste tenkrát bydlel, v jakém to bylo prostředí?*

10 Ji: Bydlel jsem v Otrokovicích, pak mi manželka odešla tak jsem bydlel v Halenkovicích, tam jsem bydlel s druhou manželkou...ta mi před 2 lety umřela...no tak jsem šel sem.

11 V: *Proč jste šel sem, jaký byl ten důvod?*

12 Ji: Ten barák se dal zbourat, protože už mi to tam všechno padalo na hlavu. Tak jsem šel do Otrokovic.

13 V: *A jak jste se nakonec dostal až sem?*

14 Ji: Šel jsem tady na úřad a říkal jsem jim, že nemám kde bydlet a oni mi tam řekli, že je tady azylák a že bych mohl jít tam....a tak jsem šel sem.

15 V: *Jak jste se cítil, když jste poprvé přišel sem, jak to na Vás působilo?*

16 Ji: Normálně no, měl jsem tady nějaké kamarády....nic zvláštního....

17 V: *Nepamatujete si na nějakou zvláštnost, co by Vás zaujalo, nebo překvapilo?*

18 Ji: Každý tady má svoje, proč tady je a já se o ostatní moc nestarám, moc se s nikým nekamarádím....ráno vždycky vyrazím ven a večer se vrátím. Sem tam si povídám tady se Staňou, ale s ostatníma moc ne...

19 V: *Jak na Vás působí řád, který tady každý musí dodržovat? Jak jste vnímal spolupráci se sociálními pracovníky?*

20 Ji: Bral jsem to, že to prostě musí být no...já jsem moc neměl potřebu tam chodit, ale co jsem měl dělat....prostě jsem tam chodil.....

21 V: *Asi si vzpomínáte, že tady bylo dříve hodně aktivit, přednášek, chodil jste na ně?*

22 Ji: tam jste chodil....občas...mám tam nějaké diplomy z toho....

23 V: *Tam jste chodil dobrovolně?*

24 Ji: Jo dobrovolně, některé mě celkem zajímaly...ten co tady chodil z toho Olomouce, nebo odkad' byl...to bylo dobré.....pak jsem chodil do toho divadla tady.....

25 V: *To vás bavilo?*

26 Ji: Jo bavilo, to bylo taky kino..tady bylo lidí tenkrát

27 V: *Vzpomínáte na to rád?*

28 Ji: Ano moc rád

29 V: *Kdyby tady bylo něco podobného, šel byste do toho znova?*

30 Ji: Ale jo proč ne...

31 V: *Jak se tady cítíte v azylovém domě?*

32 Ji: No já už stárnu....jak říkám, já tady moc nejsem. Já jsem většinou někde venku.

33 V: *Přemýšlíte o budoucnosti, kam jít dál?*

34 Ji: Kam můžu jít, ženit se nebudu, to je jedno kde bydlím....tady myslím ani domov důchodců není....

35 V: *Chcete ještě svou situaci nějak měnit a máte na to ještě sílu?*

36 Ji: Beru to jak to je. Mám 68 roků, moc toho už nenažiju.....3 infarkty za sebou...

37 V: *Chybí Vám tady něco v azyláku?*

38 Ji: Máme tady knihovnu, televizi, tak mi celkem nechybí nic....

39 V: *Jak vnímáte tu druhou skupinu bezdomovců, kteří jsou na ulici, jsou bez prostředků, žebrají od jiných peníze. Jsou to bezdomovci tak jako vy nebo se vidíte jinak?*

40 Ji: To já neřeším...já se s nima vůbec nebavím....když po mě něco chtěou tak jdu hned pryč a je to.....

Datum:	18. 2. 2008
Čas trvání	55 minut
Místo:	Kancelář sociálního pracovníka v azylovém domě
Respondenta:	Vzhled: Muž vysoké postavy, velmi hubený, ošumělé oblečení (staré kalhoty a plátěné sako) Komunikační schopnosti: velká chuť do mluvení, mluví velmi spisovně, ale často odbíhá od tématu Zvláštnosti: vůbec nepije alkohol (jen vodu a čaj)
Ostatní:	často vzpomíná na to, co bylo, jaké to bylo dříve lepší

Scénář polostandardizovaného rozhovoru:

Pan Ferdinand (74 let)

1 V: *Můžete mi říct něco o své rodině, ve které jste vyrůstal?*

2 F: Na rodinu si vzpomínám...rodiče na mě byli hodní, to mám celkem dobré vzpomínky...mám ještě 3 sourozence...2 bratry a jednu sestru...mládí bylo dobré...neměl jsem žádné velké problémy

3 V: *Takže vzpomínky převládají spíše kladné?*

4 F: Ano...rodiče se pro nás hodně obětovali....byli hodně pracovití.....rodiče měli určitou představu, co by chtěli s dětmi do budoucna a všechny ty představy co měl

Franta, Faninka a já to se nakonec všechno změnilo. My jsme nakonec s domu všichni odešli, když jsme byli starší, nebudu se zmiňovat za jakých okolností, Faninka měla potíže brácha měl potíže já jsem měl potíže. Já když už jsem byl vyučení, tak už jsem byl asi dva roky z domu.

5 V: Čím jste chtěl být?

6 F: Chtěl jsem být vojákem. Ale ne kvůli režimu. Nakonec jsem se, ale kvůli zápalu plic na vojnu nedostal. Možná to bylo dobře, bůh ví, jak bych dopadl.

7 V: Čím jste se tedy nakonec stal?

8 F: Vyučil jsem se soustružníkem, ale hned po vyučení jsem nastoupil do dolů, kde jsem pracoval až do vojny. Tenkrát po tom vyučení těch peněz nebylo, ale já jsem jako moc poškozený nebyl. Ti kluci co tam dělali dýl na tom byli hůř. Byli to těžké časy.

9 V: Kterou profesi jste v životě dělal nejdéle?

10 F: Po deseti letech v dole jsem dělal soustružníka. Nakonec jsem z tama odešel, ale ne v dobrém spíš ve zlém. Protože v 67 už platil zákoník práce, do té doby než ten zákoník práce platil vlastně neexistovalo přecházet z práce do práce, tak jednoduché to nebylo. Pak jsem šel do Prahy, tam jsem dělal 30 let až do důchodu.

11 V: Co jste tam dělal?

12 F: Hlavně na stavbách. Já jsem dělal hlavně se sekyrkou. A s tou sekyrkou jsem vydržel dělat celých 30 let. Nakonec jsem tam vlastně dělal do důchodu, s tím, že jsem 2 roky přesluhoval. Pak jednou za mnou přišel mistr, podívej už jsi tady dost dlouho, produktivní věk už máš za sebou, tak už musíš jít. Tak jsem si vyřídil papíry na osobním oddělení a odjel jsem z Prahy pryč. No a pak po nějakých peripetiích jsem se dostal sem.

13 V: Jaké vydatě příčiny toho, že jste se dostal sem?

14 F: My jsme měli po rodičích domek v Malenovicích, no a ten jsme si měli nějak rozdělit a mě tam měla patřit půlka, ale tím, že jsem byl dlouho v Praze, tak když jsem se vrátil, tak tam byli mladí od bráchy a mě tam nechali jeden pokoj. No a kolem toho byli takové problémy sem tam konflikty. A já jsem takový klidný člověk a nějak jsem se nedokázal uzpůsobovat jejím nárokům, tak jsem šel bydlet na chvíli k sestře. Tam jsem měl taky jednu cimru, ale po nějaké době se ty problémy začali opakovat. Prostě

jsem se tam necítil, jako že jsem vítaný. Já jsem se tam s nikým vlastně moc nebavil, prostě jsem tam nezapadl. Ona mi ani nedovolovala nic platit, nedokázal jsem se s ní asi domluvit, co můžu a nemůžu, kde se můžu pohybovat a co za to vlastně chce. Tak jsem šel pryč.

15 V: Kam jste pak šel?

16 F: Bydlel jsem několik týdnů tady na ubytovně vedle vás a ani si vlastně nepamatuju, jak jsem se sem dostal. A jak jsem bydlel na té ubytovně, já jsem věděl, že tady něco takového jako vy je, ale nikdo mi to vlastně ani nedoporučil sem jít.

17 V: Takže jste šel vlastně jednou okolo a jen tak zazvonil?

18 F: Jo tak nějak, asi tak to bylo.

19 V: Vzpomínáte si, jak to na Vás působilo tady, ti lidé kolem a jaké jste měl pocity?

20 F: Víte já jsem byl celý život zvyklý bydlet někde v e světě. V mládí na internátu, pak z prací ve světě. Prostě pořád jsem byl s cizíma lidma, takže jsem byl na to zvyklý. Tak pro mě to žádné překvapení nebylo, lidi jsou všude stejní. To máte v nemocnicích nebo třeba v domově důchodců prostě horší. Jestli čtete noviny, tak to musíte vědět, jak ta babka 80letá zabila tu druhou, jak ju pychla nožem. To jsou prostě ty mezilidské vztahy.

21 V: Jak na Vás působí řád, který tady každý musí dodržovat? Jak jste vnímal spolupráci se sociálními pracovníky?

22 F: Ten režim na mě nepůsobí celkem nijak, protože já kdekoliv jsem byl, tak se ty pravidla museli dodržovat všude. A nikde jsem si nemohl dovolit dělat nějaké konflikty nebo si brát věci na úkor druhého. A tady nejsou nějaké opatření, že by člověka nějak omezovalo. Prostě v každém hotelu nebo kdekoliv jsem za celý život byl se člověk musel chovat tak, aby nikomu neškodil. No, a když se prostě s někým nedohodnete a uděláte nějaký průšvih, tak vás vyhodí.

23 V: Asi si vzpomínáte, že tady bylo dříve hodně aktivit, přednášek, chodil jste na ně?

24 F: Ale ano na několika jsem byl, ale já si nemůžu dovolit kritizovat, protože to je vlastně takový pokus těm lidem něco říct nebo sdělit. Když tady byla jedno ta dáma, to byla myslím jeptiška. Tak ona nám říkala, že byli na stáži někde v Anglii, a tam měli takovou službu, no prostě tam měli možnost si udělat pedikúru. No nevím, tady si

prostě každý dělá pedikúru sám, pokud to jde. No, a pokud to nejde, tak nevím no. Jako co jsem tady viděl jednoho, co dělal pedikúru druhému na pokoji. No a co tím chci říct. Ono je to docela na tom vedení, koho si tady pozvete do toho azyláku a o čem těm lidem povídají, ale tady jedna důležitá věc je, co tady jako schází, že tady prostě lidi n dokážou využívat svůj volný čas. A neuvědomují si, pokud jsou mladí, že na sobě nijak nepracují. Ale s tím tady jako nedokážete nic moc dělat. V tom je tady taková bílá díra. Já když tady pozoruji ty mladé, co se tváří jako mistři světa a plandají se tady po chodbě. No to víte to máte tak. Člověk je od své podstaty, aby byli spokojení musí prostě něco dělat. Ale ne poslouchat někoho jiného.

25 V: Jak se tady cítíte v azylovém domě?

26 F: Víte, já nejsem moc náročný, já toho moc nepotřebuju, stačí mi střecha nad hlavou něco k jídlu, ta postel, já víc nepotřebuju.

27 V: Máte tady nějaké přátele?

28 F: Nemůžu říct, že bych tady měl nějaké přátele. Já se snažím vyjít s každým. Nejsem zvyklý svoje věci sdělovat druhým a takové znáte to dělat protislužbičky druhému. Já ti dám dnes ty zítra. Já respektuji, když někdo chce po mě s něčím pomoci a je to v mých možnostech, tak jo, ale jsou určité meze. Ale nějaké takové přítelíčkování.

29 V: Přemýšlíte někdy o budoucnosti?

30 F: O budoucnosti je někdy lepší nepřemýšlet. To co bylo v minulosti bylo a to co bude zítra, to já už moc neovlivním. Takového to chytání kdyby ve vzduchu, to já moc neovlivním. Pokud se budu cítit zdravotně dobře, tak se budu snažit.

31 V: Chcete ještě svou situaci nějak měnit a máte na to ještě sílu?

32 F: Víte sem tam o tom přemýšlím a nejsem sám, tady je nás takových víc, ale nemůžu na nic moc přijít. Víte já moc na nějaké fantazírování nejsem ale jsem připravený na všechno. Zítra když mě vyhodíte tak prostě půjdu pryč a když mě tu necháte tak tu budu. Já Vám prostě nebudu říkat, co by bylo, kdyby bylo. Já mám v hlavě konkrétnější věci a důležitější věci.

33 V: Dalo by se tento způsob života nazvat žitím ze dne na den?

34 F: Víte to nevím....já prostě neřeším, co bude zítra.....žiju dnes a zítra se uvidí. Vždyť vy víte, že mám podanou žádost do toho ústavu, já se tam ale nehrnu....je to všude v novinách, tam Vám seberou všechny peníze a nechají vám kapesné....pak tam do Vás perou snídaně, obědy večere a jenom tak vegetujete já o to nestojím ležet tam na posteli a nic nedělat....já chci být ještě svým pánem....já jsem byl celý život zvyklý něco dělat....a jsou tam určitě i jiné omezení a možná horší než tady nebo v kriminále.....a taky ta sestava lidí....tam jsou samí staří a nemocní....tady je to aspoň trochu vyrovnané.....jsou tady nějací mladí a tak.....

35 V: *Jak vnímáte tu druhou skupinu bezdomovců, kteří jsou na ulici, jsou bez prostředků, žebrají od jiných peníze. Jsou to bezdomovci tak jako vy nebo se vidíte jinak?*

36 F: Víte, já když jsem byl teď před několika lety v Praze, tak jsem nějakou dobu čekal na vlak na hlavním nádraží a tam byl takový mladý kluk a ochomýtal se pořád kolem mě a chtěl nějaké peníze....nakonec mi říkal, že už několik let žije na ulici a nemá žádné doklady....nevím co měl zájem....to já nechápu, já jsem měl doklady a papíry vždy v pořádku...nechápu jak někdo může být bez dokladu....dřív by ho za to zavřely za potulku...dneska pokud neudělá nějaký průšvih, tak na to nádraží může být ještě 5 let....

Já to můžu těžko hodnotit ostatní....já jsem jiná generace....já to moc nechápu....tenkrát se takovým lidem říkali tuláci a dnes bezdomovci....vy jste študovaný...tak tomu dejte nějaký název, kam takový člověk vlastně patří...

37 V: *Chybí Vám tady něco?*

38 F: To je taková otázka...podívejte se ven dnes je modrá obloha, tak ať je tak pořádek....víte hlavně mít tu postel a ostatní není až tak důležitý.

Datum:	10.2 2008
Čas trvání	46 minut
Místo:	Kancelář sociálního pracovníka v azylovém domě
Respondenta:	Vzhled: Muž střední postavy, velmi hubený, plešatý, oblečení relativně upravené Komunikační schopnosti: mluví velmi spisovně, ale jde mu špatně rozumět Zvláštnosti: fanoušek dostihových koní a počítačů

Scénář polostandardizovaného rozhovoru:

Pan Jaroslav (56 let)

1 V: Můžete mi říct něco o své rodině, ve které jste vyrůstal?

2 Ja: Narodil jsem se kousek odsud v Otrokovicích. Pak jsme se přestěhovali do Havířova. Tam jsme byli 20 let, pak jsem se vrátil na půl roku sem a pak zase zpět do Ostravy. Na dětství mám vzpomínky spíše dobré....ale pak se zhoršili, ale o tom právě nechci mluvit....(odmlčel se) Mám sestru a měl jsem také bratra, který už je ale 16 let mrtvý. Měl infarkt...přitom nikdy nekouřil, nepil...nebyl ženatý, nemusel se rozčilovat s žádnou ženskou a přitom dostane infarkt....není to paradox?

3 V: Čím jste chtěl být?

4 Ja: Ježíš marja, tak to už fakt nevím....čím já jsem chtěl být....mě vždycky celkem bavilo to, co jsem dělal....vyučil jsem se zámečnickem.... A nastoupil jsem na toto místo do fabriky....celkem jsem se pak i vypracoval...musel jsem začít úplně od piky...pak jsem se vypracoval i na bezpečáka.

5 V: U jaké profese jste zůstal nejdéle?

6 Ja: U té dráhy....tam jsem dělal přes 20 let...tam mě to fakt bavilo...

7 V: *Byl jste ženatý? Měl jste nějaké děti?*

8 Ja: Jo byl přes 20 let..bylo to docela dobré manželství, až na ten konec trapný...blbý...nikdy jsem nevěřil, že se to stane právě mně....ale stalo no...

9 V: *Můžete být trochu konkrétní, co se tenkrát stalo?*

10 Ji: No nevím jak to říct slušně...prostě se jí zapálila lýtka....víc k tomu není co dodat.

11 V: *Jaké vidíte příčiny toho, že jste se dostal sem?*

12 Ji: příčina je velmi jednoduchá.....když manželství oficiálně skončilo a už jsem neměl nervy být s ní v jednom domě, tak jsem se jednou prostě zbalil...vzal jsem si pár svých věcí a šel jsem pryč.....všechno jsem jí nechal...kompletně celý byt se zařízením...vzal jsem si jen pár věcí a dvě skříňky....

13 V: *Kam jste pak šel?*

14 Ji: šel jsem zpátky k rodičům...tam jsem to ale dlouho nevydržel....a po několika měsících...jsem z tama musel zmizet....

15 V: *Co tedy potom následovalo?*

16 Ja: No šel jsem do Otrokovic, ale normálně zrovna tady nebyla volná ani jedna ubytovna (smích)...tak jsem šel na sociálku a tam mi řekli, že bych mohl jít sem...tady to bylo taky tak tak...bylo tady poslední volné místo.....přišel jsem sem před 4 lety přesně 14. Srpna...to byl ten rok nejteplejší den.

17 V: *Jak to víte, to si tak pamatujete?*

18 Ja: Jo pamatuju....no přečetl jsem si to na internetu...tam já jsem teď poslední dobou často....

19 V: *Myslel jsem to datum, kdy jste přišel sem poprvé.*

20 Ja: Jo tak. To nevím, prostě mi to utkvělo v hlavě, ani nevím proč.

21 V: *Vzpomínáte si, jak to na Vás působilo tady, ti lidé kolem a jaké jste měl pocity?*

22 Ja: No byl jsem docela zaskočený, že je nás tolik na tom pokoji. Nebylo to až tak hrozné....víte já celkem vyjdu s každým....jsem sice spíše samotář, ale nejsem žádný buřič, nebo něco takového..znáte to, vždycky mezil lidma co žijou po

hromadě...najdou nějaké rozbroje...ale ne tak, aby to bylo nějak vyhocené...já se vždycky snažím všechno řešit v klidu, já nemám rád problémy.

23 V: Jak na Vás působí řád, který tady každý musí dodržovat? Jak jste vnímal spolupráci se sociálními pracovníky?

24 Ja: to mi nedělalo žádný problém...prostě to vyplynulo ze života, nebo s té situace, jaká byla...tak nějak přirozenou cestou...nijak zvlášť jsem to nevnímal....

25 V: Asi si vzpomínáte, že tady bylo dříve hodně aktivit, přednášek, chodil jste na ně?

26 Ja: Jo ta změna toho režimu byla trochu znát, bylo to pro mě trochu překvapení, že tady bylo tolik přednášek ale bylo takovou přirozenou cestou...ostatně já to vzdělávání považuju vždy za důležité...pro mě je každá nová informace dobrá...já si třeba sednu k počítači a já bych u toho vydržel sedět klidně půl dne...bez jídla bez pití a no a teď už hlavně bez kouření...protože já tam otevřu jednu stránku, třeba nějakého časopisu a tam máte k podobným věcem tolik dalších odkazů, že tam můžete být fakt hodně dlouho...pořád tam nacházím něco nového....

27 V: Vy jste měl nějakou zkušenost před tím, než jste se dostal sem?

28 Ja: Ne vůbec já jsem byl úplný odpůrce počítačů...měl jsem z toho fakt strach...vůbec jsem to nechtěl, no ale pak mě to chytlo a bylo to...

29 V: A jak jste se k tomu dostal? Bylo to až díky počítačovému kurzu, který jste jako jeden z prvních absolvoval?

30 Ja: To ještě chvíli před tím, někdo ze zaměstnanců mě tam ukázal, co se tam vše dá najít a tak mě to začalo zajímat...a tak jsem se přihlásil do toho kurzu.

31 V: Jak se teď tady cítíte?

32 Ja: teď jsem docela na tom tady dobře.....jen mě zlobí to zdraví.....už jsem několik měsíců na neschopence a furt to není dobré.....

33 V: Máte tady přátele?

34 Ja: Přátele? Mhm...kolegiální vztah to ještě snad, ale přátele to asi ne...víte my jste tady každý jiný...jsme z jiného souhvězdí...každý ví něco...i když o mě se říká, že toho vím docela hodně a to se jako nechci chválit...teď nedávno za mnou přišel jeden

odtud a ptal se mě na jednu právníckou záležitost a já jsem to zrovna věděl....zrovna jsem něco podobného zažil tak jsem to věděl no.....

35 V: Přemýšlíte někdy o budoucnosti?

36 Ja: Poslední dobou jo, teď hodně záleží na tom, jak mi dopadne ten důchod, jestli mi ho přiklepnou...taky jsem domluvený s Pavlem, že pokud to bude trochu možné, tak bych třeba mohl dělat na stálo v Naději jako údržbář. To bych fakt, chtěl, to bych byl nejšťastnější na světě.

37 V: Chcete ještě svou situaci nějak měnit a máte na to ještě sílu?

38 Ja: Určitě ano. Ještě nejsem přece tak starý, abych to chtěl nějak zabalit, ne (smích).

39 V: Jak vnímáte tu druhou skupinu bezdomovců, kteří jsou na ulici, jsou bez prostředků, žebrají od jiných peníze. Jsou to bezdomovci tak jako vy nebo se vidíte jinak?

40 Ja: Víte podle mého názoru, je to vždy o tom co ten člověk fakt chce....pokud chce jenom chlastat a nic neřešit tak bude prostě ležet parku a uchlastá se kolem padesátky...tady takoví taky byli a opak jsem slyšel, že už jsou pod drnem. Já bych tak žít nemohl, jsem sice taky bezdomovec ale tak špatně na tom zas nejsou.

41 V: Chybí Vám tady něco?

42 Ja: Ani nevím...hmmm...asi to soukromí. Mám teď nějaký čas známost...no a pozvat si ju sem nemožu....kdybych byl jinde tak snad...to je to co mě tady tak trochu štve....že to prostě nejde.

PŘÍLOHA P II:**3. Transkripce versus anamnestická data****VZPOMÍNKY NA DĚTSTVÍ****Transkripce**

2 J: Na dětství nemám moc dobré vzpomínky. Když se rozvedli, to mě bylo patnáct, matka si našla nového přítele a odstěhovala se s ním. Často jsem se s ním hádal, bylo to tenkrát těžké.

Anamnestické údaje – kód A

J: Tato oblast nebyla v datech nalezena.

Transkripce

4 Ji: Mám na dětství dobré vzpomínky, rodiče byli výborní. Hodně se mi věnovali.

Anamnestické údaje – kód A

Ji: Tato oblast nebyla v datech nalezena.

Transkripce

2 F: Na rodinu si vzpomínám...rodiče na mě byli hodní, mám celkem dobré vzpomínky...mám ještě 3 sourozence...2 bratry a jednu sestru...mládí bylo dobré...neměl jsem žádné velké problémy. Ano...rodiče se pro nás hodně obětovali...byli hodně pracovití... rodiče měli určitou představu, co by chtěli s dětmi do budoucna a všechny ty představy se nakonec změnily.

Anamnestické údaje – kód A

F: Tato oblast nebyla v datech nalezena.

Transkripce

2 Ja: Na dětství mám vzpomínky spíše dobré, ale pak se zhoršili, ale o tom právě nechci mluvit.....

Anamnestické údaje – kód A

Ja: Tato oblast nebyla v datech nalezena.

VZPOMÍNKY NA MANŽELSTVÍ

Transkripce

12 J: Manželství nestálo za nic, já jsem měl manželku, která neměla dobrý vliv na děti. Moc se jim nevěnovala, ale nechci o tom moc konkrétně mluvit. Já jsem dělal 16 hodinové směny - ranní, odpolední a ještě jsem chodil tak ob tři dny na noční, aby byli peníze. Ale i kdybych jí dal 25 – 30 tisíc, tak by to bylo málo.

V jedenáct hodin jsem přišel z práce, ona nebyla doma, tak já jsem musel děti okoupat dát spát dát jim najíst, ještě než šli spát. Oprat plenky a všechno já jsem skončil o půl třetí a ve čtyři hodiny jsem stával do práce. Takže manželka tam nebyla...ona si hleděla hospod a kamarádek, takže nic moc to nebylo. To trvalo jenom tak 4 roky to manželství, a pak jsme se rozvedli.

Anamnestické údaje - Vzpomínky na manželství a rodinné vztahy – kód B

B1 J: Má dva syny, ale nestýká se s nimi, jeho bývalá manželka to nechce dovolit. S bývalou manželkou nevychází dobře. Zmínil se, že jeho bývalá hodně pila. Otec jeho nežije a na matku nemá kontakt od roku 1996, je prý po mrtvici. Se sestrou se neviděl 3 roky. Jinak bývalé manželce splácí 600kč měsíčně od července 2005 z celkové částky 17700kč. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 17. 1. 2006)

B2 J: Rád by synovi pomohl nějak (jeho syn způsobil dopravní nehodu, při které zemřela osoba) ale manželka o kontakty nestojí, syn bydlí s ní. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 17. 1. 2006)

B3 J: Získal telefonní číslo na syna, poslal mu zprávu, ale syn se zatím neozval. Alimenty platí v pořádku, ukázal mi ústřižky. Stále nemluvil se synem (telefonoval). (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 12. 4. 2006)

B4 J: Alimenty platí v pořádku, ukázal mi ústřižky. Stále nemluvil se synem (netelefonoval).

Zatím se synem se nekontaktoval. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 9. 5. 2006).

B5 J: *Od kamaráda se uživatel dozvěděl, že jeho syn dostal trest 1,5 roků vězení. Nyní je v očekávání, kdy bude mít nástup trestu. Dále mi ukázal ústřížky placení alimentů na syna po 600kč za měsíc. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 22. 2. 2006)*

Transkripce

8 Ji: První manželství po pár letech skončilo. Pak jsem se oženil ještě jednou. S druhou manželkou jsem byl po celý zbytek života, než umřela. To je asi 2 roky. Měli jsme se rádi, nic nám nechybělo. Když jsme šli do důchodu, tak jsem myslel, že si začneme užívat odpočinku a ona pak po roce umřela. Ještě teď mi chybí.

Anamnestické údaje - vzpomínky na manželství a rodinné vztahy – kód B

B1 Ji: *Jsem vdovec, manželka zemřela předloni. Mám dceru a čtyři vnoučata a dokonce i pravnouče. Dcera mi nabízela, abych šel bydlet k ní, ale tam jsem nechtěl, protože mají malý byt. Tady jsem spokojený, mám tady kamarády, pak se osprchuji a jdu se někam projít, nebo jedu do Zlína. Je tu fajn, máme tu i kuchyňku a nic mi tu nechybí, nejradši bych tu zůstal. Důchod mám také pěkný, teď mi ještě přidají a k tomu mám ještě vdovský důchod. Měsíčně si o sociálního pracovníka ukládám nějaké peníze, podle toho jak to vyjde.“(Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 17. 1. 2007).*

Transkripce

10 Ja: Byl jsem ženatý přes 20 let. Bylo to docela dobré manželství, až na ten konec trapný...blbý...nikdy jsem nevěřil, že se to stane právě mně....ale stalo no... No nevím jak to říct slušně...prostě se jí zapálila lýtka....víc k tomu není co dodat.

Anamnestické údaje - vzpomínky na manželství a rodinné vztahy – kód B

Ja: *Tato oblast nebyla v datech nalezena.*

F: (Pozn. autora): Výpověď není zaznamenána – uživatel se nikdy neoženil

Anamnestické údaje - vzpomínky na manželství a rodinné vztahy – kód B

F: Tato oblast nebyla v datech nalezena.

PROFESNÍ ŽIVOT UŽIVATELE

Transkripce

6 J: A pak jsem našel u stavební firmy místo v Holešově na stavbě pomocného dělníka. Ale já jsem tehdy měl velké problémy s klouby, já jsem hledal nějakou práci, kde bych vydělal peníze, protože jsem je nemohl vydělat normálním způsobem, vystřídal ještě práci v garážích ve Zlíně, tam jsem taky dělal, a pak jsem se snažil prostě osamostatnit. Pak jsem začal, dělal v Herbal life a tam jsem taky pohořel, protože to je o prodeji a já jsem k tomu neměl žádný vztah, protože tyhle věci mi vůbec nesedí.

Anamnestické údaje - vztahující se na profesní život uživatele

C1 J: Nezaměstnaný cca 2,5 roku. Poslední zaměstnání uvádí jako – ostraha objektu. Při hledání zaměstnání naráží na věkovou hranici 50 let. Uvádí, že o něj není zájem. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 15. 10. 2005).

C2 J: Má sníženou pracovní schopnost, průkaz ZPT (rameno, páteř, ruka). Byl 5krát před komisí, na invalidní důchod to prý není. Pracoval jako ostraha objektu a práce se mu líbila. Na práci vratného se ptal, ale vyžadovali perfektní zdravotní stav. Práce ohledně ostrahy objektu mu nevyšla, někde se ani nedovolal. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 26. 1. 2006).

C3 J: Práci nesehnal, nebylo prý volné místo dělníka ve Svitě a místo vratného u další firmy padlo taky.

V období od 10. 5. 2006 – do 20. 6. 2007 byl zaregistrován v pracovní agentuře. Zde mu našli asi 6 pracovních míst, které odpovídali jeho zdravotnímu stavu vzdělání. Uživatel všechny odmítnul kromě 1 pracovního místa. Na tomto místě vydržel cca 1 měsíc, poté odešel ze zdravotních důvodů. Od té doby do současnosti je zařazen v pracovní terapii azylového domu a ve volných dnech si hledá jiné zaměstnání – zatím neúspěšně. (vyňato ze zápisů z konzultací se sociálním pracovníkem).

Transkripce

8 Ji: Vlastně celý život jsem dělal mistra v Koželužnách na spodkové obuvi až do důchodu. Jsem se vyučil jako koželuh, pak jsem si udělal průmyslovku a pak jsem nastoupil jako mistr. Měl jsem pod sebou asi 150 lidí, zady jak je ta velká budova tam jsem mistroval. Byla to dobrá práce a celkově mě to tam bavilo.

Anamnestické údaje - vztahující se na profesní život uživatele

CI Ji: Po celý život uživatel pracoval jako mistr v koželužnách (Otrokovice). Uživatel pobírá důchod (7560 Kč) a od července by měl také dostávat vdovský důchod (cca 1600 Kč). Důchod bere 18 den v měsíci a chodí si pro něj na poštu. V současné době se uživatel cítí dobře. Dle jeho slov ho jen trápí bolesti nohou. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 12. 10. 2006).

Transkripce

8 F: Vyučil jsem se soustružníkem, ale hned po vyučení jsem nastoupil do dolů, kde jsem pracoval až do vojny. Tenkrát po tom vyučení těch peněz nebylo, ale já jsem jako moc poškozený nebyl. Ti kluci co tam dělali déle, na tom byli hůř. Byli to těžké časy. Po deseti letech v dole jsem dělal soustružníka. Nakonec jsem odtud odešel, ale ne v dobrém spíš ve zlém. Pak jsem šel do Prahy, tam jsem dělal 30 let až do důchodu. Hlavně na stavbách. Já jsem dělal hlavně se sekyrkou. A s tou sekyrkou jsem vydržel dělat celých 30 let. Nakonec jsem tam vlastně dělal do důchodu, s tím, že jsem 2 roky přesluhoval. Pak jednou za mnou přišel mistr, už jsi tady dost dlouho, produktivní věk už máš za sebou, tak už musíš jít.

Anamnestické údaje - vztahující se na profesní život uživatele

CI F: Uživatel svou podstatnou část života strávil po stavbách po celé republice, nejvíce však v Praze. Práce ho bavila. Pracoval až do svého důchodu, respektive 2 roky

navíc, než musel. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 12. 10. 2007).

Transkripce

4 Ja: Vyučil jsem se zámečnickem a nastoupil jsem na toto místo do továrny....celkem jsem se pak i vypracoval...musel jsem začít úplně od začátku...pak jsem se vypracoval i na bezpečáka. U dráhy, tam jsem dělal přes 20 let, tam mě to fakt bavilo.

Anamnestické údaje - vztahující se na profesní život uživatele

Ja: Tato oblast nebyla v datech nalezena.

PŘÍČINY PŘÍCHODU UŽIVATELE DO AZYLOVÉHO DOMU

Transkripce

6 J: Taky jsem kvůli tomu přišel o dům. 600 000,- jsem dal do zálohy no a ta manažerka z té firmy pak se mnou podepsala smlouvu a pak s tou smlouvou a s tím papírem na 600 000,- utekla do USA, takže já jsem zůstal nahraný. Tak jsem to řešil tím, že jsem si ve Zlíně v nemocnici podřezal žíly, nevěděl jsem jak dál....byl jsem převezen do Kroměříže, protože si mysleli, že jsem blázen. No a já jsem v té Kroměříži vydržel asi 4 měsíce. A sociální pracovnice v té léčebně mě našla místo tady v azylovém domě.

22 J: Já jsem prodal barák a pak jsem platil veliký nájem asi 6000 ve Zlíně, já jsem jiné peníze neměl, protože jsem neměl jiný výdělek a mě to pak dohnalo vlastně k tomu, že jsem si podřezal žíly. A ocitl jsem se v blázinci v Kroměříži. Vlastně jsem prosil toho primáře, aby mě nevyhazoval, že bych se dostal jedinečně pod most, protože nemám, kde jít. No a on říkal, z toho důvodu, že jste prodal barák a že jste si pak sahal po životě, to se tak neřeší, to musíme vyřešit jinak. Okradla mě o 600 000,-, takže já jsem byl vlastně úplně bez prostředků.

56 J: Já jsem prostě zažil to, že měl jsem barák, měl jsem všechno, to jsem všechno svou hloupostí ztratil.

Anamnestické údaje - vztahující se na možné příčiny proč uživatel přišel do azylového domu – kód D

J: Data k této oblasti nebyla nalezena.

Transkripce

14 F: My jsme měli po rodičích domek v Malenovicích, no a ten jsme si měli nějak rozdělit a mě tam měla patřit půlka, ale tím, že jsem byl dlouho v Praze, tak když jsem se vrátil, tak tam byli mladí od bráchy a mě tam nechali jeden pokoj. No a kolem toho byli takové problémy sem tam konflikty. A já jsem takový klidný člověk a nějak jsem se nedokázal uzpůsobovat jejím nárokům, tak jsem šel bydlet na chvíli k sestře. Tam jsem měl taky jednu místnost, ale po nějaké době se ty problémy začali opakovat. Prostě jsem se tam necítil, jako že jsem vítaný. Já jsem se tam s nikým vlastně moc nebavil, prostě jsem tam nezapadl. Ona mi ani nedovolovala nic platit, nedokázal jsem se s ní asi domluvit, co můžu a nemůžu, kde se můžu pohybovat a co za to vlastně chce. Tak jsem šel pryč.

16 F: Bydlel jsem několik týdnů tady na ubytovně vedle vás a ani si vlastně nepamatuju, jak jsem se sem dostal. A jak jsem bydlel na té ubytovně, já jsem věděl, že tady něco takového jako vy je, ale nikdo mi to vlastně ani nedoporučil sem jít.

Anamnestické údaje - vztahující se na možné příčiny proč uživatel přišel do azylového domu – kód D

***DI F:** Uživatel je v azylovém domě od 9.8 06. Přišel ze Zlína, kde byl ubytovaný na ubytovně. Jeho základní požadavek bylo jen ubytování do konce srpna. Uživatel pobírá plný důchod cca 9700 Kč.(Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 15. 8. 2006).*

Transkripce

12 Ji: Ten barák se dal zbourat, protože už mi to tam všechno padalo na hlavu. Tak jsem šel pryč. Neměl jsem už sílu ani peníze s tím něco dělat.

Anamnestické údaje - vztahující se na možné příčiny proč uživatel přišel do azylového domu – kód D

D1 Ji: Uživatel na konci června utratil celý důchod + 2000 Kč, které získal ze sociálky, má problémy s hospodařením s penězi. Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 12. 7. 2006).

D2 Ji: Do azylového domu přišel z Kroměříže, kde byl hospitalizován (svrab, vši). (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 12. 1. 2006).

Transkripce

12 Ja: Příčina je velmi jednoduchá....když manželství oficiálně skončilo a už jsem neměl nervy být s ní v jednom domě, tak jsem se jednou prostě zbalil...vzal jsem si pár svých věcí a šel jsem pryč....všechno jsem jí nechal...kompletně celý byt se zařízením...vzal jsem si jen pár věcí a dvě skříňky.... šel jsem zpátky k rodičům...tam jsem to ale dlouho nevydržel....a po několika měsících...jsem odtud musel zmizet....

13 Ja No šel do Otrokovic, ale normálně zrovna tady nebyla volná ani jedna ubytovna...tak jsem šel na sociálku a tam mi řekli, že bych mohl jít sem...tady to bylo taky tak tak...bylo tady poslední volné místo. Přišel jsem sem před 4 lety přesně 14. Srpna...to byl ten rok nejteplejší den.

Anamnestické údaje - vztahující se na možné příčiny proč uživatel přišel do azylového domu – kód D

D1 Ja: Uživatel uvádí jako příčinu, nevěru své manželky. Poté se už jen hádali a vyústilo to k rozvodu. Po rozvodu se sbalil (vzal si pár věcí) a šel pryč. Všechn majetek ji nechal. Když jsem se ptal uživatele, jestli ho to nyní mrzí, sdělil mi, že ne. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 12. 7. 2006).

OBDOBÍ PŘÍCHODU UŽIVATELE DO AZYLOVÉHO DOMU

Transkripce

24 J: Na mě to působilo hodně špatně, hlavně na psychiku, protože já jsem byl zvyklý na něco jiného. No a tady to bylo úplně o něčem jiném.

Anamnestické údaje - vztahující se na dobu, kdy přišli do azylového domu, na pocity, který měl, když zde přišli poprvé apod. – kód E.

J: Data k této oblasti nebyla nalezena.

Transkripce

16 Ji: Normálně no, měl jsem tady nějaké kamarády....nic zvláštního....

18 Ji: Každý tady má svoje, proč tady je a já se o ostatní moc nestarám, moc se s nikým nekamarádím

Anamnestické údaje - vztahující se na dobu, kdy přišli do azylového domu, na pocity, který měl, když zde přišli poprvé apod. – kód E.

Ji: Data k této oblasti nebyla nalezena.

Transkripce

20 F: Víte, já jsem byl celý život zvyklý bydlet někde ve světě. V mládí na internátu, pak s prací ve světě. Prostě pořád jsem byl s cizími lidmi, takže jsem byl na to zvyklý. Tak pro mě to žádné překvapení nebylo, lidi jsou všude stejní.

Anamnestické údaje - vztahující se na dobu, kdy přišli do azylového domu, na pocity, který měl, když zde přišli poprvé apod. – kód E.

F: Data k této oblasti nebyla nalezena.

Transkripce

22 Ja: No byl jsem docela zaskočený, že je nás tolik na tom pokoji. Nebylo to až tak hrozné...víte já celkem vyjdu s každým...jsem sice spíše samotář, ale nejsem žádný buřič, nebo něco takového..znáte to, vždycky mezi lidmi co žijí po hromadě...najdou nějaké rozbroje...ale ne tak, aby to bylo nějak vyhrocené....

Anamnestické údaje - vztahující se na dobu, kdy přišli do azylového domu, na pocity, který měl, když zde přišli poprvé apod. – kód E.

Ja: Data k této oblasti nebyla nalezena.

DOMÁCÍ ŘÁD, REŽIM, SPOLUPRÁCE SE SOCIÁLNÍM PRACOVNÍKEM

Transkripce

36 J: Z hlediska řádu se přitvrdilo hodně. Tady to bylo hodně volnější. Tady se dřív nedýchalo vůbec, vůbec se nedýchalo! Já jsem si mohl vypít 5 piv nebo 10 piv. Třeba na Společenském domě, přišel jsem sem vrátňý mi otevřel sem a šel jsem normálně navrch. Šel jsem na pokoj a šel jsem spát.

40 J: Já jsem takový člověk, že se přizpůsobí všemu. Je to povinnost je to nutnost, tak já se podle toho přizpůsobím. Mě je to jedno.

Anamnestické údaje – vztahující se na režim, Domácí řád, který musí dodržovat v azylovém domě. Spolupracovat se sociálními pracovníky, účastnit se konzultací atd. – kód F.

F1 J: Uživatel se pravidelných konzultací účastní. Chodí také včas, jeho role je ale velmi pasivní, stále se vymlouvá na svůj zdravotní stav (dostal potvrzení, že je z důvodu zdravotního stavu znevýhodněn na tru práce.

F2 J: V období 2 posledních let se účastnil pracovní terapie (popsáno výše bod 3 profesní život uživatele – pozn. Výzkumníka).

F3 J: 13. 5. 2008 Dočasně stažen z pracovního programu "Ovčí dílna". Důvodem byla nespokojenost pracovního terapeuta s jeho prací. Polevil, stěžuje si často na záda, kdykoli sejde dolů, tak nepracuje. Pan Jaromír je dočasně stažen a v této době si bude aktivněji hledat práci. 23. 5. 2008 má jít na burzu práce, která se bude konat ve Zlíně v hale Novesta. Doporučila jsem mu, aby si obešel jídelny a zeptal se, jestli nepotřebují pracovníka na pomocné práce, klidně i na částečný úvazek. Pan Jaromír se hodně spoléhá na agentury a dává si požadavek najít práci i s ubytováním. Jeho nároky je podle mého názoru dost obtížné splnit navíc, když on sám je ještě znevýhodněn sníženou pracovní schopností. Domluvili jsme se, že zatím bude hledat pouze

zaměstnání a ubytování a pokud by si našel práci v jiném okrese se, tím se budeme zabývat, až to bude aktuální problém. (výpis s poslední konzultace se sociálním pracovníkem – pozn. výzkumníka).

Transkripce

20 Ji: Bral jsem to, že to prostě musí být no...já jsem moc neměl potřebu tam chodit, ale co jsem měl dělat...prostě jsem tam chodil.....

Anamnestické údaje vztahující se na režim, domácí řád, který musí dodržovat v azylovém domě. Spolupracovat se sociálními pracovníky, účastnit se konzultací atd. – kód F.

F1 Ji: *Uživatel se nedostavil, při pozdější konzultaci (na druhý den) tvrdil, že na to zapomněl. Byl upozorněn, aby si pozvánky lépe uschoval. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 10. 8. 2006).*

F2 Ji: *S panem Jiřím jsme probírali jeho dlouhodobé neplnění cílů individuálního plánování. Pan Jiří si v květnu opět nezařídil účet a neuložil žádné peníze na spoření. Ptal jsem se jej, proč si nic neuložil. Pan Jiří odpověděl: „ Půjčil jsem peníze několika známým, třeba Přemkovi jsem půjčil 2000Kč a teď ho zavřeli, takže už nemám žádné peníze, které bych si mohl uložit. Příští měsíc po důchodu si uložím.“ Odpověděl jsem mu, že to říká již několik měsíců a pokaždé pak řekne, že již žádné peníze nemá. Hovořili jsme o tom, že peníze jsou samozřejmě jeho a on si může rozhodovat, jak s nimi bude hospodařit, nabízel jsem panu Jiřímu, že by si nemusel zřizovat účet, ale že spoření má jako podmínku pro další pobyt a v případě, že by s touto podmínkou nesouhlasil, je možné, aby bydlel v ubytovně. Pan Jiří dopověděl: „ Jo já si ten účet založím, alespoň budu mít peníze ve spořitelně a nebudu je nikomu půjčovat.“*

Také jsme společně probírali osobní hygienu, jelikož u pana Jiřího se objevily vši. Domluvili jsme se, že se pan Jiří bude 3x do týdne sprchovat a měnit si prádlo. Pan Jiří bude mít tabulku, kde si po provedení hygieny nechá od sociálního asistenta potvrdit, že se osprchoval. Toto opatření bylo stanoveno jako podmínka od klíčového

pracovníka. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 25. 5. 2007).

F3 Ji: „ Ptal jsem se v několika ubytovnách, zda bych tam mohl být ubytovaný, ale všude mají plno, tak ještě zkusím některé další ubytovny, jestli by mě nevzali.“ (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 23. 7. 2007).

Transkripce

22 F: Ten režim na mě nepůsobí celkem nijak, protože já kdekoliv jsem byl, tak se ty pravidla museli dodržovat všude. A nikde jsem si nemohl dovolit dělat nějaké konflikty nebo si brát věci na úkor druhého. A tady nejsou nějaké opatření, že by člověka nějak omezovalo. Prostě v každém hotelu nebo kdekoliv jsem za celý život byl, se člověk musel chovat tak, aby nikomu neškodil. No, a když se prostě s někým nedohodnete a uděláte nějaký průšvih, tak vás vyhodí.

Data vztahující se na režim, domácí řád, který musí dodržovat v azylovém domě. Spolupracovat se sociálními pracovníky, účastnit se konzultací atd. – kód E.

E1 F: S uživatelem jsem probíral jeho zakázku do budoucna. Bylo těžké najít s uživatelem společný pohled na věc. Vzhledem k jeho věku, je zarážející jak tvrdošíjně uživatel odmítá podat žádost do Domova důchodců.

Naznačil jsem uživateli, že zde nejsme ubytovna, ale platí zde podmínka - spolupráce se sociálním pracovníkem na řešení situace uživatele. Řekl jsem uživateli, že je nutné, aby do další schůzky popřemýšlel o alternativě Domova důchodců. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 21. 8. 2006).

Transkripce

22 Ja: Řád mi nedělal žádný problém...prostě to vyplynulo ze života, nebo s té situace, jaká byla...tak nějak přirozenou cestou...nijak zvlášť jsem to nevnímal....

*Data vztahující se na režim, domácí řád, který musí dodržovat v azylovém domě.
Spolupracovat se sociálními pracovníky, účastnit se konzultací atd. – kód F.*

Ja: Data k této oblasti nebyla nalezena.

VNÍMÁNÍ OSTATNÍCH UŽIVATELŮ A SBE SAMA V KONTEXTU KOMUNITY AZYLOVÉHO DOMU

Transkripce

28 J: Tady se to hodně mění. Tady je hodně zvláštní mentalita. V létě jsou tu jiní lidi v zimě zase jiní. Já už jsem tu prožil. Já potkávám denně chlapy co mě zdraví. Ahoj Jardo a já na ně hledím a nemůžu je poznat. Oni se mě ptají, ty jsi ještě tady? Já jsem tu byl před 3 lety, ty mě nepoznááš? Takže já si je těžko tady můžu pamatovat. Tady se to hodně mění.

30 J: Tady se ta charakteristika lidí nedá udělat. To je hrozně různorodá. Takže já nevím, jestli mají něco společného, to se nedá tak říct.... Takže to je těžko s takovými lidmi, kde já bych se na ně vzpomněl.

31 J:.....on tu byl tak před 2 lety....my jsme spolu jezdili na kolečkách....no já jsem ho vůbec nepoznal zarostený byl jak židák, já jsem ho vůbec nepoznal. Vousy měl dlouhé, úplně změnil image. A já říkám člověče, jak jsi promluvil, tak jsem tě teprve poznal. Promiň, že jsem se k tobě neznal, já jsem si prvně říkal, co nějaká nestvůra se se mnou chce bavit. On je úplně zašlý, no hrozné. To když byl tady, tak byl jak manekýn, pořád před zrcadlem. A teď vousy jak Krakonoš, no hrozné. Takže to je těžko s takovými lidmi, kde já bych si na ně vzpomněl.

32 J: Já co jsem tu už ty 4 roky, tak si vůbec nemůžu stěžovat. Já jsem s žádným neměl konflikt, vůbec nikde, nikdy jsem si nechodil tady dolů na vrátnici stěžovat. Já jsem s každým vyšel. Člověk pozná člověka, když sem přijde tak dvakrát třikrát s ním mluvím, tak já poznám co v něm je. A takovým lidem se vyhýbám. Já už pak mu řeknu jen ahoj a pak se s ním už nebavím. Já potřebuji mít klid a taky se do konfliktu nepouštím. Já mám zájem s každým vyjít. A pokud vím, že na mě někdo vystartuje, nadává mi sprostě, tak se mu vyhnu, jdu třeba na pokoj.

32 J: Já jsem s žádným neměl konflikt, vůbec nikde, nikdy jsem si nechodil tady dolů na vrátnici stěžovat. Já jsem s každým vyšel.

57 J: To mě hrozně štvemě to rozčiluje, že jsem bezdomovec, ale prostě pořád tady jsem, mám střechu nad hlavou, neprší mi na hlavu, mám co jíst, tak toto mi dává moc.

58 J: Ale takový lidi, jak jste se ptal, že je vidím spát v křoví nebo na lavičce v parku, takový lidi u mě nemají žádnou cenu.

59 J: Jsem sice bezdomovec, ale vážím si té střechy nad hlavou, snažím se něco dělat a vyžít a najít práci a s takovými lidmi to vůbec.

Anamnestické údaje vztahující se na vnímání ostatních uživatelů a sebe sama v kontextu soužití komunity v azylovém domě – kód G.

J: Data k této oblasti nebyla nalezena.

Transkripce

32 Ji: Každý tady má svoje, proč tady je a já se o ostatní moc nestarám, moc se s nikým nekamarádím... ráno vždycky vyrazím ven a večer se vrátím. Sem tam si povídám tady se Staňou, ale s ostatníma moc ne...

Anamnestické údaje vztahující se na vnímání ostatních uživatelů a sebe sama v kontextu soužití komunity v azylovém domě – kód G.

Ji: Data k této oblasti nebyla nalezena.

Transkripce

24 F: Víte, já jsem byl celý život zvyklý bydlet někde ve světě. V mládí na internátu, pak s prací ve světě. Prostě pořád jsem byl s cizími lidmi, takže jsem byl na to zvyklý. Tak pro mě to žádné překvapení nebylo, lidi jsou všude stejní.

No to víte, to máte tak. Člověk je od své podstaty svobodný, ale aby byl spokojený, musí prostě něco dělat. Ale ne poslouchat někoho jiného.

28 F: Nemůžu říct, že bych tady měl nějaké přátele. Já se snažím vyjít s každým. Nejsem zvyklý svoje věci sdělovat druhým a takové znáte to dělat protislužbičky druhému. Já ti dám dnes ty zítra. Já respektuji, když někdo chce po mě s něčím pomoci a je to v mých možnostech, tak jo, ale jsou určité meze. Ale nějaké takové přítelíčkování.

Anamnestické údaje vztahující se na vnímání ostatních uživatelů a sebe sama v kontextu soužití komunity v azylovém domě – kód G.

F: Data k této oblasti nebyla nalezena.

Transkripce

34 Ja: Nebylo to až tak hrozné... víte já celkem vyjdu s každým...jsem sice spíše samotář, ale nejsem žádný buřič, nebo něco takového..znáte to, vždycky mezi lidmi co žijí po hromadě...najdou nějaké rozbroje...ale ne tak, aby to bylo nějak vyhocené....já se vždycky snažím všechno řešit v klidu, já nemám rád problémy.

Anamnestické údaje vztahující se na vnímání ostatních uživatelů a sebe sama v kontextu soužití komunity v azylovém domě – kód G.

G1 Ja: *Uživatel si dnes přišel stěžovat ohledně problémů v soužití se svým spolubydlícím. Sdělil mi: To mi přece nemůžete udělat, takového mi dát na pokoj. S takovým „bordelářem“ bydlet nemůže, že se vůbec nekoupe a nepodílí se na společných úklidech.*

G2 Ja: *Citace: Víte, já mám taky své chyby, ale jsme ještě pořád lidi a ne prasata, tak by se tak měli chovat, ne?*

BUDOUCNOST UŽIVATELE, PLÁNY DO BUDOUCNA

Transkripce

48 J: Já jsem si zvykl a já už bojuju asi rok a půl a hledám si nějakou práci, abych se mohl osamostatnit. Já jsem tam v té agentuře u toho pána, on mně stále hledá nabídky, snaží se mě něco sehnat, ale můj stav je tak špatný, že já tu práci kolikrát nemůžu vzít.

52 J: Chut' mám, já mám těch 52 roků a do těch 66 budu dělat, ještě na tu chvíli do toho důchodu bych chtěl ještě něco zažít. Já prostě bojuju..... dělám všechno možné, abych tu práci našel, ale já mám prostě hrozně špatný zdravotní stav..... se mi nedaří žádnou práci najít. Ale kdybych prostě nějakou práci našel, tak okamžitě dělám a do měsíce bych tady nebyl. Teďka ta agentura co mám, tak ta mi

Anamnestické údaje vztahující se na budoucnost uživatele, na případné plány, na to jestli o budoucnosti přemýšlí, a jakých souvislostí – H.

H1 J: Pan Jaromír se už byl podívat na dům, který by si mohl s dalším uživatelem pronajmout. Platili by 4500,- Kč. Majitel s nimi zatím počítá a čeká na jejich konečné rozhodnutí. V domě, aby se v něm dalo bydlet, chybí ještě připojit vodu a dovést a poskládat kuchyňskou linku a spotřebiče. Kolem 20. 4. 2008 by měli být hotovy práce v domě (čtvrt domek) a majitel by se měl panu Jaromírovi ozvat.

H2 J: Práci ještě nemá, ale nově se zaregistroval v pracovní agentuře ve Zlíně na tržnici. Požádal o práci s ubytováním.

H3 J: Ukázal jsem uživateli pár inzerátů s prací, ale už je znal a volal na ně. Práci si hledá prostřednictvím internetu, úřadu práce a pracovních agentur. Ubytování pokud by bylo za cenu, jakou mi pan Jaromír sdělil, jsem mu doporučil vzít. Doporučil jsem uživateli, aby nečekal, než mu potenciální zaměstnavatel odpoví na žádost o práci, ale vždy si rozjednal více pracovních inzerátů.

Transkripce

34 Ji: Kam můžu jít, to je jedno kde bydlím....

36 Ji: Ji: Beru to jak to je. Mám 68 roků, moc toho už nenažiju.....3 infarkty za sebou...

Anamnestické údaje vztahující se na budoucnost uživatele, na případné plány, na to jestli o budoucnosti přemýšlí, a jakých souvislostí – H.

H1 Ji: Celkově uživatel nechápe, že v azylovém domě nemůže být až do smrti (jak uživatel uvedl). Je třeba to do budoucna s uživatelem probrat.... (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 13. 9. 2006).

H2 Ji: S klientem jsem znovu probíral „monitoring situace“, jestli se něco změnilo.... Uživatel žádné větší změny neuvedl. Ohledně nedávného pobytu na Provodově uživatel uvedl, že se mu tam moc líbilo, celkově se bavil o azylovém domě velmi kladně, že by ani do Domova důchodců nechtěl.

Také jsem se uživatele ptal, jestli má podanou žádost do Domova důchodců. Dle jeho slov má žádost v domově důchodců v Otrokovicích (cca 3 roky). (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 5. 10. 2006).

H3 Ji: Ptal jsem se pana Jiřího, jestli by si nechtěl uspořít na dovolenou nebo si něco koupit, co by potřeboval, nebo třeba chodit do divadla, nebo jak by chtěl trávit volný čas, tak aby jej to co nejvíce bavilo. Pan Jiří odpověděl: „ Dříve jsem jezdíval na dovolenou do Bulharska, teď už se mi nikam moc nechce, a nevím, co bych měl dělat jiného. V divadle jsem byl loni dvakrát. Asi bych si měl nechat udělat nové zuby, ty staré jsem ztratil a docela mi to vadí, protože bez nich šišlám.“ (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 5. 1. 2007).

Transkripce

30 F: O budoucnosti je někdy lepší nepřemýšlet. To co bylo v minulosti, to bylo, a to co bude zítra, to já už moc neovlivním. Takového to chytání kdyby ve vzduchu, to já moc nemusím.

32 F: Víte, sem tam o tom přemýšlím, a nejsem sám, tady je nás takových víc, ale nemůžu na nic moc přijít. Já moc na nějaké fantazírování nejsem, ale jsem připravený na všechno. Zítra když mě vyhodíte, tak prostě půjdu pryč, a když mě tu necháte tak tu budu.

34 F: Víte to nevím....já prostě neřeším, co bude zítra.....žiju dnes a zítra se uvidí. Vždyť vy víte, že mám podanou žádost do toho ústavu, já se tam ale nehrnu....je to všude v novinách, tam Vám seberou všechny peníze a nechají vám kapesné....potom tam do Vás perou snídaně, obědy večeře a jenom tak vegetujete já o to nestojím ležet tam na posteli a nic nedělat....já chci být ještě svým pánem....já jsem byl celý život zvyklý něco dělat....a jsou tam určitě i jiné omezení a možná horší než tady nebo v kriminále.....

Anamnestické údaje vztahující se na budoucnost uživatele, na případné plány, na to jestli o budoucnosti přemýšlí a jakých souvislostí – kód G.

G1 F: Pan Ferdinand, je v azylovém domě vcelku spokojený, s ostatními uživateli vychází dobře. Má zažádáno do Domova důchodců, ale jak i on sám říká, moc brzy s tím nepočítá. Nastínil jsem možnost další žádosti do jiného domova důchodců, ale tuto možnost zatím pan Ferdinand odmítá. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 18. 3. 2008).

Transkripce

36 Ja: Poslední dobou jo, teď hodně záleží na tom, jak mi dopadne ten důchod, jestli mi ho přiklepnou...taky jsem domluvený, že pokud to bude trochu možné, tak bych třeba mohl dělat na stálo, jako údržbář. To bych fakt, chtěl, to bych byl nejšťastnější na světě.

38 Ja: Určitě ano. Ještě nejsem přece tak starý, abych to chtěl nějak zabalit, ne?

40 Ja: Víte podle mého názoru, je to vždy o tom co člověk fakt chce....pokud chce jenom pít a nic neřešit tak bude prostě ležet parku a upije se kolem padesátky...tady takoví taky byli a opak jsem slyšel, že už jsou mrtví. Já bych tak žít nemohl, jsem sice taky bezdomovec, ale tak špatně na tom zase nejsem.

Anamnestické údaje vztahující se na budoucnost uživatele, na případné plány, na to jestli o budoucnosti přemýšlí a jakých souvislostí – kód H.

H1 Ja: *Uživatel by chtěl odsud co nejdříve odejít, záleží na tom, jestli dostane částečný invalidní důchod, pak by chtěl jít do nějaké lepší ubytovny. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 3. 9. 2007).*

„NE/SPOKOJENOST“ UŽIVATELŮ V AZYLOVÉM DOMĚ

Transkripce

54 J: Nic, vůbec nic mi nechybí. Já si vydělám na těch ovečkách (resocializační program, kde uživatelé jsou motivováni drobnými potravinovými odměnami pozn. autora), sociálka mi měsíčně vždycky přijde, já si to vždycky obejdu (sociálku a pracák), takže mi nechybí nic.

Anamnestické údaje vztahující se na „spokojenost“ v azylovém domě, co zde uživatelé naopak chybí – I.

II J: V azylovém domě je spokojený, režim mu vyhovuje, nic mu nechybí. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 26. 1. 2006).

Transkripce

38 Ji: Máme tady knihovnu, televizi, tak mi celkem nechybí nic....

Anamnestické údaje vztahující se na „spokojenost“ v azylovém domě, co zde uživatelé naopak chybí – I.

II Ji: Tady jsem spokojený, mám tady kamarády, pak se osprchuji a jdu se někam projít, nebo jedu do Zlína. Je tu fajn, máme tu i kuchyňku a nic mi tu nechybí, nejradši bych tu zůstal. Důchod mám také pěkný, teď mi ještě přidají a k tomu mám ještě vdovský důchod. Měsíčně si o sociálního pracovníka ukládám nějaké peníze, podle toho jak to vyjde.“ (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 17. 1. 2007).

Transkripce

38 F: To je taková otázka...podívejte se ven dnes je modrá obloha, tak ať je tak pořád..... hlavně mít tu postel a ostatní není až tak důležitý.

Anamnestické údaje vztahující se na „spokojenost“ v azylovém domě, co zde uživatelé naopak chybí – I.

H1 F: Po zařízení nemám žádné požadavky. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 13. 3. 2008).

H2 F: Pan Ferdinand se cítí dobře, s penězi vychází. Naznačil, že sází (fotbal, hokej), jen nevím, jak moc se této činnosti věnuje a kolik je ochotný vložit do ní peněz. Jinak je to bezproblémový klient. Pořád čeká na Domov důchodců. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 17. 4. 2008).

Transkripce

42 Ja: Ani nevím...hmm...asi to soukromí. Mám teď nějaký čas známost. No a pozvat si jí sem nemůžu. Kdybych byl jinde tak snad. To je to co mě tady tak trochu štve, že to prostě nejde.

Anamnestické údaje vztahující se na „spokojenost“ v azylovém domě, co zde uživatelé naopak chybí – kód I.

II Ja: Uživatel uváděl na schůzce, že mu tady schází pocit soukromí. Vyjde dle jeho slov skoro s každým, ale nesnese nepořádné lidi, což v poslední době jsou často jeho noví spolubydlíci. (Data ze zápisu z konzultace se sociálním pracovníkem azylového domu dne 17. 1. 2008).

PŘÍLOHA P III:**4. Seznam otázek k polostandardizovanému rozhovoru****A.****Otázky zaměřeny na minulost:**

1. *Můžete mi říct něco o své rodině, ve které jste vyrůstal?*
2. *Jaké jste měl dětství?*
3. *Čím jste chtěl být, když jste byl mladý?*
4. *Čím jste se nakonec tedy stal, jaká byla vaše profese?*
5. *Kde jste tenkrát bydlel, v jakém to bylo prostředí?*
6. *Proč jste šel sem, jaký byl ten důvod.*

B.**Zaměřeno na dobu přechodu do azylového domu.**

1. *Jak jste sem dostal?*
2. *Kdy to bylo, kolik Vám bylo let?*
3. *Jak jste se tenkrát cítil?*
4. *Jaké byly Vaše první pocity z tohoto zařízení? Na co jste myslel?*
5. *Co jste si myslel o ostatních uživatelích? Jak Vás vnímali ostatní uživatelé?*

C.**Zaměřeno na období v zařízení v rozmezí 2 let.**

1. *Jaké to pro Vás bylo na začátku - pravidla řád, spolupráce se sociálními pracovníky, ostatními uživateli?*
2. *Jak se cítíte v tomto zařízení?*
3. *Jak se díváte na ostatní uživatele? Máte zde nějaké přátele?*

4. *Jak vidíte svou budoucnost?*
5. *Myslíte někdy na to, jaký byste žil život mimo azylový dům?*
6. *Co by bylo jiné?*
7. *Máte ještě chuť a sílu něco měnit?*
8. *Přemýšlíte o tom?*
9. *Co Vám tady nejvíce chybí?*

